

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra germanistiky

Překlad textu Volkswirtschaftslehre z němčiny do češtiny

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Translation of the text of the national economy from German into Czech

BACHELOR THESIS

České Budějovice, 2007

Lucie Maroušková

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Překlad textu Volkswirtschaftslehre z němčiny do češtiny“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které uvádím v přiložené bibliografii.

V Českých Budějovicích, 24. dubna 2007

Lucie Maroušková

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce paní PaedDr. Vladimíře Květounové za pomoc, návrhy a cenné připomínky, které mi během zpracovávání práce poskytla.

ANOTACE

Hlavní náplní této bakalářské práce je srovnání překladu uměleckého a odborného textu, přičemž první část se zabývá teorií postupu překladu. Nejdříve je zmíněn obecný postup při překládání, jeho tři základní fáze – pochopení, interpretace a stylizace předlohy a následuje jejich vysvětlení. Práce přibližuje hlavní cíl při překladu a funkce překladu.

Práce se také zabývá vysvětlením rozdílů mezi prací tlumočnicka a překladatele a uvádí vlastnosti, schopnosti a znalosti, které by měl mít každý překladatel a tlumočnick.

Samostatnou kapitolu tvoří porovnání odlišností češtiny při překládání z cizích jazyků a s tím spojené problémy.

Druhá část bakalářské práce se věnuje problematice překladu odborného textu. Zaměřuje se především na ty oblasti, které působí při překládání největší problémy, např. terminologie určitého specifického oboru nebo skladba věty.

Součástí této kapitoly je také překlad odborného textu z němčiny do češtiny z oblasti národního hospodářství.

ANOTATION

The main aim of the thesis is the comparison of the translation of a literary and a professional text whereas the first part of the thesis will be focused on the theory of the procedure of the translation. First, it will be mentioned the general procedure for the creating the translation, its three basic phases – comprehension, interpretation and stylistics of the original text followed by the explanation of each of these phases. The thesis draws on the main aim when translating and the functions of the translation.

Moreover, the thesis deals with the difference between the work of an interpreter and a translator and mentions the qualities, abilities and knowledge which every translator and interpreter should have.

A particular part is devoted to the comparison of the differences of the Czech language when translating from other foreign languages and the problems which are related to it.

The second part of the thesis is devoted to the problematic of the translation of the professional text. It will be first of all focusing on the areas which cause the main problems when translating, such as f. e. the terminology of a specific area or the syntax.

A part of this chapter is also the translation of a professional text from German into Czech language from the area of the national economy.

OBSAH

I. ÚVOD.....	8
II. PŘEKLAD.....	9
1.1. Definice překladu	10
III. TLUMOČENÍ.....	11
3.1. Definice tlumočení.....	11
3.2. Práce tlumočnicka.....	12
3.3. Rozdíl mezi prací tlumočnicka a překladatele.....	12
IV. TEORIE PŘEKLADU UMĚLECKÉHO TEXTU.....	13
4.1. Definice uměleckého překladu.....	13
4.2. Funkce uměleckého překladu.....	14
4.3. Předpoklady k překládání beletrie.....	14
4.4. Vznik překladu.....	15
4.5. Dvojitá norma v překladu.....	19
4.6. Definice překladového jednotky.....	23
4.7. Činnost překladatele.....	24
4.8. Překládání titulů.....	24
4.9. Pět základních zásad pro překladatele.....	25
4.10. Překládání pohádek.....	26
4.11. Odlišnosti češtiny při překládání z ostatních jazyků.....	27
4.12. Syntaktické, morfologické a sémantické odlišnosti mezi němčinou a češtinou...31	
4.13. Takzvané věci nepřeložitelné.....	34
4.14. Kritika.....	34
4.15. Organizace zabývající se překladem a tlumočnictvím.....	35
4.16. Historie strojového překladu.....	36
V. TEORIE PŘEKLADU ODBORNÉHO TEXTU.....	37
5.1. Definice odborného překladu.....	37
5.2. Ekvivalentnost překladu s originálem.....	37
5.3. Termín jako překladatelský problém.....	38
5.4. Proměnlivost jazyka a jazykové odlišnosti mezi němčinou a češtinou.....	40
5.5. Ekvivalence v oblasti syntaktických prostředků.....	46
5.6. Právo a překlad.....	47
VI. ČESKÝ PŘEKLAD NĚMECKÉHO TEXTU VOLKSWIRTSCHAFTSLEHRE	54
VII. ZÁVĚR.....	70
VIII. NĚMECKÉ RESUMÉ – DEUTSCHE ZUSAMMENFASSUNG.....	72

PŘÍLOHY	76
1. Osobnosti uměleckého překladu.....	77
2. Nejčastější zkratky používané v odborném jazyce.....	78
3. Originál překladového textu – Volkswirtschaftslehre.....	80
4. Slovníček vybraných odborných slov.....	93
5. Použitá literatura.....	98

I. Úvod

Cílem této diplomové práce je srovnání překladu uměleckého a odborného textu a zmínění možných chyb a problémů, kterých se lze při tomto překladu dopustit, přičemž jsem se blíže zaměřila především na kritéria kvality odborného textu.

Kromě toho je část mojí diplomové práce také věnována překladu odborného textu, kde jsem se zabývala úskalím práce překladatele a snažila se posoudit volbu mezi různými variantami, které vznikají při překladu z německého jazyka do českého a naopak.

Při volbě tématu diplomové práce jsem vycházela ze zaměření svého studijního oboru „Anglický a německý jazyk pro ekonomickou a hospodářskou sféru“ a také z toho, že mě problematika převodu textu z jednoho cizího jazyka do druhého velice zajímá a ráda bych se tomuto oboru chtěla věnovat později profesionálně.

II. Překlad

„Překlad není dílo, ale cesta k dílu.“¹

Lingvisticko-literárním oborem, který se zabývá převodem textů z jednoho jazyka do jiného, a to překladem nebo tlumočením, je translologie. Zajímá se především otázkou přesnosti (věrnosti) překladu, převodu textů z jedné kulturní oblasti nebo určité doby do jiné apod.

2.1. Definice překladu

Součástí každého vědního oboru, tedy i nauky o překládání, je jeho názvosloví. Slovo překlad znamená:

- a) převedení, přetlumočení textu do jiného jazyka
- b) literární dílo přeložené do jiného jazyka

Kromě toho čeština používá ještě další výrazy jako např. převod, přepis (transkripce), přebásnění, (pře)tlumočení, přenos (transpozice), přesazení (transplantace) apod. Němčina vedle základního výrazu *Translation* využívá slova *Übersetzung* a *Übertragung* (přenos, transpozice), zatímco pro volnější parafrázi má k dispozici výraz *freie Nachdichtung* (přebásnění).

Překlad je tedy písemný převod textu z jednoho jazyka do druhého. V zásadě rozlišujeme dva druhy překladu, a sice podle toho, o který text se jedná.

a) Odborný překlad (sem řadíme např. populárně-naučné, administrativní nebo náboženské texty, návody na použití přístroje apod.) je cizojazyčný převod textu z oblasti vědy a techniky. Odborný text nepůsobí tolik na fantazii a emoce jako spíše na rozum, proto se vyjadřuje v pojmech, termínech a definicích. Od překladatele odborného textu se očekává znalost terminologie příslušného oboru a schopnost orientovat se v určitém oboru, přičemž překladatel nemusí až tak dbát na individuální styl autora a zachovávat jeho estetické zásady. Přesto je třeba brát zřetel na určitý styl a zachovat jej.

---

¹ Vilikovský, Ján: Překlad jako tvorba, Bratislava 2002; str. 29 (autorem citátu je Ortega y Gasset)

V některých případech mají ovšem i odborné texty výrazný autorský styl (např. filozofické a esejistické spisy), který by se z překladu neměl vytratit. Odborný překlad se pak v těchto případech blíží literárnímu překladu.²

b) Literární (umělecký) překlad je cizojazyčný překlad beletrie, eseje, úvahy, literární kritiky a podobných textů s výrazným autorským stylem. Literární překlad se snaží převést do jiného jazyka nejen autorovy myšlenky, ale i individuálnost jeho stylu, krásu popisu, atmosféru místa, doby a národnosti (u scének a postav), působit na čtenářovu fantazii a emoce podobně jako v originále. U uměleckého překladu je tedy důležitý převod nejen obsahu, ale i estetických hodnot textu a individuálního stylu autora. U ostatních druhů překladu převládá požadavek na přesnost a srozumitelnost.³

---

² <http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99eklad>

³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Liter%C3%A1rn%C3%AD_p%C5%99eklad

III. Tlumočení

3.1. Definice tlumočení

Opakem překladu je tlumočení. Jedná se vlastně o ústní převod sdělení z jednoho jazyka do druhého při projevu (přednášce) nebo při rozhovoru. Tlumočník rovněž často „tlumočí“ nejen mezi jazyky, ale i kulturami, a pomáhá tak klientům v orientaci v cizím prostředí. Služby tlumočnicků jsou často využívány na mezinárodních konferencích, kde řečníci hovoří ve své mateřštině nebo schválených jednacích jazycích.

Rozlišujeme dva typy tlumočení:

a) *Simultánní tlumočení* je tlumočení, kdy tlumočníci sedí v tlumočnických kabinách a tlumočí do dalších jednacích jazyků tak, aby si každý z účastníků mohl do svých sluchátek zvolit tlumočení do toho jazyka, který mu vyhovuje nejlépe. Simultánní tlumočení se za použití tlumočnické techniky označuje také jako *tlumočení kabinové*. Simultánně lze ale tlumočit také bez technických pomůcek, a to šeptem do ucha klienta. Tento tlumočnický způsob se označuje jako šušotáž, tedy tlumočení šeptem (z francouzského *chuchoter*).

Při simultánním tlumočení je dobrý tlumočník obvykle schopen částečně předvídat vývoj řečnickova projevu, většímu časovému zpoždění může zabránit smysluplným zkracováním a zestručňováním (např. pokud řečník uvádí řadu příkladů), aniž by tím byla snížena informační hodnota tlumočení.

Rozlišujeme dva způsoby tlumočení:

- 1.) Tlumočení přes třetí jazyk – např. ze slovenštiny jeden tlumočník přetlumočí do angličtiny a z té pak jiný do požadovaného jazyka, např. albánštiny. Kromě toho se můžeme setkat s tím, že existuje více jazyků, přes které se dále tlumočí (řecký řečník je např. zároveň tlumočen do češtiny a angličtiny a z těchto dvou jazyků je potom tlumočeno dál). V tom případě mluvíme o relay nebo pilotáži.

- 2.) Na velkých konferencích pracují kabinoví tlumočníci někdy na základě retour, tzn. že zajišťují převod pouze do svého mateřského jazyka. Mluví-li tedy řečník česky, česká kabina mlčí.⁴

b) Konsektivní tlumočení je tlumočení, kdy tlumočnick obvykle počká, až řečník vysloví část svých myšlenek, odmlčí se a poskytne tlumočnickovi čas k převodu. Tento druh tlumočení je především využíván při rozhovorech státníků a obchodníků nebo policí a soudy při rozhovorech se zahraničními svědky nebo delikventy. Od tlumočnicka se očekává okamžité převedení i několik minut dlouhého cizojazyčného projevu, proto musí ovládat tlumočnickou notaci (tlumočnický zápis).

3.2. Práce tlumočnicka

Práce tlumočnicka je náročná na pohotovost a rychlost, klade však menší nároky na přesnost v porovnání s překladatelem. Tlumočnick tedy nesmí být příliš puntičkářský, musí přetlumočit především jádro myšlenky s vědomím, že ji i trochu zjednodušil a že není jeho úkolem tlumočit individuální styl mluvčího.

Pro dobrou práci tlumočnicka by mu měly být vytvořeny dobré podmínky: měl by včas obdržet dostatečné podklady k práci (především pokud jde o odborné věci), měl by být včas seznámen s důležitými okolnostmi jednání, v neposlední řadě by měl mít také možnost seznámit se i s prostředím.

Obecně platí, že především simultánní tlumočení patří k duševně nejnamáhavějším činnostem, proto by se měli tlumočnicki při tlumočení pravidelně střídat (přibližně po 20 minutách), místnost by měla být dobře větrána a osvětlena. Kromě toho by měli mít i dobrý vizuální kontakt s řečníky i posluchači.

3.3. Rozdíl mezi prací tlumočnicka a překladatele

Na rozdíl od tlumočnicka nemusí být překladatel rychlý. Hlavním cílem jeho práce je faktická a jazyková správnost a přesnost. Kromě toho je také důležitá trpělivost. Překladatel obvykle překládá z cizího jazyka do své mateřštiny, k čemuž potřebuje jak

---

⁴ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tlumo%C4%8Den%C3%AD>

nadprůměrnou znalost obou jazyků, tak i znalosti lingvistiky, stylistiky, literární teorie a teorie překladu.⁵

---

⁵ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tlumo%C4%8Den%C3%AD>

IV. Teorie překladu uměleckého textu

4.1. Definice uměleckého překladu

Umělecký překlad se dělí na překlad poezie, prózy a dramatu, přičemž poezie představuje nejnáročnější formu estetického projevu, proto také bývá básnický překlad považován za vrchol překladatelského umění (je s ním ale spojeno i riziko značného odchýlení od originálu).

Otokar Fischer definoval překládání jako činnost na rozhraní vědy a umění. *Překládat beletrii může každý, kdo to umí. A kdo něco umí, může být umělec.*

Ukázkovým příkladem je báseň Faust od W. Goetheho, kterou mistrovsky přeložil právě Otokar Fischer. Více o životopise O. Fischera viz příloha (Osobnosti uměleckého překladu).

*Geschrieben steht: „Im Anfang war das Wort!“⁶
Hier stock ich schon! Wer hilft mir weiter fort?
Ich kann das Wort so hoch unmöglich schätzen,
Ich muss es anders übersetzen,
Wenn ich vom Geiste recht erleuchtet bin,
Geschrieben steht: Im Anfang war der Sinn,
Bedenke wohl die erste Zeile,
Dass deine Feder sich nicht übereile!
Ist es der Sinn, der alles wirkt und schafft?
Doch, auch indem ich dieses niederschreibe,
Schon warnt mir was, dass ich dabei nicht bleibe.
Mir hilft der Geist, auf einmal seh ich Rat
Und schreibe getrost: Im Anfang war die Tat!
/W. Goethe: Faust/*

*Zde: „Na počátku bylo slovo!“ čtu.
Ale jak dále? Nesnáž je hned tu.
Nelze mi slovo přec tak v úctě mítí.
Musím to jinak přeložiti;
ačli že duch mě řádně osvítil,
stojí tu: Pojem na počátku byl.
Dobře si rozvaž první řádku,
neukvapuj se na počátku!
Že vznikla by z pojmu všechna díla?
Má státi: Na počátku byla síla!
Leč ještě jsem to ani nenapsal,
a cos mě nutká, abych hledal dál.
A náhle, osvícen, zřím do hlubin.
Já napíšu: Byl na počátku čin!
/O. Fischer/*

---

⁶ Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963; str. 161 - 162

Tato práce se blíže překladem poezie a dramatu nezabývá. Zmiňuje jen základní pravidla a postupy při překladu prózy.

4.2. Funkce uměleckého překladu

Umělecký text vzniká z jiných předpokladů a s jiným cílem než text odborný, přičemž jeho funkce není jen estetická, ale i poznávací, jelikož se autor snaží čtenáři překladu zprostředkovat i určité poznatky, myšlenky a city. Co se týká volby jazykových prostředků, tak je pro umělecký styl charakteristická variabilita – původnost, jedinečnost vyjádření. Dalším znakem je uvolňování mnohoznačnosti slova.

Kromě toho se umělecký překlad stává neodmyslitelnou součástí národní kultury a umožňuje tak působit na domácí literární vývoj a usměrňovat jej. Jedním z takových příkladů v dějinách překladu a v kulturních dějinách vůbec je překlad biblických textů, který má zároveň jednu z nejdelších tradic i v naší domácí kultuře.

Text překladu zůstává spjatý se zemí a epochou svého vzniku, odráží cizí kulturu a odlišné vnímání světa. Čtenář si tyto rozdíly uvědomuje a očekává tak přítomnost odlišných formálních i tematických prvků.

Úkolem překladatele je tedy převést literární dílo do jiného jazyka tak, aby zachoval jeho estetický charakter a působení na čtenáře v odlišném literárním a kulturním kontextu, přičemž vystupuje ve dvojí úloze: ve vztahu k původnímu dílu je recipientem, čtenářem, kdežto ve vztahu k čtenáři překladu vystupuje jako expedient, původce nového textu.

4.3. Předpoklady k překládání beletrie

Předpokladem pro překladatele odborných textů je státní jazyková zkouška, což ale neplatí pro překladatele krásné literatury, ten nemusí dokládat žádné potvrzení o dosaženém vzdělání. Překladatelé odborných textů se mohou sdružovat v nejrůznějších profesních organizacích, zatímco překladatelé beletrie se mohou sdružovat v rámci Obce překladatelů, podmínkou k překládání to ale není.

Dalším rozdílem je fakt, že překladatel odborných textů musí znát příslušnou odbornou terminologii oboru, ze kterého překládá, zpeněžuje tedy to, co zná, vystupuje jako znalec.

4.4.Vznik překladu

Tři fáze překladatelovy práce

1. pochopení předlohy
2. interpretace předlohy
3. stylizace předlohy

Pochopení předlohy⁷

Od původního umělce se požaduje pochopení skutečnosti, kterou zobrazuje – od překladatele pochopení díla, které tlumočí, což znamená, že dobrý překladatel musí být především dobrý čtenář.

Překladatelovo pronikání do smyslu díla probíhá zhruba ve třech rovinách:

- a) Prvním stupněm je pochopení textu, které nevyžaduje žádné zvláštní nadání, je věcí odborné přípravy a praxe.
- b) Správné přečtení textu díla zprostředkuje čtenáři jeho estetické hodnoty jako např. náladové ladění, ironii nebo útočné zaměření na čtenáře apod. Běžný čtenář si těchto kvalit nemusí všimnout, zato překladatel by měl být schopen je rozpoznat a určit, jakými prostředky jich autor dosahuje. Překlad tedy vyžaduje podrobnější poznání díla než prostá četba.
- c) Přes pochopení estetických hodnot jednotlivých jazykových prostředků se překladatel dostává k pochopení uměleckých celků a skutečností vyjádřených v díle, jako jsou postavy díla, jejich vztahy, prostředí děje a záměr autora. Tento způsob pochopení textu je nejobtížnější, protože k chápání slov a motivů se od čtenáře a překladatele vyžaduje značná představivost k tomu, aby mohli celistvě chápat uměleckou skutečnost díla.

Představivost je tedy pro překladatele jedním z hlavních předpokladů jeho práce, jelikož bez ní by jen těžko dokázal pochopit dílo jako celek. Kromě toho se od něj také vyžaduje znalost reálií prostředí, ze kterého překládá, aby mohl rozpoznat skutečnosti obsažené v díle a mohl je pak lépe vyjádřit ve svém překladu.

Hlavní rozdíl mezi překladatelem tvůrčím a překladatelem mechanickým je v tom, že překladatel tvůrčí si na cestě mezi originálem a překladem představí skutečnosti, o kterých

---

⁷ Levý Jiří: Umění překladu, Praha 1963; str. 17 - 24

píše, tj. proniká za text k postavám, situacím a ideám, kdežto překladatel netvůrčí mechanicky vnímá jen text a překládá jen slova.

Nejčastější a nejhrubší chybou je právě nepochopení textu, což mnohdy vede k překladatelským prohřeškům jako např. „*Na nic se neptej manželky svého souseda*“, namísto „*Nepožádáš ženy bližního svého*“ při překladu citátů z bible, nebo latinských citátů a cizích slov „*Praga caput regni*“ – „*Praha zničená deštěm*“; „*tabula rasa*“ – „*deska pohodného*“.⁸

Další příklady pochází z období národního obrození, jelikož i v této době se dopouštěli překladatelé poezie a prózy mnohých chyb.

např. Václav Jan Rosa nazýval ve svých překladech múzy *zpěvopannami*, nymfy *hájopannami*, dryády *stromodívkami*

Karel Ignác Thám přeložil substantivum „*die Schwärmerin*“ neobratně jako třesťice a výraz „*die allerliebste Träumerin*“ jako přemilá ospalkyně⁹

Další příklad pochází z obrozenecké doby, kdy překladatel často usiloval i o to, aby se přibližoval českému čtenáři a aby přiměl českého čtenáře česky číst, což často vedlo k počesťování textů (zasazování děje do českého prostředí), ale i samotných reálií jako např. Goethův *König in Thule* byl přeložen jako *Král v Luži*, jméno *Lenora* jako *Lenka*, *Fridlin* jako *Milovník*, *Gräfin von Savern* jako *paní ze Žerovín*, *Frau Horneck* jako *paní Horníková*.¹⁰

Každý překladatel se může při překládání dopustit chyby, a to buď, že přeloží určité slovo nesprávným výrazem do druhého cílového jazyka a nebo tím, že třeba nerozezná citát z bible viz příklad. Přesto by měl brát v potaz, že u překladu nejde zas až tolik o jednotlivá slova, ale hlavně o styl celého díla. Obecně tedy platí, že text je přeložitelný vždycky. Vše, co bylo vyjádřeno v jedné přirozené řeči, je možné adekvátně převést do druhé.

---

⁸ Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996; str. 16

⁹ Hrala, Milan: Kapitoly z dějin českého překladu, Praha 2002; str. 127

¹⁰ Hrala, Milan: Kapitoly z dějin českého překladu, Praha 2002; str. 128

Interpretace předlohy¹¹

Pochopení skutečností je další podmínkou uměleckého zvládnutí překladu, protože ne vždy je možná úplná významová shoda vyjádření mezi překladem a předlohou, takže už nestačí jen jazykově správný překlad, ale je nutná interpretace. Častým případem je, že mateřský jazyk nemá významově tak mnohoznačný výraz, jaký je v originálu, proto musí překladatel význam určitého slova specifikovat a rozhodnout se pro jeden z užších významů, k tomu potřebuje znát skutečnost, která se za textem skrývá.

- a) hledání objektivní ideje díla – má-li být interpretace správná, musí být jejím východiskem nejpodstatnější rysy díla a jejím cílem jeho objektivní hodnoty. Překladatel by proto neměl dílo stylisticky přehodnocovat nebo do něj vkládat něco, co v originále není.
- b) interpretační stanovisko překladatele
- c) interpretace objektivních hodnot díla – v této fázi dochází k překladatelskému pojetí předlohy, přičemž platí, že by překladatel neměl do díla vkládat své subjektivní nápady, může se ale pokusit změnit pohled na dílo tím, že některý z jeho aspektů objeví nebo záměrně zdůrazní. V žádném případě ale nesmí provádět úpravy do textu, zkracování nebo doplňování originálu, jelikož to pak už není překlad, ale úprava a každá úprava deformuje umělecké dílo.

Stylizace předlohy¹²

Od původního umělce se vyžaduje umělecky hodnotná stylizace skutečnosti – od překladatele umělecky hodnotné přestylizování předlohy. Svůj talent může překladatel uplatnit především při jazykové stylizaci, proto potřebuje mít v první řadě stylistické nadání. Při překladu mohou nastat tyto situace:

- a) poměr dvou jazykových systémů – jazyk předlohy a jazyk překladu nejsou jednoznačně slučitelné, jejich jazykové prostředky nejsou ekvivalentní, a proto je nelze převádět mechanicky, protože se nekryjí přesně významy a jejich estetické hodnoty. Překlad je proto tím obtížnější u takových textů, kde hodně záleží na jazykových prostředcích, což platí zejména u překladu beletrie a poezie.

---

¹¹ Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963; str. 25 - 28

¹² Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963; str. 38

Příklad:

Ve srovnání s češtinou mají západoevropské jazyky více časových rovin, takže dějovou posloupnost, kterou má originál možnost vyjádřit 6 – 8 slovesnými časy, musí překladatel vystihnout třemi českými. Chybějící časové kategorie proto nahrazuje pomocí vidových předpon u sloves nebo časových příslovcí. Stejně tak musí nahrazovat i určité lexikální a stylistické prostředky cizího jazyka, protože ne vždy je čeština schopna vyjádřit všechny stylistické odlišnosti jiného jazyka. Překladatel by proto měl při překladu využívat takových jazykových prostředků, kterých má čeština navíc před jinými jazyky jako jsou např. zdobněliny nebo citově zabarvená slova (*drobeček, pucek, brouček; zatrolený, zatracený, zatrachtílý, zadržepený, zadržepený*); nebo slova zveličující (= augmentativa) jako (*hrozitánský, veleukrutný; štístko*)¹³

Dalším způsobem stylistického odlišování v češtině je možnost vytváření nových slov pomocí předpon a přípon (*lehký, lehounký, lehoučkový, lehoulinký, nadlehčený, vylehčený; žlutý, žlutavý, žlut'oučkový, žlutkavý, nažloutlý, zažloutlý, přizloutlý, vyžloutlý, žlucený; otevřít, pootevřít, přiotevřít, nedovřít, přivřít, rozevřít*).¹⁴

- b) stopy jazyka originálu ve stylizaci překladu – jazyk originálu má vliv nejen na utváření předlohy, ale i na samotný překlad, přičemž tento vliv může být buď přímý nebo nepřímý. Přímý vliv původního textu se např. projevuje přítomností vazeb tvořených podle originálu nebo použitím českých vyjadřovacích prostředků, které v originále nebyly.

Naproti tomu nepřímý vliv jazyka originálu se projevuje v tom, když se překladatel snaží odlišit od určitých stylistických rysů originálu.

- c) napětí ve stylu překladu - vzniká tím, že se určitá myšlenka převádí do jazyka, ve kterém nebyla vytvořena

Občas překladatelé záměrně takové náhody v textech vyhledávají, aby z jazykových možností češtiny nahradili aspoň část stylistických prostředků, které nejde jinde zachovat.

¹³ Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963; str. 39

¹⁴ Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963; str. 40

Příklad:

„ ...also dass du uns das Gäßige für das Ungäßige und das Ungäßige für das Gäßige verkaufst“ – „takže nám prodáváš neřád za zboží dobré a zboží dobré za neřád.“

„ Das Vieh verdirbt vor Alter und der arme Mensch vor Krankheit“ – „dobytek hyne starobou a ubohý člověk chorobou.“¹⁵

Tvůrčí úloha překladatele je největší tam, kde má největší možnosti volby, aby zvolil podle potřeb kontextu ten nejlepší stylistický výraz. Dobrý překladatel by proto měl mít bohatou jazykovou představivost, schopnost být objektivní a stylistické nadání, přičemž cílem jeho práce je zachovat, vystihnout a sdělit původní dílo, a ne vytvořit nové, které nemělo předchůdce.

4.5. Dvojitá norma v překladu

Ve vývoji reprodukčního umění se uplatňují dvě normy:

a) norma reprodukční (tj. požadavek věrnosti, výstižnosti)

b) norma „uměleckosti“ (požadavek krásy)

Pro překlad jsou důležité obě kvality, jelikož překlad by měl být na jedné straně co možná nejvíce přesným vyjádřením původního díla, ale na straně druhé také hodnotným českým literárním dílem.

Pravdivost v literárním díle tedy neznamená jen shodu se skutečností, ale především vystižení a sdělení skutečnosti a všech podstatných kvalit originálu čtenáři. Překlad nemůže být stejný jako originál, ale měl by na čtenáře působit stejně.

Podvojnost přeloženého díla

Přeložené dílo je smíšený útvar, který obsahuje jak prvky originálu, tak i ty, které dílu dodal překladatel, přičemž obsah díla je závislý na cizím prostředí, ale jazyk díla je český. Tento rozdíl si čtenář uvědomí teprve tehdy, když dojde k rozporu mezi prostředím děje a určitým českým výrazem.

---

¹⁵ Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963; (uvedené příklady pocházejí ze str. 42)

Dalším podstatným rozdílem je doba vzniku díla, jelikož jeho obsah i kompozice nesou stopy určité doby a při přestylování do dnešního jazyka tak vyniknou jasněji jejich zastaralé rysy.

Obecně platí, že překlad jako celek je tím dokonalejší, čím lépe se podaří překonat jeho odlišnost od originálu, protože i malý detail upozorní čtenáře, že čte dílo přesazené na cizí půdu. Překlad má totiž proti původní literatuře navíc ještě poznávací funkci, tzn. že nás informuje o originálu a o cizí kultuře.

Jazyková tvořivost

Tvořivost překladatele se týká především jazykové oblasti, přičemž překladatel na jedné straně obohacuje národní literaturu tím, že vytváří nové výrazy (*neologismy*), ale i tím, že cizí výrazy zdomácňuje (*exotismy*).

Kromě toho je pro překladatele také důležitá schopnost rozpoznat různé styly a odlišnosti jazykových prostředků jak cizího tak cílového jazyka, aby mohl určitý text správně přeložit, jelikož každý text bývá ovlivněn kulturní tradicí a společenskými zvyky určité doby. Příkladem takových jazykových prostředků je např. užívání vulgarismů a tzv. expletiv (*kleteb*), se kterými je třeba v překladu zacházet jako s reáliemi. Co se vulgarismů týká, tak záleží především na tom, jestli překládaný text vznikl v kulturním systému, ve kterém je na tato slova pohlíženo s větší tolerancí než v domácím kontextu. Pokud ano, tak pak vznikají při překládání problémy.

- a) expletiva s oslovením Boha – *mein Gott, um Gottes Willen* se většinou překládají výrazy ***proboha, probůh, kristepane, prokristapána***;
- b) kletby s oslovením ďábla a pekel – *zum Teufel* se nejčastěji překládají výrazy ***sakra, ksakru, kruci, krucinál, hergot, hernajs, krucifix***, zatímco starší překlady využívaly v souladu s tehdejší společenskou konvencí spíše tabuových variant jako např. ***safra, safryš, stafraporte, saprlot, hergoš, heršof***, které dnes znějí folklórně a komicky.¹⁶

Výběr slov

K lexikálnímu ochuzení dochází, pokud překladatel při překladu použije obecnější výraz a tím méně názorný jako např. „*na stromě seděl pták*“ namísto „*na olši seděl*“

---

¹⁶ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; (uvedené příklady pocházejí ze str. 108)

*strnad*¹⁷. Slovo strom totiž označuje jakoukoli trvalou dřevnatou rostlinu, naproti tomu slovo olše v nás vyvolá konkrétnější představu (tvar listů, koruny, barva kůry). Podobný rozdíl je i mezi slovy pták a strnad.

Stylistické ochuzování¹⁸

- a) užití obecného pojmu místo konkrétního přesného označení – překladatel zvolí obecný výraz namísto konkrétnějšího, takže překlad pak působí nenázorně, což je většinou znakem netvůrčího překladatele. Naproti tomu překladatel verbálně talentovaný zvolí z dané významové skupiny slovo výstižnější a přesnější.
- b) užití stylisticky neutrálního slova místo citově zabarveného – citově zabarvené výrazové prostředky ztrácejí někdy při překládání svou stylistickou hodnotu a bývají nahrazovány slovem neutrálním, přičemž může nastat ale i opačná situace
- c) malé využití synonym k obměňování výrazu – k tomuto ochuzování dochází při neslučitelnosti slov dvou jazyků jako např. spodní část končetin označujeme v češtině obecným výrazem „*noha*“, přičemž jiné jazyky mají možnost odlišit *Fuss* od *Bein*. Pokud mateřský jazyk nemá protějšek k cizímu speciálnímu výrazu, musí překladatel zvolit nadřazený pojem, případně se pokusit takový termín popsat pomocí adjektiva např. *šarovary* (široké nohavice). Tvořit novotvary je obyčejně možné jen ve výjimečných případech.

Dalším příkladem je např. překlad německého slova *goldig* do češtiny jako *zlaten*, *zlatist*, *zlatý*, *zlatový*, *zlatistý* nebo dalšími ekvivalenty utvořenými předponami a příponami jako – *nazlátý*, *zlatavý*, *zlatitý*, *zlatnatý*, *zlatný*, *zlativý* apod.¹⁹

Překladový ekvivalent

Každý text (báseň, román, zpráva, vyhláška, inzerát) má svůj zjistitelný a ověřitelný význam, ke kterému se lze dopracovat analýzou, a tento význam pak vyjádřit jinými prostředky, což je ale do značné míry závislé na osobnosti interpreta a ostatních vlivech jako

¹⁷ Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963; str. 92

¹⁸ Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963; (body a-c pochází ze stran 93 – 96)

¹⁹ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; str. 110

je např. vkus, výchova, vzdělání, dobová atmosféra). Překladový ekvivalent je tedy prostředek jednoho jazyka, který je nositelem téže informace jiného jazyka.

a) *Dosažení ekvivalentu*

Typy ekvivalence:

- 1.) totální (totožné pojmy, jako např. při terminologii)
- 2.) fakultativní (jeden výraz ve výchozím jazyku stojí vůči několika v cílovém – např. cena se přeloží do angličtiny jako *value*, jde-li o hodnotu; jako *price*, jde-li o peněžní protihodnotu zboží; *prize*, jde-li o výhru)
- 3.) aproximativní (více výrazů stojí proti jedinému – naše *nebe*, *obloha* proti německému *Himmel*)
- 4.) nulovou u výrazů kulturně vázaných na určité prostředí (*valaška*, *knedlík*, *baseball*, *bat*, *college*)²⁰

b) *Výběr z více možností* – překladatel musí najít optimální variantu, která bude vyhovovat obsahovým i formálním požadavkům jeho koncepce, přičemž by měl využít především lexikálních jazykových prostředků, které čeština v dané situaci nabízí.

c) *Kompensace* – ne vždy si jazyky v určitých gramatických kategoriích odpovídají, jako je tomu např. u kategorie určenosti, která se týká především jazyků s gramatickým členem (např. němčiny).

Př. *Ein Feldherr kann auch Niederlagen verwinden, doch für den, der sich unbesiegbar nennt, nur weil er unbesiegbar war, ist eine Niederlage die Niederlage.* Nominální výraz (eine Niederlage) by se mohl převést na verbální, slovesný (být jednou poražen): ...ale pro toho, kdo si chce říkat neporazitelný, protože byl neporazitelný, být **jednou** poražen znamená – **být poražen.**²¹

Pokud nemá určité slovo význam samo o sobě, ale jen jako součást celku, tak se překládá celek bez ohledu na významy jednotlivých slov. Jako lexikální jednotka se překládají ustálené fráze, idiomy a většina lidových rčení a přísloví. Co se hovorového jazyka týká, tak není nutné, abychom ho při překladu nutně nahrazovali hovorovým jazykem.

²⁰ Vilíkovský, Ján: Překlad jako tvorba, Bratislava 2002; str. 31

²¹ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; str. 12

Můžeme ho použít na jiném místě v textu za předpokladu, že nezměníme styl a konečné vyznění textu.

Kompenzace určitých jazykových prostředků je nutná především u překladu krásné literatury (komedie, frašky, pohádky), kde je třeba nahradit slovní hříčky domácími nebo počestit typizační jména atd.

Naproti tomu přesný překlad můžeme použít např. u odborné literatury, která obsahuje velké množství pojmů, a kde je vyžadována co největší přesnost.

4.5. Definice překladové jednotky

Překladová jednotka je nejmenší celek, který je považován za nositele významu. Její velikost se v průběhu staletí měnila: ve středověku jí bylo slovo, později fráze a věta, zato dnes je jako vlastní jednotka překladu chápáno celé dílo, což platí zejména v souvislosti s překladem umělecké literatury. Při překladu tedy musíme vytvářet ekvivalenci jak mezi celým textem originálu a jeho verzí v cílovém jazyku, tak mezi jednotlivými překladovými jednotkami a brát zřetel na jazykový a situační kontext, přičemž rozlišujeme ekvivalenci formální (doslovný překlad) a dynamickou (volný, ale funkčně odpovídající překlad).

Př. Spojení „*Beránek boží*“, které v Bibli symbolizuje oběť a nevinnost by při doslovném překladu do kultury, která nezná chov ovcí – např. eskymácké – ztratilo svůj symbolický význam. Zásadám dynamické ekvivalence by spíš odpovídal výraz „*Tuleň boží*“, protože v eskymácké kultuře se s nevinností přirozeně ztotožňuje tuleň.²²

*Anton Popovič rozeznává čtyři typy posunů:*²³

1. Konstitutivní posun je nezbytný posun, ke kterému dochází v důsledku rozdílů mezi oběma jazyky (originálu a překladu). Chápe se jako funkční a objektivní. Sem patří např. reprodukce anglického systému gramatických časů v češtině nebo naopak vidových příznaků při překladu do angličtiny. Totéž platí pro němčinu.
2. Individuální posun je systémem individuálních odchylek motivovaných výrazovými sklony nebo idiolektem překladatele.
3. Tematický posun vzniká náhradou reálií, výrazových spojení a idiomů originálu prvky domácími. Tento postup upřednostňuje konotaci na úkor denotace a zpravidla se označuje jako substitute.

²² Viličkovský, Ján: Překlad jako tvorba, Bratislava 2002; str. 39

²³ Viličkovský, Ján: Překlad jako tvorba, Bratislava 2002; str. 44

4. *Negativní posun* vzniká v důsledku nepochopení originálu. Může být motivován neznalostí jazyka nebo nerespektováním pravidel ekvivalence a projevuje se nesprávným překladem nebo stylovým ochuzováním originálu.

4.7. Činnost překladatele

K základním činnostem překladatele nepatří pouze překládání, ale především čtení a naslouchání, jelikož fakt, že překladatel již zvládl určitý jazyk na takové úrovni, aby z něho nebo do něj mohl překládat, se považuje za samozřejmé.

Překladatel by tedy měl číst nejen v originále, ale především ve svém rodném jazyce, aby byl v neustálém kontaktu se stále se vyvíjejícím jazykem, a mohl tak ve svých překladech zvolit správné jazykové obraty současné doby. Kromě toho by si měl soustavně psát, co slyší, co čte a sbírat slova a idiomy, aby se naučil rozeznávat různé styly.

Překladatel krásné literatury musí navíc řešit i otázku co, jak a pro koho překládat, jelikož v dnešní době není lehké obstát v konkurenci na trhu jen tak s jakoukoli knihou a získat si tak čtenáře. Překladatel tedy musí přesvědčit nakladatele, že právě tahle knížka je pro českého čtenáře nepostradatelná, a že bude dobře prodejná.

4.8. Překládání titulů

„Název musí být jako jídelní lístek: čím méně prozrazuje o obsahu, tím je lepší.“²⁴

Při překládání titulů mají autor i překladatel stejný cíl, a sice vzbudit u čtenáře zájem po četbě celé knížky, proto musí zvolit takový název, který čtenáře přitáhne. Názvy knih se dělí zhruba do dvou skupin: *název popisný*, čistě sdělovací (např. *Život Klima Samgina*) a *název symbolizující*, u tohoto typu se literatura stává zbožím a název reklamou.

Druhy titulů

- a) heslový titul – tvoří jenom jedno substantivum jako např. *Nebezpečí* (Jose Vandeloo)
- b) dvojdílný titul – např. *Autoportrét neboli Poslední večere*
- c) citátový titul – v názvu knihy je verš, méně často prozaický řádek z díla jiného spisovatele

---

²⁴ Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996; str. 49 (autorem citátu je Gotthold Ephraim Leasing)

- d) pořadačový neboli šanonový titul – kniha dostává název nebo číslo spisu či případu, pod kterým se zakládá v pořadači nebo ve složce, např. literatura faktu: *Případ 40/61* (Harry Mulisch)
- e) softwarový titul – je ovlivněný programovacím jazykem, titul přestává být heslovitý, může se rozšířit i na celou větu, sdělení, na text
- f) esoterický nebo kryptický titul – takovým titulem bývá třeba méně známé latinské nebo řecké slovo, často těžko vyslovitelné např. *De apakatastasis* (Ruyslinck)

Třídění titulů podle povahy

- a) tituly povahy jmenné (*Babička, Temno*)
- b) tituly povahy větné (*Ještě jednou se vrátíme*)

Třídění titulů podle obsahového hlediska

- a) bezpříznakové nadpisy označující třeba hl. postatu (*Babička*), nebo prostředí (*Rok na vsi*)
- b) příznakové nadpisy podávají zhodnocení děje a postav, vyjadřují autorův postoj k látce (*Temno*)

Známý román „*Hollands Glorie*“ (Jan de Hartog) byl do češtiny přeložen jako „*Holandská sláva*“, přičemž každému Holanďanovi jsou tato dvě slova okamžitě jasná, protože znamenají někdejší slávu Holandska – tedy holandské námořnictvo. U nás ale název Holandská sláva neměl podobný významový efekt, proto zvolilo nakladatelství pro druhý překlad titul „*Plout musí námořník*“. Dalším příkladem je bestseller Margaret Mitchellové „*Gone with the Wind*“, který byl uveden na český trh jako „*Jih proti severu*“, přičemž došlo k obrácení světových stran.²⁵

4.9. Pět základních zásad pro překladatele

- Překladatel musí dokonale rozumět obsahu a záměru autora, kterého překládá.
- Překladatel by měl dokonale znát jazyk, ze kterého překládá, a stejně výborně znát i jazyk, do kterého překládá.

---

²⁵ Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996; (všechny uvedené příklady pocházejí ze str. 49)

- Překladatel by se měl vyhýbat tendenci překládat slovo za slovem, jelikož takto ničí smysl originálu a kazí krásu jeho výrazu.
- Překladatel by měl používat tvary, které jsou obecně běžné v mluveném jazyce.
- Výběrem slov a slovosledem by měl překladatel vytvořit úplný celkový dojem s příslušným „tónem“.

4.10. Překládání pohádek

Při překládání pohádek by si měl překladatel zejména uvědomit, jestli překládá pohádku jako folklórní doklad, jako četbu pro dospělé, nebo jako četbu pro děti, jelikož adresát hraje při překladu vždy důležitou roli, tím spíš při překladu pohádky. Dále je třeba počítat s tím, že pohádky jsou spjaty s určitým kulturním systémem, ve kterém vznikly, takže při jejich překladu ani tak nezávisí na tom, jestli se překládá mezi příbuznými nebo vzdálenými jazyky, jako spíš na tom, jestli se překládá mezi příbuznými nebo nepříbuznými kulturními systémy, jelikož pohádkové texty často obsahují hodně reálií a ustálených obrátů.

Ukázkovým příkladem jsou názvy a jména z překladů pohádek bratří Grimmů, pod jejichž vlivem se vyvíjela i česká pohádková tradice. Některé z těchto výrazů v češtině dokonce zdomácněly jako např. *Rotkäppchen* = **Červená Karkulka**, *Dornröschen* = **Šípková Růženka**, *Schneewitchen* = **Sněhurka**, *Aschenputtel* = **Popelka**, *Allwissend* = **Vševěd**, *Hänsel und Gretel* = **Mařenka a Jeníček**, *Daumesdick / Daumerling* = **Paleček**

Naproti tomu stojí pohádky, které vznikly ve vzdálenějších kulturách pojednávající např. o nadpřirozených bytostech, pro které je v češtině teprve třeba vytvořit pojmenování, i když ne vždy tomu tak musí být. J. Fučíková např. vytvořila v novém překladu Grimmových pohádek řadu novotvarů v duchu české pohádkové tradice - *Die drei Männlein im Walde* (Tři mužíčkové v lese) přeložila jako **Lesoníčci**; *Das Mädchen ohne Hände* (Dívka bez rukou) jako **Bezručka**; *Die drei Glückskinder* jako **Tři štěstílkové**; *Fundevogel* jako **Nalezánek**; *Rumpelstilzchen* jako **Pištivrátek**.²⁶

Jako ukázka byl zvolen pohádkový text bratří Grimmů, kde se objevují veršičky a různá říkadla, která může překladatel v próze buď zachovat, vypustit, dodat navíc nebo využít kompenzačně na jiném místě.

²⁶ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; (všechny uvedené příklady pocházejí ze str. 145 – 147)

Př.

*„Knuper, knuper, kneischen,
Wer knupert an meinem Häuschen?“*

*„Chroupy, chroupy, kdopak tu je,
kdo chaloupku oždibuje?“*

*„Chřupy chřupy chřup,
čí to chrupe zub?“*

*„Hänsel, streck deine Finger
heraus, damit ich fühle,
ob du bald fett bist.“*

*„Jeníčku, vystrč prstíček,
at' vidím, jaký jsi cvalíček.“*
*„Jeníku, vystrč prstíky,
at' je omakám, jestli jsi už dost tlustý.“²⁷*

4.11. Odlišnosti češtiny při překládání z ostatních jazyků

- 1.) Překládáme-li z jazyka, ve kterém je nezbytná souslednost času (např. z angličtiny, nizozemštiny, němčiny), tak ji velmi často automaticky přejímáme a píšeme např.: *„řekl, že se cítil dobře“* místo *„řekl, že se cítí dobře“*, jde-li o současnost. Abychom se téhle chybě vyhnuli, stačí když do textu vložíme příslovečné určení času *„řekl, že se právě teď cítí dobře“*.
- 2.) Akuzativ s infinitivem – v současné češtině nejsou pravidla jeho užívání tak přísná, přesto je lepší ho nahradit vedlejší větou jako např. *„viděl je vycházet spolu z nádraží“* X *„viděl je, jak spolu vycházejí z nádraží“*.
- 3.) Čeština neuvžívá tak často pasiva jako např. germánské jazyky.
  - a) zvrtné pasivum: *Říká se.* X *Es wird gesagt., Spí se.* X *Es wird geschlafen.*
  - b) opisné pasivum: *Ta smlouva byla podepsána.* X *Der Vertrag wurde unterschrieben.*²⁸
- 4.) Pod vlivem výchozího jazyka dáváme v překladu často bezmyslenkovitě rozvitý přívlastek před podstatné jméno. Lepší je dát rozvitý přívlastek až za substantivum.
např. *wärmeerzeugende Geräte = přístroje vyrábějící teplo / přístroje na výrobu tepla / přístroje, které vyrábějí teplo*

²⁷ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; str. 148

²⁸ Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996; (body 1 – 3 pocházejí ze str. 19 – 24)

5.) Časté používání přivlastňovacích zájmen místo dativu.

např. „*moje tužka spadla pod stůl*“; „*Její oči se zakalily*.“ je lepší přeložit jako „*tužka mi spadla pod stůl*“; „*Oči se jí zakalily*.“

V češtině je velmi produktivní tzv. *etický dativ = dativ sdělnosti*.

např. *To je vám ale krása!*

Nejlépe se tento dativ uplatňuje ve větách bezagentních, tedy ve větách s formálním podmětem jako např. „*To se mě to nabořelo*.“

Při překladu přivlastňovacích zájmen bychom proto neměli zapomenout na to, že čeština má samostatné přivlastňovací zájmeno „*svůj*“, které je ve všech osobách stejné na rozdíl od jiných jazyků (angličtiny, němčiny).

např. „*Vložte vaše body do našeho investičního fondu*.“ (svoje)

„*smekl jeho klobouk*“ (svůj)

6.) Každý jazyk má své vlastní zákonitosti, s čímž také souvisí konkrétnost a abstraktnost výrazu jako např. (*veselost úsměvu* X *veselý úsměv*)

Jmenné vazby je lepší překládat vedlejší větou, např. „*vytýkal mu vzácnost jeho návštěv*“ X „*vytýkal mu, že k nim tak málo chodí*“²⁹

7.) Překladatel by se měl také vyvarovat častého používání vztažného zájmena „ *který* “, pokud nechce, aby překládaný text působil „*pedantsky a dřevěně*“. Lepší je souvětí rozdělit, nebo nahradit vztažné zájmeno „ *který* “ slovesem nebo příděstím přítomným. Př. „*Když při jeho teple roztál vosk, kterého bylo jen zcela maličko, počal mi tenoučkový pramének odkapávat do úst, která jsem nastavil tak, že ...*“ lepší by bylo říci: „*a ta jsem nastavil tak, že ...*“³⁰

8.) Další problém při překládání představují tzv. *expletivní slůvka = embolofrastika*, která v textu plní spíše intonační funkci. V češtině jsou to např. *pak, jen, tedy, přece, prostě, třeba*. Všechna tato slůvka vyrovnávají rytmus sdělení a činí řeč živou a plynulou. Tato slova můžeme při překladu s klidem vynechat, aniž změníme smysl, ochudíme tak ale konečné vyznění. např. „*To je vám ale krása!*“ X „*To je krása!*“

²⁹ Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996; (body 4 – 6 pocházejí ze str. 19 – 24)

³⁰ Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963; str. 45

9.) K expletivním slůvkům se v jistém smyslu váží i slůvka kontaktní, která jsou v každém jazyce různá jako např. *hele, že, vid'*. Tato slova překládáme podle zvyklosti v cílovém jazyce nebo je vůbec nepřekládáme.

10.) Problém oslovení souvisí se společenskou konvencí, která je v každé zemi jiná. Např. v nizozemštině se oslovuje i královna jednoduše „*Pani'*“ a toto oslovení se v běžné komunikaci zdvořile dává za každou otázku, kterou klademe ženě starší dvaceti let. Naproti tomu české oslovení „paní“ je někdy až urážlivé „*dovolte, pani'*“; „*heleďte, pani'*“; „*s tím na mě nechod'te, pani'*“

V některých případech je tedy lepší oslovení vynechat jako např. „*Kam to mám postavit, pani'?*“ X „*Kam to mám postavit, prosím?*“

Naproti tomu v románech z vojenského nebo námořnického prostředí musí oslovení zůstat zachováno „Provedu, pane.“

Občas je dokonce nutné zachovat původní oslovení např. „Sir“, jelikož český překlad „pan“ zní poněkud rušivě.³¹

Oslovení jako překladatelský problém

Zajímavé jsou rozdíly v oslovování s titulem. Tituly jako doktor, profesor se v češtině užívají ve spojení s obecným pane, pani': *pane profesore, pani' docentko*. Naproti tomu v němčině je běžné jak oslovení *Herr Professor, Frau Professor, Herr Direktor*, ale výjimkou není ani oslovovat vysokoškolské profesory pouze příjmením – *Herr Tellenbach*.³²

Překládání a vlastní jména

např. *Frau Müller* přeložíme do češtiny jako *paní Müllerová*, jelikož v češtině existují tvary pro označení ženského rodu (např. u příjmení koncovka –ová), jedná se o tzv. přechylování.

11.) Při překládání vlastních jmen máme na vybranou mezi překladem, substitucí a transkripcí.

např. *Eliška z říše divů* – překlad Alice

³¹ Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996; (body 8 – 10 pocházejí ze str. 19 – 24)

³² Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; str. 166

Závazná pravidla platí např. při překládání jmen panovníků, tato jména překládáme vždy. např. *Ludvík IV., Vilém Oranžský, Alžběta a její doba, Karel Veliký*. Stejně postupujeme při překládání obecně známých místních jmen jako např. *Londýn, Paříž, Rýn, Mohuč, Mohan, Vídeň, Lipsko, Cáchy, Curych*. V odborných textech není problémem uvádět podoby dvě i více, např. „*Tehdy působil Purkyně ve Vratislavi.*“ (pol. Wrocław, něm. Breslau). Vyskytují-li se v německém textu, který překládáme do češtiny, jména jako *Tetschen*, uvedeme je buď v podobě české – *Děčín*, nebo v obou. Méně známé názvy ponecháváme a pouze je transkribujeme.³⁴

13.) Překládání synonym – např. *kalcium* a *vápník* znamenají naprosto totéž, přesto je ale neužíváme libovolně v téže situaci.

Pro styl literárního díla jsou důležitá:

- a) fonologická synonyma (*mladý X mladej*)
- b) morfologická synonyma (*kupuju X kupuji*)
- c) lexikální synonyma (*strážník X policista X policajt X polda*)
- d) ideografická synonyma, která obsahují hodnocení (*kůň X oř X herka*)

Překladatel by měl být zejména opatrný při používání fonologických a morfologických synonym při překladu cizího textu do obecné češtiny, jelikož vedle hovorových výrazů se v textu objeví i výrazy spisovné, které mohou být rušivé v konečném vyznění.

např. „*pak se všiml, že je umazanej vod hnoje*“ by bylo lepší změnit na „*pak si všimnul*“ nebo „*pak se všim*“

Co se týká překládání idiomů, frazeologismů a přirovnání, tak platí, že je překládáme českým ekvivalentem. Taktéž postupujeme při překládání přísloví, i pro ta hledáme obdobné nebo podobné v cílovém jazyce jako např. „*nosit dříví do lesa*“, „*nosit sovy do Athén*“, „*nosit uhlí do Newcastleu*“, „*nosit vodu do moře.*“

---

³³ Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996; (příklady z první části bodu 11 a bod 13 pocházejí ze str. 19 – 24)

³⁴ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; str. 175

Pokud překladatel překládá text obsahující určitý dialekt, tak by se měl raději vyhnout překladu do dialektu cílového jazyka, jelikož každé nářečí je příliš spjato s určitým krajem.

např. překlad do obecné češtiny a hanáčtiny

und wehe, die kommen nicht – esli nepřindó, at' se těšijó!

Jetzt musst du prüfen: warum bin ich ein Nachtwächter. – Včil se ty musíš zamyslet, proč su nekňuba.³⁵

4.12. Syntaktické, morfologické a sémantické odlišnosti mezi němčinou a češtinou

1.) Pro němčinu je typický tzv. anteponovaný přívlastek, který může být velmi bohatě rozvit, což často způsobuje problémy při překládání do češtiny. Překládáme ho většinou jako vztažnou větu nebo postponovaný přívlastek rozvitý.

Např.

Zu dem im Goethe- und Schillerarchiv aufbewahrten Mietvertrag gehört auch ... = K nájemní smlouvě, která je uložena v Goethově a Schillerově archívu, náleží také ...

Das von der herzoglichen Verwaltung inzwischen aufgekaufte Haus auf dem Frauenplan = dům na Frauenplanu vykoupený mezitím správou vévodství³⁶

2.) Němčina na rozdíl od češtiny užívá často participia s přechodníkovou funkcí, přičemž přičestí minulé označuje děj, který předchází ději vyjádřenému ve větě určitým slovesem, a přičestí přítomné zase děj probíhající současně s dějem určitého slovesa. V němčině patří participia v umělecké i neumělecké literatuře mezi zcela běžné prostředky, zatímco v češtině jsou považovány za zastaralý stylistický prostředek. Do češtiny tedy překládáme přechodníky buď pomocí vedlejší věty nebo předložkové vazby.

Př. ***Nun sehen sie zu, wie er isst, zustimmend, die Frau sogar nickend ... = Nyní se dívají, jak jí, přitakávají, žena dokonce přikyvuje ...***

³⁵ Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996; (uvedené příklady pocházejí ze str. 19 – 24)

³⁶ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; (příklady v bodech 1 a první část bodu 2 pocházejí ze str. 48)

Pokud před přičestím stojí „zu“, má přívlastková vazba význam nutnosti nebo možnosti. Do češtiny ji překládáme pomocí vztahné věty, která obsahuje výraz pro nutnost nebo možnost – je třeba, lze.

Př. *die zu lösenden Probleme* = **problémy, které je třeba vyřešit**

= **problémy, které je možno (lze) vyřešit**³⁷

3.) Němčina patří mezi jazyky, které mají člen. Člen determinuje příslušné substantivum jako neurčité a určité, vedle toho má i funkci morfoložickou, je spolunositelem rodové, číselné i pádové charakteristiky jména. Čeština nemá specifický prostředek pro vyjadřování determinace substantiv, i když je také vyjadřuje ve významu určitém i neurčitém.

Př.

Eine fremde Dame steht da und stört. = **Stojí tu (nějaká) cizí dáma a ruší.**

Die fremde Dame steht da und stört. = **(Ta) Cizí dáma tu stojí a ruší.**

4.) Různé soustavy časů

V němčině existují 3 minulé časy, naproti tomu čeština má pouze jeden, proto nemůže vyjádřit jemné významové rozdíly, které mezi těmito minulými časy existují. Problémy vznikají při užití minulých časů v některých druzích vedlejších vět po minulém čase ve větě hlavní, ve kterých jednoduchý minulý čas vyjadřuje současnost dějů. V češtině se totiž k tomuto účelu užívá převážně času přítomného.

Er glaubte, ich wusste nicht, was hier geschah. = **Myslel si, že nevím, co se tu děje.**

Eva konnte sehen, dass Adam glücklich war. = **Eva mohla vidět, že Adam je šťastný.**

Totéž platí i v polopřímé řeči a ve vnitřním monologu, kde mají tvary německého préterita také jinou časovou platnost než minulostní. Čeština podobný signalizační prostředek nemá, minulost, současnost i budoucnost se vyjadřují příslušnými časovými tvary.

Was sie dir noch tun würden, war jetzt völlig belanglos, weil es sich auf nichts mehr auswirkte als auf dich. = **Ať ti teď udělají cokoli, bude to naprosto bezvýznamné, protože se to bude dotýkat jen tebe.**

Často se ale vlivem výchozího německého textu objeví v překladech minulý čas namísto přítomného nebo budoucího.³⁸

³⁷ Benešová, Radka: Základy německé morfologie, České Budějovice 1996; str. 55

³⁸ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; (všechny uvedené příklady v bodech 3 – 6 pocházejí ze str. 48 – 50)

5.) Obecná čeština

Jazyk češtiny se značně odlišuje od většiny ostatních evropských jazyků, jelikož má schopnost vytvářet **obecné nespisovné prostředky**. Tuto schopnost má zčásti i němčina. Ostatní jazyky využívají jiné nespisovné útvary jako např. nářečí, interdialekty, jazyky etnických skupin, slang a jiné sociální dialekty.

Např.

- a) krácení vokálů (*něčim, nevím, ve velkym starym domě, zatímco*)
- b) náslovné v- (*von, dovopravdy, vodrovnalo*)
- c) nářeční prvky (*oudiv, oumysl*)
- d) slang a argot (*polda, chlupatej, retko, vodvíst fušku, telinka, nemít šajna*)

6.) Frazeologismy nejsou jako takové vždy jednoznačně přeložitelné do jiného jazyka – při překladu německých frazeologismů do češtiny ale většinou nevznikají problémy, jelikož čeština již dříve převzala většinu z nich.

Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.* = *Wie man in den Wald hineinruft, so schallt es (auch) (wieder) heraus.

Každý začátek je těžký.* = *Aller Anfang ist schwer.

Žádný učený z nebe nespádl.* = *Es ist kein Meister vom Himmel gefallen.

Rozdělení:

- a) somatická frazeologie, jejímž základem jsou části těla (*střežit něco jako oko v hlavě; nemá to ani hlavu ani patu; postavit se na vlastní nohy; podat někomu pomocnou ruku*)
- b) faunická frazeologie, tj. zvířecí, např. *dělat z komára velblouda – aus einer Mücke einen Elefanten machen; jako slon v porcelánu = wie ein Elefant im Porzellanladen*)
- c) profesní frazeologie (*mít hlad jako herec; má řeči jako holič; vypad jak cukrář*)
- d) frazeologismy s numerickým členem (*plést páte přes deváté = vom Hundertsten ins Tausendste*)
- e) frazeologismy obsahující adjektivum s významem národní příslušnosti (*To je pro něho španělská vesnice.* = *Das sind für ihn böhmische Dörfer.*)³⁹

³⁹ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; (uvedené příklady pocházejí ze str. 74 – 88)

4.13. Takzvané věci nepřeložitelné

Co se týká tzv. věcí nepřeložitelných, tak teorie překladu zastává dva protichůdné názory:

- a) přeložit lze všechno, tzn. co bylo jednou vyjádřeno v jedné řeči lze vyjádřit i ve druhé řeči
- b) každý umělecký text překladem něco ztrácí

Problematické jazykové útvary:

- a) slovní hříčky, slogany, anekdoty – např. „*Wer rastet, der rostet.*“ = „*Kdo si rád pohoví, ten brzy zrezaví.*“
- b) funkční využití gramatického rodu substantiv (zejména v poezii) – např. *der Tod* (mask.) = smrt; *die Sonne* (fem.) = slunce; *die Fichte* (fem.) = smrk; *die Trauer* (fem.) = smutek apod.
- c) využívání eufonických prostředků navazujících na obsah, které jsou nejčastěji využívány v poezii:
  - etymologické slovní hříčky: „*Brecher – Verbrecher*“ = „*drtič – zločinec*“
  - aliterační využití shodného znění: *Wort und Wert, Baum und Bach*
- d) využívání narážek nebo idiomatických spojení: např. *den Mantel nach dem Wind drehen*⁴⁰

4. 14. Kritika

Objektivní zjišťování hodnot každého literárního překladu je úkolem kritiky překladu, která k tomu využívá určitých metod.

- a) *diachronní* (ve vztahu k případným starším překladům téhož díla)
- b) *synchronní* (ve vztahu k soudobé úrovni původních i přeložených českých literárních děl)

Kvalitně překládat je samo o sobě obtížné, ale ještě obtížnější je překlad kvalifikovaně analyzovat a posoudit do jaké míry odpovídá nebo neodpovídá původnímu dílu. K posouzení určitého díla je tedy zapotřebí nejen dokonalé znalosti výchozího jazyka a mateřštiny, ale i obou literárních a kulturních kontextů.

---

⁴⁰ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; str. 158 – 160)

Anticena Skřípec se každoročně udílí překladovému dílu, které výrazně porušilo požadavky kladené na překlad z cizího jazyka do češtiny. Jednotlivá díla, kandidující na anticenu, shromažďuje a hodnotí nezávislá porota. Její konečný verdikt schvaluje výbor Obce překladatelů.

Anticena je určena především překladům, jejichž autoři nebyli schopni přetlumočit cizojazyčný text věcně a významově správně, bezdůvodně opustili umělecké sdělení předlohy a spíše než překladu se dopouštějí interpretace. Dále při překladu užívají mnoho výpůjček z předešlých překladů nebo nedokázali přetlumočit estetické sdělení uměleckého textu.

Anticena se uděluje každoročně v květnu ve dvou kategoriích:

Skřípec - za umělecký překlad

Skřípeček - za překlad nebeletristický

Plagiátorství

Obecně platí, že plagiát překladu lze určit daleko obtížněji než plagiát původního díla. Zatímco u původního díla je každá nápadnější shoda s nějakým jiným textem dost průkazná a z hlediska současných právních norem nepřipustná, tak u překladů stejného díla se určitým podobnostem vyhnout nedá.

Plagiát se tedy nejčastěji vyskytuje u beletrie, jejíž texty jsou na rozdíl od odborné literatury překládány opakovaně a na rozdíl od poezie nejsou zas až tak individuálně odlišné, aby nepřipouštěly v určitých pasážích stejná řešení.

4.15. Organizace zabývající se překladem a tlumočnictvím

1.) Jednota tlumočnicků a překladatelů (JTP) je nezávislá, otevřená, dobrovolná, profesní organizace profesionálních tlumočnicků a překladatelů. JTP byla založena v roce 1990, aby hájila profesní, pracovní právní a sociální zájmy svých řádných členů, napomáhala jim k dalšímu vzdělávání, propagovala je na trhu práce a informovala je o pracovních příležitostech. JTP dbá na povznesení společenské prestiže profese i kvality překladu a tlumočení. V současné době sdružuje přes 600 profesionálních překladatelů, tlumočnicků a pedagogů translologie z Česka, Slovenska a dalších zemí.

2.) Asociace konferenčních tlumočnicků (ASKOT)

3.) Obec překladatelů (OP)

4.) Syndikát překladatelství a tlumočnictví (SpaT)

5.) Moravské sdružení překladatelů a tlumočnicků (MSPT)

4.16. Historie strojového překladu

Pokusy o strojový překlad cizojazyčných textů začaly krátce po 2. světové válce. Očekávalo se, že tento úkol nebude pro počítače nijak složitý, což se ale brzy ukázalo jako mylný předpoklad.

První systém pro strojový překlad byl veřejnosti představen 7. ledna 1954 v ústředí firmy IBM. Událost přitáhla značnou pozornost médií i široké veřejnosti. Tehdejší systém byl ale velmi jednoduchý, jeho slovník obsahoval pouze 250 slov a při předvádění překládal pouze 49 zvlášť vybraných vět z ruštiny do angličtiny.

Hlavní motivací pro vývoj dalších podobných systémů byla zostřující se studená válka. USA se obávaly náskoku tehdejšího Sovětského svazu ve vývoji raketové i jiné vojenské techniky a tak se snažily monitorovat pokrok sovětské vědy. První systémy pro strojový překlad byly proto používány především pro překládání ruskojazyčných vědeckých a odborných publikací do angličtiny. Kvalita překladu však byla velmi nízká a takto vzniklé texty se používaly pouze pro získání základní orientace v obsahu dokumentu a rozhodování, zda stojí za to nechat dokument přeložit profesionálním překladatelem.

Během dalších desetiletí bylo do vývoje v oblasti strojového překladu investováno značné úsilí jak v komerční, tak i v akademické sféře, ale dosahované pokroky byly velmi skromné, což jenom potvrdilo fakt, že ani nejmodernější systémy nedokáží překládat na úrovni, která by byla srovnatelná s člověkem.⁴¹

---

⁴¹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99eklad>

V. Teorie překladu odborného textu

*SCIRE UBI SCIENTIA – Vědět, kde je věda, vědět, kde co najdu.*⁴²

5.1. Definice odborného překladu

Do překladu odborné literatury patří především překlad patentů a návodů, oficiálních dokumentů, novinových zpráv a komentářů, reportáží, obchodní korespondence atd. U tohoto typu překladu je důležitá aktuálnost, informační pohotovost a co největší obsahová přesnost, což je patrné zejména u překladu různých mezinárodních dohod a diplomatických dokumentů.

5.2. Ekvivalentnost překladu s originálem

Překlad je ekvivalentní tehdy, jestliže působí na čtenáře tak, jako působil originál na čtenáře původního jazykového kulturního prostředí. Tento požadavek je splnitelný u určitých druhů textu. Jde především o texty neumělecké, např. o různé výzvy, zákazy, návody k použití, informativní sdělení apod., které by měly být jednoznačné a u obou vnímatelů vyvolat stejnou reakci, jako např. *Rauchen verboten, Kein Durchgang - Kouření zakázáno, Průchod zakázán*. Za správný překlad se považuje formulace, která se pro obdobné sdělení užívá v cílovém jazyce bez ohledu na to, jakou jazykovou formu má v jazyce výchozím. Kdybychom uvedené výrazy přeložili, byly by sice srozumitelné, ale dopustili bychom se chyby, protože nositel cílového jazyka prostě ví, že se to tak neříká.

Dalším příkladem je překlad německého *bitte*. Např. u sdělení *Bitte nicht klopfen; Bitte den anderen Ausgang benutzen*, není v češtině užití slova prosím závazné, i když se vyskytnout může. Čeština se většinou spokojí s pouhým imperativem, a to buď v určitém slovesném tvaru, nebo v infinitivu nebo volí jiné řešení, např. *Děkujeme, že zde nekouříte; Nedotýkejte se vystaveného zboží; Děkujeme*.

Stejný přístup vyžadují i texty agitační a reklamní, jelikož jejich hlavním smyslem a cílem je ovlivnit čtenáře, aby reagoval a jednal, jak k tomu slogan vyzývá. Určitá hesla a výzvy se mohou překládat stejnými nebo blízkými výrazovými prostředky cílového jazyka, někdy to dokonce i vyžadují, jindy je však nutné dosadit slogan, který je běžný v cílovém jazyce.⁴³

⁴² Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996; (citát pochází ze str. 73)

⁴³ Kufnerová, Zlata - Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, (uvedené příklady pocházejí ze str. 41 – 42)

Např. coca-cola se kdysi propagovala v německy mluvících zemích reklamním sloganem *Mach mal Pause – Coca-cola!* Zato u nás jsme se mohli setkat se sloganem *Coca-cola, to je ono!*⁴⁴

Mezi neumělecké texty dále patří např. obchodní nebo politické smlouvy, které mají svými jednoznačnými ustanoveními a sděleními vyvolat u čtenáře originálu i překladu stejné reakce, mají mít pro obě strany totožnou právní závaznost. Kromě toho k neuměleckým textům patří i díla vědecká, filozofická, aj., která také vyžadují maximální přesnost překladu. Od překladatele se především vyžaduje věcná znalost oboru a příslušné terminologie.

5.3. Termín jako překladatelský problém

Odborný překlad lze hodnotit jako zvláštní druh zpracování informace obsahující mnoho termínů, přičemž termín je často tvořen zkratkami, které svou podobou připomínají slova, aby se s nimi dalo v textu dobře pracovat. Samotná terminologie ale nepředstavuje při překládání odborného textu jediný problém, překladatel musí řešit i otázku větných a nevětných konstrukcí, správně pracovat se slovním spojením apod.

Překládání termínu je spojeno s několika okruhy textů; rozeznáváme tedy:

- a) termín v ryze technickém textu
- b) termín v textech společenskovedních
- c) termín v textech publicistických
- d) termín v beletrii

Vlastní sférou terminologické problematiky je technický překlad, jelikož se slovní zásoba v této oblasti neustále vyvíjí. Pokud jde o terminologii již ustálených, tradičních oborů, tak je věc poměrně jednoduchá, protože překladatel najde potřebnou slovní zásobu k překládání v technických slovnících. Praxe překládání je ale přece jenom jiná, jelikož rychle se rozvíjející technické obory jsou často spojeny s cizojazyčnou dokumentací, a tak vyžadují, aby překladatel reagoval aktivně, samostatně a okamžitě.

V oblasti techniky se názvy často přejímají, vytváření českého ekvivalentu je méně časté. Zvláště v dnešní době se můžeme setkat s mnoha anglickými slovy v nejrůznějších

---

⁴⁴ Kufnerová, Zdena – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; (uvedené příklady pocházejí ze str. 41 – 42)

technických textech, která se stala mezinárodními. Jsou to např. *hardware, software, bit, playback, computer, display* – tyto výrazy se staly součástí českých textů, domácí výrazy nevznikly nebo se neujaly.

Překladatelské problémy spojené s technickou literaturou se ale objevují i při překládání literatury netechnického, tj. především humanitního charakteru, jelikož zde vzniká ještě další problém, a sice problém vymezení pojmů. Zatímco v případě technických textů můžeme věc zachytit nákresem nebo fotografií, tak v oblasti společenských věd mohou nastat rozdíly již v samém chápání pojmu. Správné pochopení pojmu je při překládání zvlášť důležité tam, kde má věc i mimojazykový dosah (např. právní, obchodní, vojenský). Např. není často jednoznačně vymežitelný pojem *kultura, národ* nebo *svoboda*.

Na překladatelské problémy narazíme ale i v oblasti publicistiky při překládání tzv. „dobových reálií“, tj. termínů z oboru kultury (*tabu, indexový autor*), z oboru ekonomiky (*samofinancování*), ekologie (*exhalace, emise, smog*), mezinárodních vztahů (*summit, terciární sféra, brífink*). Kromě toho má publicistický styl určité doby i určité oblíbené výrazy k vyjádření různých problémů, jako *parametry, sondy, šance, priority, platforma, akcent, region, mapovat*, a rovněž určitá oblíbená slovní spojení, jako *zakotvené vztahy, prioritní otázka, posílení kapacit, celonárodní kontext, alarmující význam, skryté rezervy, zahřívací kolo* atd. Svou kontextovou frazeologii má i styl odborný; *vytyčit otázku, analyzovat problém, podat vysvětlení, sledovat cíl, dosáhnout výsledku*, proto bylo možné shrnout tato spojení do speciálních slovníků, které představují pro překladatele obrovský význam. V beletrii je výskyt termínů podmíněn tématem.⁴⁵

U odborného překladu jde především o překládání do češtiny, překládání z češtiny je méně časté. Do cizích jazyků se překládají především různé smlouvy, právní texty, směrnice, korespondence, odborné a umělecké publikace apod. Vydání překladu cizojazyčné odborné publikace do češtiny má vedle obecného kulturně informativního přínosu ještě další dvě pozitivní stránky:

- a) nárůst fyzické existence exemplářů
- b) řešení a stabilizaci podoby terminologických ekvivalentů

---

⁴⁵ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; (uvedené příklady pocházejí ze str. 94)

Vzhledem k mezinárodním kontaktům a odlišnosti jednotlivých vědních oborů vzrostl v češtině počet přejatých slov. Některé přejaté výrazy v češtině zdomácněly a vstupují do různých vztahů s českými domácími výrazy: někdy je vytlačí, jsou preferovány nebo domácímu výrazu zase ustoupí, jako např. *dovoz = import, vývoz = export, podrobnost = detail*.

Složitější mezijazykové vztahy jsou tam, kde jednomu výrazu odpovídají v druhém jazyce výrazy dva, např. ruské slovo *гипотеза* přeložíme do češtiny jako *hypotéza / domněnka*. V tomto případě budeme muset mezi oběma výrazy volit, a sice ten z výrazů, který lépe odpovídá charakteru textu: text vědecký dává přednost výrazu mezinárodnímu, naopak text popularizační vyžaduje výraz domácí. Překladatel musí tedy neustále brát zřetel na okruh konkrétních posluchačů nebo čtenářů, kterým je projev nebo text určen.⁴⁶

5.4. Proměnlivost jazyka a jazykové odlišnosti mezi němčinou a češtinou

Jazyk se neustále vyvíjí, což je způsobeno především změnou společenských útvarů i jednotlivých mluvčích. Tyto změny se nejrychleji odrážejí ve slovní zásobě, jelikož se vznikem nových předmětů a jevů vznikají i nové názvy. Názvy, které označují předměty a jevy, které společnost přestává používat, postupně zanikají a místo nich vznikají nové pojmy.

Příkladem je např. rozdíl slovní zásoby v době rozdělení Německa v jazyce politiky, hospodářství a médií, se kterými se musí každý překladatel vypořádat po svém, jelikož pro některé z nich neexistuje v cílovém jazyce ekvivalent.

např.

1.) *Kader* – vedoucí pracovník, *Jugendfreund* – mládežník, *Oberstudienrat* – čestný titul vynikajícího učitele, *Babyjahr* – mateřská dovolená, *Republikflucht* – opuštění republiky (trestné), *Genossenschaftsbauer* – družstevník, *abkindern* – umořovat půjčku plozením dětí v NDR⁴⁷

- s rozvojem vědy a techniky dochází k šíření anglické terminologie (*Laser, Computer, Radar*), v oblasti dopravy (*Container, Motel, Ticket*) a jiných oblastí (*Image, Job, City, Fan, Baby, Babysitter, Spray, Spleen*) – tato slova se většinou nepřekládají ani do cílového jazyka, protože mnohá z nich jsou dnes mezinárodně rozšířena, a tudíž jim čtenář rozumí

⁴⁶ Kufnerová, Zlata – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994; (uvedené příklady pocházejí ze str. 95)

⁴⁷ Šimečková, Alena: O němčině pro Čechy, Praha 1996; str. 69

2.) Pro němčinu je typické tvoření nových abstrakt skládáním. Shrnující nebo nadřazený pojem je vyjádřen v základové části složeniny (*-bedingungen, -einheit, -faktor, -kapazität, -kraft, -material, -organ, -teil, -stoff*) – např. *Verkehrsbedingungen, Rahmenbedingungen*

Tyto složeniny přispívají k zhuštění výpovědi, jelikož nahrazují slovesnou konstrukci nebo i celou větu. Ne vždy má ale čeština pro tyto složeniny ekvivalent, většinou je překládáme pomocí přívlastku nebo vedlejší věty.

- *die Marktverhältnisse in Europa = die Verhältnisse der europäischen Märkte*
- *das Energie-Profil Deutschlands = die Energiequellen verschiedener Art, die Deutschland besitzt*

3.) Dalším pro němčinu typickým prostředkem větné stavby je složené adjektivum (jeho druhou částí může být i přídělník), které nahrazuje rozsáhlejší rozvitý přívlastek nebo vztahnou větu. V adjektivních složeninách se kombinují substantiva v první části s adjektivy nebo participii v části druhé jako např. *atomkrank, hautschonend, schienengebunden, formbeständig, selbstbewusst, exportwichtig, weitreichend, hartgekocht*.

Dalšími zejména pro odborný styl typickými adjektivy jsou: *-abhängig, -aktiv, -arm, -bereit, -eigen, -flexibel, -frei, -gut, -intensiv, -los, -mäßig, -müde, -relevant, -spezifisch, -weise, -willig, -wirksam. -voll, -zeug*. Tato adjektiva se vyskytují jako samostatná slova, jejich význam ve složenině je už ale jiný (např. *Rasierzeug, Saatgut, fahrplanmäßig, massenweise, kalorienarm, kostenintensiv, umweltfreundlich, knitterarm, feuerfest*.)⁴⁸

- *hautschonende Kosmetika = kosmetické přípravky šetrné k pleť*
= *kosmetické přípravky, které šetří pleť*

- *umweltbedingtes Verhalten = chování podmíněné životním prostředím*
= *chování, které je podmíněno životním prostředím*

---

⁴⁸ Šimečková, Alena: Němčina pro Čechy, Praha 1996; (uvedené příklady pocházejí ze str. 76 – 77)

Kromě toho zhuštění obsahu do složeného adjektiva v anteponovaném přívlastku umožňuje připojit za substantivum, ke kterému se složenina vztahuje, další postponované přívlastky, a tím informační hustota sdělení ještě dále vzrůstá:

- *umweltfreundliche Bekämpfung von Wühlmäusen*
- *die rauchgefährdeten Kinder der Industriebezirke*
- *schaumgebremstes Waschpulver bester Qualität*

V češtině podobné skládání neexistuje, takže si navzájem odpovídají pouze adjektivní složeniny se souřadnými složkami (*schwarzweiß* – *černobílý*) a některé složeniny determinativní s první složkou určující druhou (*dunkelblau* – *tmavomodrý*).

Kromě toho mají adjektivní odvozeniny v němčině a češtině složité vzájemné vztahy, které jsou ještě navíc komplikované synonymními příponami, takže je pro překladatele často obtížné přiřadit německé adjektivní příponě odpovídající českou a naopak (*hölzern, holzig* – *dřevěný, dřevnatý, dřevitý; unbegreiflich* – *nepochopitelný, nevysvětlitelný X unbegreifbar*).⁴⁹

4.) Dalším prostředkem, kterého němčina naproti češtině hodně užívá jsou verbonominální vazby (= spojení podstatného jména se slovesem) jako např. *Abschied nehmen, zum Ausdruck bringen, in Betrieb setzen* apod. Tyto vazby lze tvořit asi od 38 sloves, např. *bringen, erfahren, finden, führen, geben, kommen, leisten, nehmen, setzen, stellen, treffen* aj., přičemž hlavní význam přejímá substantivum (např. *Abschied, Einsicht, Entwicklung, Kenntnis, Rache, Rücksicht, Verlauf nehmen; in Anspruch, Haft, Schutz, Verwahrung nehmen* aj.).⁵⁰

5.) Složené substantivum

- odvozenina (*Fahrkarte* – jízdenka)
- syntaktické spojení (*Fahrbahn* – jízdní dráha, vozovka)
- složenina (*Steinbruch* – kamenolom)

⁴⁹ Šimečková, Alena: Němčina pro Čechy, Praha 1996; (uvedené příklady pocházejí ze str. 78)

⁵⁰ Šimečková, Alena: Němčina pro Čechy, Praha 1996; (uvedené příklady pocházejí ze str. 81)

Příklad: (*Tischlampe* – stolní lampa, *Tischkante* – hrana stolu, *Tischrede* – řeč, při slavnostním stolování, *Tischmanieren* – způsoby stolování, *Tischdecke* – ubrus) – tyto příklady ukazují, že jako protějšek německé substantivní složeniny převažuje v češtině syntaktické spojení. Ne vždy má čeština odpovídající ekvivalent.

6.) Složené sloveso (první složka je substantivum, adjektivum, sloveso)

- odvozenina /většinou předponová/ - (*freimachen* – uvolnit, *danksagen* – poděkovat, *kennen lernen* – poznat)

- syntaktické spojení (*achtgeben* – dávat pozor, *warmpressen* – lisovat za tepla, *jdn. tothetzen* – někoho uštvať k smrti, *schätzen lernen* – naučit se vážit si)

Německé adjektivum jako součást přísudku je většinou neměnné: der Himmel ist *klar*; das Wasser ist *klar*; deine Argumente sind *klar*.⁵¹

7.) Časy - němčina rozlišuje šest časových forem proti třem českým.

Minulý čas:

Němčina má 3 minulé časy:

- préteritum (*Damals lebte er in Beograd.*)

- perfektum (*Damals hat er in Beograd gelebt.*)

- plusquamperfektum (*Damals hatte er in Beograd gelebt.*)

Do češtiny přeložíme všechny tyto věty jako (*Tehdy žil v Bělehradě.*) Zatímco čeština oblast minulého a přítomného času odděluje, má němčina v čase minulém tvar pro děj, vztahující se k úseku mezi minulostí a přítomností, který v minulosti sice začal, ale má ještě vztah k přítomnosti, trvá ještě v ní anebo v ní zanechává své důsledky (*Wo hast du diese schönen Blumen gekauft?*).

Přítomný čas:

Přítomný čas v němčině a češtině se ve svých funkcích téměř kryje. V obou jazycích může forma přítomného času zastupovat ve vyjádření budoucnosti formu futura, jestliže je z kontextu jasné, že jde o budoucnost: „*Fährst du nächsten Sonntag mit?*“ V češtině

---

⁵¹ Šimečková, Alena: Němčina pro Čechy, Praha 1996 (příklady uvedené v bodech 5 – 6 pocházejí ze str. 125 – 130)

vyjadřuje budoucnost přítomný čas dokonavých sloves (*Kam pojeděš o prázdninách?*), ale mohou to být i tvary nedokonavé (*Kam jedeš v neděli?*).

Budoucí čas:

Předčasnost v budoucnosti se dnes v němčině vyjadřuje převážně perfektem (*Wenn ich es erfahren habe, sage ich es dir. – Až to budu vědět, povím ti to.*), zatímco tvar futura II slouží k vyjádření domněnky v minulosti (*Sie werden gehört haben, wie schön die Vorstellung war. – Slyšel jste už asi, jak krásné to bylo představení.*).

Oba jazyky tedy vyjadřují různě současnost, předčasnost a následnost dějů. Čeština vyjadřuje současnost k dějům minulým, přítomným i budoucím prezentem (*slyšel jsem, slyším, budu slyšet, že zpívá*), zatímco němčina volí pro každou časovou rovinu tvary jiné (např. *ich hörte, dass er sang*). Vyjádření dějů předčasných přejímají v němčině relativní časové normy (perfektum, plusquamperfektum), např. „*Sie wusste nicht, dass er gestorben war.*“, v češtině to mohou být vidové protějšky sloves (*Nevěděla, že zemřel.*).

Vid sloves

Vid jako gramatická kategorie v němčině neexistuje. Lze zde najít jen některé prostředky vyjádření odstínů průběhu děje (tzv. Aktionsart), jako např. předpony (verändern: *ver-* vyjadřuje ukončení děje; entzünden : *ent-* naznačuje, že děj začíná). Tyto prostředky se ale vyskytují jen u některých sloves a mají často i jiné významy: *entfernen* – odstranit, *sich verrechnen* – přepočítat se, zmýlit se při počítání.

Slovesný způsob

Němčina má k dispozici ještě samostatné formy pro vyjádření děje jako pouze předpokládaného, žádoucího, splnitelného anebo neuskutečnitelného – konjunktivy, např. *Das wäre möglich. – To by bylo možné., Wenn Sie noch geblieben wären, hätten Sie ihn gesehen. – Kdybyste byl ještě zůstal, byl byste ho viděl / uviděl.*⁵²

Tvar konjunktivu prezenta použijeme, pokud tlumočíme cizí mínění a nechceme přímo vyjádřit náš názor (*Der Vorsitzende betonte, dass die meisten Mitglieder gegen diesen Vorschlag seien. – Předseda zdůraznil, že většina členů je proti tomuto návrhu.*).

---

⁵² Šimečková, Alena: Němčina pro Čechy, Praha 1996; (uvedené příklady pochází ze str. 130 – 131)

Kromě toho v němčině můžeme vyjádřit podmiňovací způsob dvěma způsoby – konjunktivem préterita a tzv. opisem würde + infinitiv. Např. *Ich sagte*. (řekl jsem / řekl bych) = *Ich würde sagen*. Čeština kategorii konjunktivu nezná.

Slovesný rod

a) činný rod (aktivum) – subjekt věty je původcem děje, někdy zasahuje do děje objekt: *Er läuft*. – *Běží.*, *Er wirft den Ball*. – *Háže míčem.*, *Der Vater hat alles erledigt*.).

b) trpný rod (pasívum) – subjekt věty je zasažen dějem: *Er wird gefragt*. – *Je tázán*.
Použitím pasíva, stavíme do popředí děj, který ale často vůbec není vyjádřen, protože není důležitý nebo není znám.

Př. *Alles wurde (vom Vater) erledigt*.

Pasívum se tedy používá tam, kde konatel děje ustupuje do pozadí – v textech odborného a úředního charakteru, v návodech.⁵³

V češtině je trpný rod vyjádřen dvěma způsoby: opisně pomocí slovesa být (*Ta historie je vyprávěna nepřesně.*) nebo zvratnou formou slovesa (*Záhony se zalévají.*). Zvratná forma se užívá hlavně u sloves nedokonavých a zachycuje zřetelně děj, opisný tvar je možný u sloves obojího vidu, ale častěji vyjadřuje stav (*Ta historie je už skončena.*).

Němčina trpný rod vyjadřuje vždy opisem, a to buď pomocí slovesa werden, které je dějové (*In der Metro werden täglich mehr als 200 000 Fahrgäste befördert.*) a pomocí slovesa sein, vyjadřujícího následný stav (*Der Bau dieser Strecke ist beendet.*).⁵⁴

Konkurenční formy pasivní

a) Neosobním vazbám v trpném rodě odpovídá v aktivu vazba se zájmenem „man“, např. *Hier baut man*. = *Hier wird gebaut*.⁵⁵

b) Reflexivní tvary, např. *Der Schlüssel findet sich*. = *Der Schlüssel wird gefunden*.

- modální sloveso a trpný rod – *Eine Lösung kann gefunden werden*.

- modální sloveso a reflexivní tvary – *Eine Lösung kann sich finden*.

⁵³ Benešová, Radka: Základy německé morfologie, České Budějovice 1996; str 51

⁵⁴ Šimečková, Alena: Němčina pro Čechy, Praha 1996; str. 132

⁵⁵ Benešová, Radka: Základy německé morfologie, České Budějovice 1996; str 52 - 53

- modální sloveso a „man“ – *Eine Lösung kann man finden.*
- „lassen“ ve 3. os. a „sich“ – *Eine Lösung läßt sich finden.*

- c) Vazba sein + zu + infinitiv – slouží k vyjádření možnosti nebo nutnosti, má trpný význam. př. *Eine Lösung ist zu finden. = Lze najít řešení.*
- d) Vazba haben + zu + infinitiv – slouží také k vyjádření možnosti nebo nutnosti, má ale aktivní význam. př. *Du hast eine Lösung zu finden. = Musíš najít řešení.*

5.5. Ekvivalence v oblasti syntaktických prostředků

Aby byl překlad skutečně kvalitní, musí brát překladatel zřetel i na slovosled, jelikož každý jazyk má svoje vlastní pravidla slovosledu. Překladatel proto musí znát tato pravidla u jazyka, ze kterého překládá, aby ho správně pochopil, a mohl tak převést do druhého cílového jazyka, což platí zejména pro překlad ze západoevropských jazyků, kde je tzv. gramatický slovosled, každý větný člen má přesné postavení a tudíž není možné jejich pořádek libovolně měnit.

V němčině je např. fixován přísudek na druhém místě ve větě hlavní a na posledním ve větě vedlejší. Určité problémy se mohou vyskytnout při překladu tzv. rámcové struktury německé věty. Její charakteristickou formou ve větě hlavní je odtržení odlučitelné předpony, přičestí a infinitivu od slovesa v určitém tvaru a jejich umístění na konec věty. Ve větě vedlejší stojí určitý tvar slovesa na konci a podmět je blíže k začátku věty. Tyto rozdíly často komplikují překlad z němčiny, protože poslední slovo věty teprve udává smysl. Při překladu je tedy nutné celou větu v podstatě překonstruovat, přičemž se často jedná o dlouhé věty, které jsou spojené do několika souvětí. Vyjádřit taková souvětí srozumitelně do češtiny není pro překladatele jednoduché, proto je často lepší rozdělit tato souvětí na dvě i více částí.

Pro němčinu je dále typické kladení rozvitého přívlastku před řídicí větný člen. Tato spojení překládáme tak, že na první místo klademe řídicí člen a přívlastek dáme až za něj.

V některých případech je třeba použít zcela jiné větné struktury, pro daný jazyk vhodnější, tak aby věty jako celky nezněly tvrdě a byly dobře srozumitelné. Jedná se např. o pro němčinu typické neosobní vyjádření „man“, které do češtiny překládáme buď pasivem nebo 1. osobou množného čísla. Zvláštní postavení mají v syntaxi i infinitivní vazby s „zu“.

5.6. Právo a překlad

Jak bylo zmíněno již na začátku této kapitoly, do odborného stylu patří nejrůznější odborné texty, návody na používání stroje, smlouvy atd. Jednou takovou zvláštní, ale v současné době velice důležitou oblastí je oblast práva, a proto bych se jí teď chtěla blíže v této kapitole věnovat.

Překládání právních textů v poslední době neustále získává na svém významu, což je na jedné straně způsobeno politickým a hospodářským děním ve světě, a na druhé straně tím, že mnoho států světa jsou členy různých mezinárodních organizací a překlad dokumentů, které potřebují ke své činnosti tak slouží jako vzájemný prostředek komunikace.

Zajímavým příkladem využívání práva je např. Evropská unie, kdy každý z právních jazyků všech členských zemí spočívá na jiném sociálním a politickém základě, který odráží názory, zaměření a zvyklosti každého z národů. Tento základ se ale jen těžko dá srovnat se základem v jiné zemi, což často působí problémy.

Překladatelské variace v právu

Každý termín vyjadřuje velké množství asociativních vztahů, proto je v jazyce práva EU, a stejně tak i v kterémkoliv národním právním jazyce, obtížné odlišit významové asociace od asociací formálních.

Příklad: překlad definice termínu z asociační dohody mezi ČR a ES článku 45, odst. 4, písm. a), odrážka (i)

<u>JAZYK</u>	<u>TERMÍN</u>	<u>DEFINICE OBSAHU</u>
Německý	<i>Niederlassungsrecht</i>	„Das Recht auf Aufnahme und Ausübung selbstständiger Erwerbstätigkeiten sowie auf Gründung und Leitung von Unternehmen...“
Český	<i>právo podnikání</i>	„...právo zahajovat a provádět výdělečnou činnost jako individuální podnikatelé a zřizovat a provozovat podnikatelské jednotky...“ ⁵⁶

⁵⁶ Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003; str. 19 - 20

Německý termín vyjadřuje nejen akci „založení“, ale i její formu v podobě například pobočky podniku. V češtině nemá termín „založení“ jinou implikaci než „zahájení (obchodní) činnosti“, ale to je pro výše uvedenou definici, danou v asociační dohodě málo. Takže v české verzi definice znějící: „...**právo zahajovat a provádět výdělečnou činnost jako individuální podnikatelé a zřizovat a provozovat podnikatelské jednotky**...“, musel být zvolen takový termín, který vyjadřuje v češtině jak zahajování, tak provozování obchodní činnosti. Takovým pojmem zvolili první překladatelé asociační dohody pojem „**právo podnikání**“.

Obecně platí, že výstavba projevů právního jazyka představuje daleko obtížnější problém než jeho slovní zásoba. Každý jazyk vyjadřuje právní skutečnosti určitého státu jinak, což znamená, že překladatel nemůže překládat slovo od slova, ale musí hledat vhodná řešení, aby daný text srozumitelně a správně převedl do druhého cílového jazyka.

Příklad hledání správného ekvivalentu při překladu

Př. článek 38

- a) v německé verzi: „...**Ehegatten und Kinder eines ...Arbeitnehmers**...“
- b) v české verzi: „...**manžel a děti**..., kteří ...s pracovníkem...“.⁵⁷

Na zvoleném příkladu je zajímavé překladatelské řešení výrazu pro **manžela**. V němčině má každý z rodů vlastní termín: „**Ehemann**“ a „**Ehefrau**“. Přesto bylo při překladu použito obourodého množného čísla „**Ehegatten**“. Čeština má sice také možnost vyjádřit význam oběma rody: „**manžel**“ a „**manželka**“, ale varianta pro mužský rod se někdy v našem právním jazyce používá i k vyjádření vztahu k oběma rodům.

Zkratky používané v odborném jazyce

Pro právní jazyk a jazyk odborný všeobecně platí používání mnoha termínů a nejrůznějších zkratk a symbolů, které mají za úkol zestručnit obtížné právnické texty a zabránit tak častému opakování určitých slov. Často se jedná o latinské nebo anglické zkratky, které jsou používány i mezinárodně. Jako ukázkou jsem vybrala několik takových zkratk, které se často v odborných textech vyskytují viz příloha II.

---

⁵⁷ Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003; str. 21 - 22

Krajové odlišnosti ve slovní zásobě při překládání

Překladatel právních textů z němčiny a nebo z češtiny do němčiny musí brát také zřetel na odlišnosti ve slovní zásobě používané v Německu, Rakousku a Švýcarsku.

termín „neopomenutelný dědic“

= *pflichtteilsberechtigter Erbe* (německy)

= *Noterbe* (rakousky)

termín „používání“, (*ususfructus*)

= *Nießbrauch* (německy)

= *Fruchtnießung* (rakousky)

= *Fahrnis* (švýcarsky)⁵⁸

Zásady na překlad právního jazyka

- 1.) Nepřekládat, nýbrž vyhledat odpovídající řešení na úrovni cílového jazyka.
- 2.) Vytvořit nový termín je na místě tam, kde není odpovídající termín v cílovém jazyce, nebo tam, kde dosavadní termín nevyhovuje obsahově. Přitom je nutno přihlížet k vnitřním zákonitostem jazyka a k dosavadní soustavě terminologie v cílovém jazyce tak, aby byl nově vytvořený termín ústrojný a úkonný.
- 3.) Při překládání slovních spojení a víceslovných termínů je nutné dbát na rozdílnost terminologických soustav, zejména na jejich lexikálně sémantické odlišnosti.⁵⁹

Používání transpozice při překládání

Výběr a použití překladatelského postupu transpozice jsou ovlivňovány na jedné straně formálními pravidly skladby a slovtvorby a na druhé straně vůlí a snahou překladatele převést právní projev do cílového jazyka co nejvěrněji. Překladatel proto musí vycházet z typu jazyka, ze kterého nebo do kterého překládá.

Př. „*Gerichtszzeuge*“ = „svědek vypovídající před soudem“

⁵⁸ Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003; str. 93

⁵⁹ Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003; str. 97

Př. z práva EU

„*Einheitlich europäische Akte*“ – překládáme do češtiny jako „*Jednotný evropský akt*“. Někdy se ovšem objevuje i překladatelská varianta, využívající slovnědruhovou transpozici, „*Akt o jednotné Evropě*“. První varianta vychází z předpokladu, že „*jednotný*“ má být onen akt, druhá z předpokladu, že „*jednotná*“ má být Evropa, k níž se onen akt vztahuje. Pokud vezmeme v úvahu smysl této právní normy, tedy založit „*jednotnou Evropu*“, resp. její „*jednotný vnitřní trh*“, pak je na místě otázka, jestli druhá varianta nevystihuje v češtině přesněji, že tento právní dokument se váže k jednotné Evropě, než je sám „*jednotný*“.⁶⁰

Způsoby tvoření nových slov

Ne vždy může překladatel použít pro překlad stejné přívlastkové konstrukce ve výchozím a cílovém jazyce, proto se musí často zabývat i novou slovtvorbou uvnitř jednoslovných termínů, popřípadě jejich změnou v termíny víceslovné nebo naopak. Rozdělujeme tři základní slovtvorné kategorie:

- kompozice
- derivace
- konverze

Kompozice (skládání slov) spočívá ve vytváření jednoho slova nového významu z původně dvou (či více) plnovýznamových slov jiných, jako např. „*právo tvorba*“.

Existují dvě možnosti:

- a) kalkování (= překlad všech částí kompozita a vytvoření odpovídajícího kompozita v cílovém jazyce), př. „*zákonodárství*“ – „*Gesetzgebung*“; „*očitý svědek*“ – „*Augenzeuge*“; „*služebnost*“ – „*Dienstbarkeit*“; „*průvoz*“ - „*Durchfuhr*“

Některá slova ale pomocí kalkování přeložit nemůžeme, jako např.: „*Kaufvertrag*“ – „*kupní smlouva*“; „*Zwangsverwaltung*“ – „*nucená správa*“.

V souvislosti s kalkováním zasluhuje zvláštní pozornost i překlad zkratek.

---

⁶⁰ Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003; str. 111

Např.: „*A.G.* = *Aktiengesellschaft*“ - „*akciová společnost = a. s.*“; „*GmbH* = *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*“ - *s. r. o.* = „*společnost s ručením omezeným*“.

Kromě toho lze kalkovat i názvy mezinárodních institucí a následně vytvářet jejich zkratky v cílovém jazyce.

Např. „*Europäisches Währungsinstitut = EWI*“ - „*Evropský měnový institut = EMI*“.⁶¹

- b) pokud v cílovém jazyce takový termín z nějakého důvodu nelze vytvořit, musí být takové kompozitum vyjádřeno pomocí víceslovného termínu, což je častým jevem při překládání z němčiny, př. „*Scheinvertrag*“ – „*zdánlivá smlouva (smlouva na oko)*“; „*Staatsanwalt*“ – „*státní zástupce*“.

Derivace (odvozování slov) spočívá v připojování neplnovýznamových předpon nebo přípon – *tzv. progresivní derivace*. Nebo naopak v jejich odnímání – *tzv. regresivní derivace*. Pokud jde o progresivní derivaci, je pro překladatele otázkou, jestli v cílovém jazyce existuje takový derivát, nebo jestli je nutné vyjádřit takový derivát v cílovém jazyce pomocí víceslovného pojmenování.⁶²

Př. český termín „*právník*“ má ve francouzštině kromě ekvivalentu „*juriste*“ také pomenování „*homme de loi*“, jehož užití při překladu do francouzštiny je slovnědruhovou transpozicí.

Při regresivní derivaci, kdy dochází naopak k odnímání neplnovýznamových předpon nebo přípon: „*professor*“ – „*prof*“, „*baccalauréat*“ – „*bac*“, musí překladatel posoudit, zda i v cílovém jazyce lze takto tvořené slovo vyjádřit také regresivní derivací nebo jinak. Příkladem derivace je např. zkracování, spočívající ve tvoření zkratk.

Př. „*EWG (Europäische Wirtschaftsgemeinschaft)*“ – „*EHS (Evropské hospodářské společenství)*“.

⁶¹ Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003; (uvedené příklady pochází ze str. 114 a 125)

⁶² Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003; str. 115

Konverze spočívá ve změně slovnědruhové kategorie jednoho slova. Původně přídavné jméno „*obžalovaný*“ – „*Angeklagter*“ přechází do kategorie podstatného jména.

Modulace je překladatelský postup, který nefunguje jen na úrovni termínů, ale zejména na úrovni rozsáhlejších projevů právního jazyka, jako jsou slovní spojení, jazykové šablony, ale i celé věty nebo části textu.

Př. Přísaha svědka před soudem

„Ich schwöre bei Gott dem Allmächtigen und Allwissenden, dass ich nach besten Wissen die reine Wahrheit gesagt und nichts verschwiegen haben.“

Tuto přísahu můžeme do češtiny přeložit pomocí substitute, protože i v češtině byl dříve zákonem kodifikován text svědecké přísahy:

„Přisáhám při Bohu všemohoucím a vševědoucím, že o všem nač budu soudem tázán vypovím čistou pravdu a nic než pravdu; k tomu mně dopomáhej Bůh.“⁶³

Překladatelské problémy

Překladatel by měl být obzvláště opatrný při překládání slovesných vazeb, např.: „*eine Sache vor Gericht bringen*“ – „*předat věc soudu*“ X (a nikoliv „*přinést věc před soud*“).

Překlad jazykových šablon a větších částí textu je ovládán podobnými zásadami jako překlad slovních spojení. Jinak řečeno, při volbě nejvhodnějšího překladatelského postupu stojí kalkování jako doslovný překlad za modulací. Nejlepším řešením je samozřejmě nahradit jazykovou šablonu přímo odpovídajícím ekvivalentem v cílovém jazyce.

Př. substitute

„worüber Urkunde...“

„o čemž je vyhotovena listina ...“

Př. modulace

„einschließlich einer bedingten Klausel lautend...“

„s doložkou o podmínce, že ...“

---

⁶³ Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003; (uvedené příklady pocházejí ze str. 115 – 119)

Př. kalkování nebo doslovný překlad

„im besten Einvernehmen mit ...“

„v dokonalé shodě s ...“⁶⁴

---

⁶⁴ Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003; (uvedené příklady pochází ze str. 124 – 125)

VI. Český překlad německého textu Volkswirtschaftslehre

(originál textu a slovníček vybraných odborných slov viz příloha III., IV.)

Oblast činnosti a základní pojetí teorie o národním hospodářství

Základní problém

„Lidstvo spěje k fázi nedostatku“ (Erich Schneider).

Teorie národního hospodářství je dílčí oblast hospodářských věd popř. ekonomiky (v němčině také: národní ekonomie nebo hospodářských věd o státu), která hledá problémy vyplývající ze zásadního problému nedostatkovosti statků (zboží a služeb), času nebo zdrojů. Proto je nezbytné s těmito statky hospodařit (řecky oikos = dům, domácnost). Nedostatkovost nebo všeobecná omezení (nejenom co do materiální nebo existenční povahy) podmiňují jednání lidí na základě volby a činí je tak předmětem ekonomického modelu myšlení.

Oblasti výzkumu

V teorii národního hospodářství jsou posuzovány hospodářské souvislosti a procesy jako celek, ale i jednotlivě. Základními otázkami jsou obchod, umístění zdrojů, příčiny blahobytu, utváření výroby, rozdělení blahobytu ve společnosti, příčiny hospodářských krizí, ale i další příbuzná témata jako např. finance, daně, práce a nezaměstnanost, právo, chudoba, ochrana životního prostředí a mnoho dalších.

Představy lidí

V teorii národního hospodářství se často pracuje s modelem *homo oeconomicus*, podle kterého člověk rozumně jedná, aby optimálně zvýšil svůj blahobyt za daného informačního stavu. Tento model se zdá dostatečný pro velký počet výzkumů, protože se iracionální záliby jednotlivců v součtu zase vyrovnávají.

Novější modely zkoumání rozšiřují ve zvýšené míře chápání a zahrnují iracionální chování do svých modelů myšlení týkajících se ekonomiky chování, jako např. v teorii hry. Několik vědců už za tato východiska obdrželo Nobelovu cenu. Dále zohledňují novější ekonomické představy lidí oportunistické chování (*opportunism*, Williamson), čímž se rozumí ziskové myšlení spojené se lstí a záludností a omezenost lidské racionality na základě omezených kognitivních kapacit (*bounded rationality*, Simon). Tak jsou zohledňovány takové lidské vlastnosti v nové institučně ikonové ekonomice.

Vývoj přesahující tento rámec, jako vývoj tzv. REMM (resourceful, evaluating, maximizing man, Meckling), zahrnuje mimoto do posouzení schopnost učení lidí. Helmut Woll ukázal, že ekonomie zná rozmanitost představ lidí.

Nástroje a témata teorie národního hospodářství

Nástroje teorie národního hospodářství

Matematické modely hrají v teorii národního hospodářství důležitou roli, protože vyžadují jasné provádění důkazů a jednoznačně definovaná pojmenování a zpravidla nevedou k víceznačným nebo „měkce“ interpretovatelným výsledkům. Všeobecná národohospodářská východiska ale nelze zobrazit jednoduchou aritmetikou a posunem křivek, aniž by musel mít jedinec hlubší matematické znalosti. Rakouská škola zastupuje dokonce názor, že každý model, který přesahuje jednoduchou logiku, je nejenom pro ekonomické analýzy zbytečný, ale dokonce i nevhodný. V posledním letech se ukazuje stoupající tendence směrem k ekonometrickým pracím.

Obory teorie národního hospodářství

Mikroekonomie, která se zabývá vztahy jednotlivců a podniků.

Makroekonomie, která pozoruje hospodářství v celkové souvislosti, tedy vzájemné působení příjmů, zaměstnanosti a inflace.

V posledních dvaceti letech docházelo stále k pokusům tyto oba základní směry vzájemně spojit. Dnes vládne ve velké míře shoda, že se dobré makroekonomické analýzy musejí vystavět na fundovaných mikroekonomických znalostech.

Uvnitř těchto obou oborů teorie národního hospodářství se nacházejí specializované tematické oblasti, které pokrývají široké spektrum lidských činností. Kvantitativní znalosti o metodě teorie národního hospodářství je shrnuta ve vlastním oboru, ekonometrii.

Mikroekonomie

Mikroekonomie (také: **mikroekonomika**) je dílčí oblast teorie národního hospodářství. Jejím předmětem je hospodářské chování jednotlivých spotřebitelů (teorie domácnosti), podniků (teorie výroby) a rozdělování omezených statků a příjmů mezi ně. V mikroekonomii je na jednotlivce pohlíženo jako na zdroj pracovní síly a kapitálu, ale jako i na spotřebitele vyrobeného zboží, které spotřebovávají s cílem maximálního užitku. Podniky nasazují výrobní faktory práci, půdu, kapitál a technický pokrok s cílem maximalizace zisku. Narozdíl

od mikroekonomie pracuje makroekonomie s agregovanými veličinami, tedy například s příjmem všech domácností.

Dílčí oblasti

Teorie domácnosti se zabývá stranou poptávky na trhu zboží. Důležitým předmětem šetření je zde užitek poptávajícího, který má na základě spotřebního koše, množství všeho zboží, které koupí za určité časové období. Zde hrají důležitou roli preferenční relace a indifferenční křivky.

Naproti tomu stojí teorie výroby, která se zabývá stranou nabídky na trhu zboží. Vycházejíc z dané funkce výroby, která udává vztah vstupních a výstupních faktorů, je zkoumáno, jaké množství výroby a s jakými vstupními faktory se má vyrábět.

Nakonec cenová teorie zkoumá dopady, když se nabídka a poptávka setkají na trhu zboží.

V širším rámci je také brán zřetel na teorii rozhodování a hry.

Pojetí

V mikroekonomii jsou většinou používány modely zevšeobecňující (abstrahující) skutečnost, aby bylo možné mít dotazování pod kontrolou. K tomu se zčásti předpokládá, že všichni hospodářští činitelé usilují o maximální užitek a jednají racionálně, aby vybrali vždy tu nejlepší volbu z nabízených možností jednání. Takto jednající ideální činitel je také označován jako homo oeconomicus.

Vedle toho jsou často přijímány i další názory. Pojetí konvexity popisuje představu o preferenčním vztahu osoby provádějící rozhodnutí, názor o nenasycení popisuje pojetí, že každá jednotka nějakého zboží zvyšuje preferenční hodnotu balíčku zboží a s předpokladem dělitelnosti si zjednodušují ekonomové svoje výpočty, protože nemusejí pamatovat na to, že zboží je poptáváno a vyráběno jenom v celočíselných jednotkách. Pro posuzování preferenčních vztahů jsou také důležitý předpoklad tranzitivity a úplnosti. První vypovídá o tom, že neexistují žádné rozpory v preferencích hospodářského činitele a u druhého předpokladu se vyžaduje, aby mohl také pro dva balíčky zboží říci, který upřednostňuje.

Makroekonomie

Makroekonomie (také makroekonomika) je dílčí obor teorie národního hospodářství. Na rozdíl od mikroekonomie pracuje s agregovanými veličinami, tzn. že zkoumá otázky na chování hospodářství celkově, jako např. změny celkového příjmu nebo stupně zaměstnanosti,

míry inflace nebo konjunkturální poklesy. Pokouší se najít vysvětlení pro tyto poklesy a zjistit relevantní řídicí veličiny a jejich závislosti.

Centrem makroekonomických teorií je nakonec otázka role státu v celohospodářském kontextu; z teorií jsou odvozovány požadavky na hospodářskou politiku. Vlády se pokoušejí změnit veličiny, které se jako určující objevují na základě dodatečného posouzení. Takže je změnami daní, poplatků nebo poptávky ze strany státu usilováno o politicky definované cíle jako stabilita cenové úrovně, plná zaměstnanost nebo hospodářský růst. Makroekonomické ukazatele hrají proto v politickém procesu oprávněnosti důležitou roli, protože si je voliči vykládají jako důkaz kvality práce vlády.

Trh (ekonomie)

Pojem **trh** označuje v ekonomii (skutečné a virtuální) místo setkání nabídky zboží a poptávky po zboží. Z toho vyplývá tržní rovnováha. Základním principem trhu je směna. **Tržní cena** (*denní cena*) je v obchodě za aktuálních tržních vztahů ujednaná cena tohoto zboží. Použitím všeobecně uznaného prostředku směny (např. peněz) může být od sebe časově oddělena výměna zboží za peníze (výměna služeb). Pokud tento tržní mechanismus nefunguje, pak se mluví o selhání trhu. Trh se dělí na dílčí trhy. *Nejmenší trh* se skládá z jednoho poptávajícího, jednoho nabízejícího subjektu a jednoho předmětu obchodu (zboží nebo služby).

Všeobecná teorie tržní rovnováhy

Všeobecná teorie tržní rovnováhy je důležitou částí moderní mikroekonomie. Je nástrojem, jak vysvětlit směnu, výrobu, spotřebu a (relativní) ceny v ekonomice.

Koncept

Pro směnné hospodářství by se např. posuzoval pevný počet jednotlivců, kteří jsou zaopatřeni určitým počátečním vybavením zboží a snaží se je mezi sebou vyměnit. Pokud je každé ze zboží prodáváno na trhu za danou cenu, bude chtít každý jednotlivec nabídnout popř. koupit tolik, aby to zoptimalizovalo jeho užitek. Z toho vyplynou obecně vzato pro jednotlivé trhy se zbožím nabídky převyšující poptávku nebo nižší nabídky. Zásadní existenční otázka Všeobecné teorie tržní rovnováhy teď zní, jestli existují cenové systémy, aby byly vyprázdněny všechny trhy, tzn. že přesně tolik, kolik je jednoho zboží nabízeno, je také poptáváno. Dále je třeba vědět, jestli přirozené tržní síly ovlivňují ekonomii ve směru všeobecné tržní rovnováhy. To je takzvaná stabilita tržní rovnováhy.

Jde tedy o to najít úplné pochopení ekonomiky tržního hospodářství na základě určitého východiska, které směřuje od zdola nahoru: Začíná se s veškerými jednotlivci a podniky, jejich preferencemi a možnostmi výroby, a posuzuje se vyplývající interakce u volně dostupných informací a racionálního chování. Naproti tomu makroekonomie spojuje činitele do různých agregátů, aby se vztahy těchto agregátů navzájem modelovaly. Velké části dnešní makroekonomie – na rozdíl od makroekonomického úhlu pohledu Johna Maynarda Keynesa – se zakládají na všeobecné teorii tržní rovnováhy.

Historie

Jako první předchůdci této teorie by mohli být (s omezeními) jmenováni francouzští fyziokrati a politická ekonomie od Davida Ricarda a Adama Smithe.

První pokus v neoklasistické teorii vyvinout úplný model k určení relativních cen v ekonomii, pochází od Léona Walrása. Ten chtěl z politické ekonomie Adama Smithe a Davida Ricarda udělat „exaktní vědu“. Proto se pokusil popsat hospodářství matematicky. A. Wald a později Maurice Allais, Kenneth Arrow a Gerard Debreu popsali existenci a stabilitu všeobecné tržní rovnováhy pro tržní hospodářství se soukromým vlastnictvím. Arrow, Allais a Debreu získali za své práce o všeobecné teorii tržní rovnováhy Nobelovu cenu za ekonomii.

Kritika

Podle kritiků spočívají slabé stránky všeobecné teorie tržní rovnováhy v tom, že může vysvětlit pouze relativní ceny zboží, ale ne význam peněz pro ekonomii. Kromě toho je kritizováno, že je teorie uvnitř statická. Na druhé straně se prokázalo jako obtížné, testovat účinky různých hospodářských politik odhadem všeobecné tržní rovnováhy. Teorie má tedy omezenou praktickou relevantnost.

Nakonec dnes pochybují sami někteří ekonomové o stabilitě tržní rovnováhy při úplné konkurenci, tzn. kapitalistické hospodářství může být v zásadě efektivní, neboť Arrow a Debreu ukázali existenci tržní rovnováhy, mohly by se ale vyskytnout síly, které stabilitu tržní rovnováhy ohrozí. Toto vedlo k vývoji teorie nerovnováhy, tzn. popisu stavu ekonomie s nabídkou převyšující poptávku a nižší nabídkou zboží a práce.

Tržní rovnováha

Tržní rovnováhou se v ekonomii označuje situace na trhu, ve které vede cena zboží ke stejně vysokému množství nabídky i poptávky. Cena je pak označována jako **rovnovážná cena**, množství jako **rovnovážné množství**. Protože čím je nižší cena, tím je méně prodejců, a čím

méně nakupujících, tím je vyšší cena, reguluje se trh tak, že vytváří tržní rovnováhu – cena funguje jako proměnná vyklízení trhu.

Tvorba tržní rovnováhy je základním prvkem neoklasické teorie a všeobecné teorie o tržní rovnováze.

Předpoklady a definice

Teorie vychází z několika předpokladů, které musí být k prodeji na trhu a k vytvoření rovnovážné ceny splněny. Tento předpoklad není přesně splnitelný, protože se *rovnovážná cena* ve skutečnosti vyskytuje jen zřídka. Na dokonalém trhu, to znamená trhu s mnoha malými racionálně jednajícími nabízejícími a zákazníky, z kterých žádný nemůže ovlivňovat tržní cenu, se nastaví rovnovážná cena.

Tento předpoklad je základem pro jednoduchou teorií rovnovážné ceny, jak se učí v úvodních přednáškách o hospodářství. Na mnoha skutečných trzích ale tento předpoklad neplatí, protože jednotliví nakupující a prodávající mají dostatek moci na trhu, aby cenu ovlivnili ve svůj prospěch. V takových situacích je jednoduchý model rovnovážné ceny nedostačující a vyžaduje další zkoumání. Jako další se předpokládá, že neexistují žádné transakční náklady, což je ve skutečnosti také zřídka kdy případ. Transakční náklady označují ty náklady, které vznikají vedle vlastního nákupu, tedy náklady za informaci o ceně a přepravní náklady. V mnoha případech je ale tento model použitelný jako první přiblížení pro dění na trhu.

Teorie o národním hospodářství věnuje mnoho pozornosti zvláště takovým případům, ve kterých vede tak zvané selhání trhu k suboptimální alokaci, tedy k ne optimálnímu rozdělení omezených zdrojů. Například vyžaduje-li monopolista stále vyšší ceny, dojde k nedostatkovosti nabízeného množství. V takových případech se mohou ekonomové pokusit najít pravidla, která tomuto selhání trhu a z toho vyplývající ztrátě blahobytu pro společnost zabrání nebo ho alespoň zmírní. Stát by mohl zasáhnout přímo zákonnými opatřeními, nebo nepřímo regulací trhu, například formou nejvyšších cen nebo daní.

Poptávka

Poptávka je množství zboží, které chtějí spotřebitelé koupit za určitou cenu. Příklad: Je 30 spotřebitelů, kteří si právě teď chtějí koupit sáček bramborových lupínků, pokud cena činí 1 euro za sáček. Ale jenom pro 15 spotřebitelů má chuť bramborových lupínků cenu 2 eur za sáček. Můžeme si sestavit tabulku poptávky, která nám ukáže množství při všech možných cenách. Tato tabulka může být znázorněna jako graf nebo matematický vzorec. Hlavní kritéria ceny, která je zaplácena, jsou charakteristicky množství zboží, výše vlastního příjmu, osobní

styl, cena substitučního zboží („náhrada“) a doplňkového zboží. Zboží „auto“ a „benzín“ jsou kupříkladu doplňkové, protože se jejich spotřeba vzájemně posiluje.

Nabídka

Nabídka označuje množství, které jsou výrobci ochotni vyrobit za určitou cenu. Například je jenom jeden výrobce bramborových lupínků, který může vyprodukovat sáček za 1 euro, ale podstatně více výrobců, kteří vyrobí lupínky za 2 eura. Čím vyšší je tržní cena jednoho zboží, tím vyšší je zpravidla také celková nabídka všech výrobců.

Určování rovnovážné ceny

Přímka nabídky začíná malou nabídkou u nízké minimální ceny a roste se stoupající cenou. Přímka poptávky začíná malou poptávkou u vysoké maximální ceny a s klesající cenou stále přibírá na množství. Jak lze poznat na těchto obou přímkách, tak je stále více nabízejících a zboží, čím vyšší je žádaná cena. Naopak je stále více zákazníků, kteří stále více kupují, čím nižší je cena za žádané zboží. Protože jsou přání nabízejících a zákazníků týkající se ceny protichůdná, objevuje se rovnováha na trhu na rozhraní nabídky a poptávky, která stanovuje rovnovážnou cenu a maximum obratu.

Změna poptávky

Dopady stoupající poptávky

Když chtějí mít lidé určité zboží, bude se zvyšovat poptávané množství při všech cenách, to znamená, že se přímka poptávky v grafice posune doprava. Příčinou vyšší poptávky mohou být například nová móda, jiné životní okolnosti nebo vyšší příjem. Následkem vyšší poptávky a tím spojeného posunutí poptávkové přímky doprava stoupají rovnovážná cena a prodávané množství. Klesající poptávka posouvá přímku doleva, což má za následek nižší cenu a menší objem tržeb.

Pokud například chce více lidí koupit kafe, budou moci nabízející na začátku cenu zvýšit, protože poptávka převyšuje nabídku. Jako následek zvýšení ceny přibude dalších nabízejících nebo stávající nabízející zvýší svoji nabídku, protože se jim to při vyšší ceně vyplatí. Na základě této reakce trhu vzniká nová tržní rovnováha s novou rovnovážnou cenou a množstvím prodeje.

Pokud poptávka naopak klesne, nastane opak. Poptávková křivka se posune doleva, rovnovážná cena klesne a jako následek toho klesne i nabídka.

Změna nabídky

Dopad stoupající nabídky

Když se naproti tomu změní nabídka, posune se na grafu přímka nabídky. Stoupající nabídka posune přímku doprava, což stlačí cenu a zvýší prodané množství. Klesající nabídka posune přímku nabídky doleva. Následkem toho stoupá cena a klesá množství.

Pokud je například zaveden lepší, cenově výhodnější postup pro pěstování pšenice, mohlo by prodat pšenici za nabízenou cenu více nabízejících. Toto vede k nabídce převyšující poptávku. Aby mohli prodat svoji veškerou pšenici, musejí nabízející cenu snížit. Toto vede k tomu, že se pšenice stane zajímavější pro více zákazníků, například pro pekaře, protože ti tak mohou vyrobit cenově výhodnější chleba a také ho více prodat. Následkem se vytvoří nová rovnováha na trhu se pšenicí s nižší rovnovážnou cenou a vyšším objemem na trhu.

Elasticita

Důležitou koncepcí pochopení rovnovážné ceny je cenová elasticita. Udává, jak silně se projeví změna ceny nějakého výrobku nebo služby na poptávku, popř. jak silně se odrazí změna poptávky na ceně. Za povšimnutí stojí, že jako reakce na zvýšení ceny může také dojít k zvýšení poptávky. Toto odchýlení od normálního stavu se označuje jako Giffenův případ.

Kritika

Kritikové teorie tvorby cenové rovnováhy ji označují jako teoretický model, který nemůže být v praxi použit.

Poukazují přitom m. j. na skutečné odchylky modelového pojetí, že vyšší cena vede k menší poptávce, ale větší nabídce. Jako příklad jsou uváděny finanční trhy, na kterých prodávají účastníci cenné papíry, pokud klesnou pod určitý kurs. Podle kritiků je model tvorby cenové rovnováhy proto (pokud vůbec) použitelný jenom u zboží, které má imanentní přímý užitek, jako třeba chleba od pekaře a nemůže být „zneužito“ jako objekt spekulace. Právě finanční trh ovšem ukazuje skutečný vztah modelu: Pokud by prodávala většina majitelů cenných papírů při určitém kursu, tak by kurs klesl na nulu. Toto lze ve skutečnosti pozorovat jenom tehdy, pokud není cennému papíru ze strany vkladatele připisována skutečně žádná hodnota – naopak zpravidla najdou majitelé cenných papírů připravení na prodej dostatek zájemců o koupi, takže se dostaví nová (nižší) rovnovážná cena. Propagátoři modelu vysvětlují proto toto prodejní chování výhradně existencí nových informací a z toho vyplývajícím přeceněním zboží prostřednictvím majitelů.

Popsaná tvorba rovnováhy na základě nabídky a poptávky předpokládá stejné podmínky. To znamená, že se podmínky pro tvorbu nabídky a ceny ani na straně nabídky ani na straně poptávky změnou ceny nezmění.

Historie

Pokusy určit, jak spolu nabídka a poptávka souvisejí, mají svůj původ v knize *Blahobyt národů* od Adama Smithe, která vyšla poprvé v roce 1776. V této knize vycházel Smith z toho, že poptávka sice závisí na ceně zboží, ale naopak neexistuje žádné ovlivnění ceny poptávkou. David Ricardo zveřejnil roku 1817 knihu *Zásady politické ekonomie a zdaňování*, ve které byla navržena první myšlenka ekonomického modelu. V této knize vysvětlil základní myšlenky pojetí, které vedly k vytvoření teorie rovnovážné ceny.

Na konci 19. století se objevila myšlenka mezní ceny. Zakladatelé této nové školy byli v podstatě Stanley Jevons, Carl Menger a Léon Walras. Základní myšlenkou bylo, že cena byla stanovena na základě nejvyšší ceny, kterou byl kupující ochoten zaplatit, to znamená mezní ceny. To bylo podstatné zlepšení oproti myšlence Adama Smithe o určování ceny nabídky.

Nakonec sloučili Alfred Marshall a Léon Walras své myšlenky o ceně nabídky a poptávky a pozorovali bod rovnováhy, na kterém se obě křivky protínají. Začali také s tím, že pozorovali vlivy různých trhů mezi sebou. Od konce 19. století doznala teorie nabídky a poptávky stěží ještě nějaké změny. Největší pozornost se nyní zaměřuje pouze na případy, ve kterých vzniká selhání trhu, tedy na monopoly nebo iracionální způsoby jednání účastníků trhu a na sledování transakčních nákladů.

Nabídka (teorie o národním hospodářství)

Nabídkou se rozumí v teorii o národním hospodářství všeobecně množství jakéhokoli druhu zboží nebo služby, o které má jednotlivý hospodářský činitel nebo většina činitelů zájem a jsou ochotni je za určitou cenu vyměnou za peníze nebo jiné zboží a služby vydat.

Tato primární definice nabídky předpokládá představu homogenity právě pozorovaného zboží, protože jenom tak může být řeč o různých množstvích *nějakého* zboží a jenom tak může být nabídka různých činitelů z hlediska množství a v požadované kvalitě spojena. V přeneseném smyslu se mluví také o agregované (spojené) nabídce různých zboží jednoho celého průmyslového odvětví nebo celkového hospodářství, které je určováno jako součet cenově ohodnocených nabídek jednotlivých zboží. Takto je odpovídajícím způsobem určována přiřazená cena jako vážená průměrná cena se zadanou strukturou nabídky.

Ekonomické vysvětlení

V ekonomických vědách se zpravidla vychází z toho, že – za nezměněných podmínek – existuje systematický vztah mezi cenami a nabízeným množstvím zboží. Tento vztah je zobrazován ve funkcích nabídky nebo nabídkových křivkách, které každé ceně přiřazují za tuto cenu nabízené množství zboží. Přitom se všeobecně předpokládá, že při stoupající ceně nabídka stoupá, křivky nabídky probíhají tedy vzestupně (zákon nabídky). Zatímco se stoupající průběh křivek nabídky pro nabídku zboží nějakého podniku nechá za vhodných předpokladů (zejména předpoklad přepočtových výnosů) z neoklasické teorie podnikání odvodit, nevyplývá stoupající nabídka výrobních faktorů (jako např. práce) z neoklasické teorie domácnosti. Jestli lze také např. empiricky pozorovat nabídku práce klesající spolu se mzdami, je sporné.

Ekonomická analýza pojmu nabídka

U ekonomické analýzy je třeba vzít na vědomí, že se stoupajícím stupněm agregace / hromadění (tzn. čím více jednotlivých činitelů a jednotlivých druhů zboží je dohromady spojeno), stává se doložka stejných podmínek stále problematičtější, protože už není možné vycházet právě z toho, že ostatní okolnosti (příjmy, struktura nabídky) ze znázornitelných změn cen a nabízeného množství v agregované funkci nabídky nebo křivce nabídky zůstanou nedotčené. Tyto problémy se dotýkají modelů všeobecné rovnováhy.

Pro jednotlivé druhy zboží se rozlišuje *individuální nabídka* jednoho zboží prostřednictvím jednotlivého činitele celkové nabídky, která je určována sečtením nabídky všech nabízejících odpovídajícího zboží.

Nabídka a cenová teorie

V neoklasické teorii cen se předpokládá, že za podmínek konkurence je určována aktuální cena zboží na rozhraní křivky celkové nabídky a celkové poptávky pro toto zboží. Ve všeobecné analýze rovnováhy jsou ceny všech druhů zboží určovány současným srovnáváním celkové nabídky a celkové poptávky na všech trzích.

Poptávka

Poptávkou se v ekonomii nejprve všeobecně rozumí množství každého druhu zboží nebo služby, které jsou účastníci hospodářského procesu ochotni a schopni získat za určitou cenu výměnou za peníze nebo jiné zboží.

Pro jednotlivé zboží se rozlišuje *individuální poptávka* po nějakém zboží prostřednictvím jediného účastníka *celkové poptávky*, která je určována součtem poptávky všech poptávajících po odpovídajícím zboží. Soulad nabídky a poptávky vytváří tržní rovnováhu.

Definice

Tato nejjednodušší definice poptávky předpokládá představu homogenity právě sledovaného zboží, protože jenom tak může být řeč o různých množstvích *nějakého* zboží a jenom tak může být kvantitativně spojena poptávka různých účastníků. V přeneseném smyslu se mluví také o agregované (sloučené) poptávce po různých druzích zboží jednoho celého průmyslového odvětví nebo celého národního hospodářství, která je určována jako součet cenově ohodnocených poptávek po jednotlivých zbožích. Takto je odpovídajícím způsobem určována přiřazována cena jako vážená průměrná cena se zadanou strukturou poptávky.

Poptávka po spotřebním zboží označuje poptávku soukromých a veřejných domácností po spotřebním zboží (např. strava, oblečení, technické přístroje). Na rozdíl od toho je rozlišována poptávka po investičním majetku, poptávka podniků po zboží k rozšíření nebo udržení schopnosti vyrábět (např. stroje, suroviny, patenty atd.).

V ekonomických vědách se zpravidla vychází z toho, že – za stejných podmínek – existuje systematický vztah mezi cenami, příjmem a poptávaným množstvím zboží. Tento vztah je zobrazen ve funkcích nebo křivkách poptávky. To přiřazuje obvyklým způsobem při daném příjmu každé ceně poptávané množství zboží. Změny příjmu vedou k posunu křivek poptávky.

Vztah mezi cenou a poptávaným množstvím

U většiny zboží se předpokládá, že **při stoupající ceně poptávka klesá**, křivky poptávky mají klesající tendenci (**zákon poptávky**). Jak silně působí zvýšení ceny na poptávku, je měřeno pomocí cenové elasticity poptávky, která je proto běžně negativní (zvláštní případ např. Giffenův paradox). Zatímco klesající průběh křivek poptávky pro poptávku podle výrobních faktorů lze odvodit z neoklasické teorie podnikání, nevychází klesající poptávka po spotřebních zbožích z neoklasické teorie domácnosti, protože nemůže být vyloučena existence zboží podle Giffena.

Podle obvyklých předpokladů mikroekonomické teorie lze ale dokázat, že domácnosti snižují poptávku po výrobku, jehož cena stoupá, pokud je jejich reálný příjem neměnný, tzn. pokud jsou stoupající ceny vyrovnány vyšším příjmem.

Vztah mezi příjmem a poptávkou

Vztah mezi poptávkou a příjmem je popisován elasticitou příjmu poptávky. Tento vztah je obvykle pozitivní, tzn. že při zvýšení příjmu stoupá i poptávka.

Zvláštní případy: U životně důležitých zboží je ale menší než 1 (Engelsův zákon): Zvýší-li se příjem o 10 procent, zvýší se například poptávka po potravinách o 7 procent. U luxusního zboží je odpovídající elasticita příjmu větší než 1. Negativní elasticity příjmů jsou pozorovány u podřadného zboží, u kterého při daných cenách a stoupajícím příjmu poptávka klesá, ale i u prestižního zboží, které je kupováno, protože vysoká cena slouží jako sociální signál (snobský efekt).

Zda je také možné empiricky pozorovat teorii podřízené průběhy poptávky po určitém spotřebním zboží, je sporné, protože poptávka jako taková se nemůže na trhu sledovat, ale jenom výsledky trhu, které vyplývají ze společného setkání nabídky a poptávky (tzv. identifikační problém).

V neoklasické cenové teorii se předpokládá, že aktuální cena zboží je určována za podmínky konkurence na rozhraní křivky celkové nabídky a celkové poptávky. Ve všeobecné analýze rovnováhy jsou ceny všech druhů zboží určovány společným srovnáváním celkové nabídky a celkové poptávky na všech trzích.

Jak dalece může být celková hospodářská poptávka zvýšením mzdy dlouhodobě zvyšována a jak je to prostřednictvím odborů příležitostně s ohledem na teorii o kupní síle mezd předkládáno, je sporné. Vyšší mzdy vedou sice na jedné straně krátkodobě k mnohem větším příjmům, mohou ale také vést k tomu, že podniky nahrazují pracovní síly kapitálem a zvyšují produktivitu. Tím se pak počet příjemců platu snižuje. Ve Spolkové republice ale nelze empiricky dokázat, že vyšší příjmy zaměstnanců vedou k nezaměstnanosti. Spíše je možné dokázat opak, alespoň pro období prvních desetiletí.

Chování poptávky

Chování poptávky je chování spotřebitelů v závislosti na ceně (výdaj) nebo příjmu (příjmy). Podle druhu zboží se rozlišuje efekt příjmu a efekt ceny.

Poptávka je ale také ještě ovlivňována mnoha sociálními faktory, jako platností spotřeby nebo běžnými efekty.

Hospodářství

Cena, také **prodejní cena**, je v ekonomice ukazatelem pro nedostatkost zboží, měřeno podle použitelného množství a potřeby. Ceny udávají, jakého množství jiného zboží se musí člověk vzdát, aby získal jednotnost poptávaného zboží. Ve smyslu pořizovací ceny se cenou

také rozumí opak k nákladům, přičemž cena popisuje prodejní cenu zboží a náklady v penězích vyjádřené výdaje na výrobu zboží.

Tvorba ceny

Tvorba ceny se na polypolistickém volném trhu uskutečňuje vzájemným působením nabídky a poptávky. Přitom se cena ustaluje na konkurenčním trhu tak, že nabídku a poptávku vyrovnává (tržní rovnováha). Pokud je nabídka větší než poptávka, cena klesá. Za nižší cenu je ochotno více zákazníků koupit výrobek, ale méně nabízejících je ochotno zboží nabízet. Poptávka stoupá a nabídka klesá. Cena, při které je poptávka i nabídka stejně velká, se nazývá rovnovážná cena. Ceny vznikají pokaždé, když kupující a prodávající uzavřou smlouvu o majetkové výměně nějakého statku (zboží, služby, pohledávky atd.) za určitých (peněžních a jiných) podmínek. Kurs je tedy cenou cenných papírů, úrok cenou za půjčené peníze. S klesajícím počtem nabízejících a odběratelů nějakého zboží se stává i tvorba ceny obtížnější a nestálější; u jednostranného monopolu určuje nabízející popř. odběratel sám cenu; u dvojstranného monopolu je tvorba ceny často libovolná.

Funkce ceny

Signální funkce ceny

Ceny slouží v ekonomice jako měřítko hodnoty pro zboží. Jako referenční veličina pro cenu slouží zpravidla peníze, které udávají směnnou hodnotu zboží. Na ceny se pohlíží v teorii národního hospodářství jako na ukazatele nedostatkovosti zboží. Z nákladů na zboží (dolní hranice ceny) na jedné straně a touhy po zboží na straně druhé (poptávka) vyplývá cena.

Příklad: Náklady na jeden mobilní telefon mohou být 100 €, jeho hodnota naproti tomu může pohybovat podstatně nad výrobní cenou. Má-li cena nějakého zboží například negativní míru, pak není toto zboží konkurenceschopné. Pokud míra touhy například nezávisí na značce, ale jenom na druhu zboží, pak může cena zůstat na úrovni výrobní ceny nebo dokonce pod ní. V praxi je o cenu a kvalitu sváděna reklama. Přitom je úkolem marketingových oddělení dát zboží výhodnou image. V dobách recese navozují slogany jako „lakota je skvělá“ pocit, že je obzvláště příznivé popřípadě výhodné levně nakupovat.

Koordinační funkce

Domácnosti a podniky využívají ceny, aby navzájem sladily své individuální plány.

Motivační funkce

Prostřednictvím nízkých cen má být zákazník podněcován k tomu, aby získal zboží. Otázkou, jak se s pomocí tvorby ceny vytvářejí pobídky ke koupi, se zabývá cenová politika. Vysoké ceny by měly povzbudit podniky, aby rozšířily výrobu.

Řídící funkce

Rovnovážná cena vytvořená na základě nabídky a poptávky zaručuje při odpovídajících předpokladech a při normativních cílových představách neoklasiky, že k danému časovému okamžiku budou použity existující výrobní faktory (např. pracovní síla) tam, kde přinesou největší užitek (efektivní umístění). Při nízkých cenách zastaví podnik výrobu.

Náklady (minimum) a touha (maximum)

Náklady: *Náklady jednotlivého podniku* nesmějí být zaměňovány s *národohospodářskými náklady*. Náklady tvoří dolní hranici ceny, pokud se má hospodařit bez ztráty. Pro obrát ale nejsou náklady všechno. K tomu přichází ještě touha po nějakém zboží, abychom dosáhli zisku, který vychází z kalkulačních úroků a podnikatelské mzdy (součástí výrobní ceny).

Touha po nějakém zboží je jeho ohodnocení, přenést určitě množství peněz na nabízejícího. V národním hospodářství nastávají fáze, kdy jsou například očekávání poptávajících poškozena negativním zhodnocením budoucnosti, aby odsunuli koupi nějakého zboží nebo od ní docela upustili. Pokud jsou druhy zboží nabízeny celosvětově, pak přichází do hry ještě vztah směnečného kursu. Proto musí být měnový poměr součástí kalkulací.

Měnové poměry

Zboží může být nabízeno například v eurech, amerických dolarech nebo jenech. Přepočtení zboží na aktuální měnu země může vést k cenové výhodě, která udělá zboží pro poptávajícího obzvláště atraktivním. Tím se může nechat realizovat výhoda arbitráže. Ovšem tato výhoda bude menší, pokud poptávka po zboží z určité měnové oblasti vede k silné poptávce po devizách, a tím se zdražuje cena deviz.

Nabízející / prodávající popřípadě poptávající / nakupující v měnové oblasti (například Evropská unie) může uskutečňovat cenové zvýhodnění na základě rozdílných vlastních nákladů podle regionu, pokud pozbyl měnový poměr účinnosti.

Příklad: V Evropské unii jsou poměry národních měn mezi sebou v závislosti na čase písemně stanoveny, takže rozdílné vlastní náklady mohou podle zboží přinést bezprostřední cenové zvýhodnění, pokud by nabízející cenové zvýhodnění předal dál. Poptávající vydává méně

peněz a může tak pokrýt dodatečnou potřebu. Také nabízející může realizovat úspory, které může uložit jinak, pokud to konkurence dovolí (arbitrážní výhoda).

Ovšem písemné určování měnových rozdílů způsobuje pak v EU dotace na přizpůsobování z daňových prostředků, čímž může být odčerpávána úspora při nákupu na základě zvýšení daní.

Zvláštní označení cen v obchodě

Nezávazné cenové doporučení je v obchodě prodejní cena doporučená výrobcem, dovozcem nebo velkoobchodníkem. Pokud jsou nezávazná cenová doporučení pro hodně druhů zboží zahrnuta na seznamu cen, mluví se také o **katalogové ceně**. Tato cena stanoví zpravidla v praxi horní cenovou hranici v obchodě. U určitých nezávazných cenových doporučeních pro maloobchod obsahuje obvykle zákonnou daň z obratu, ve velkoobchodě většinou ne.

Pouliční cena je přibližná aktuální průměrná prodejní cena pro konečného spotřebitele v obchodech popř. pro obchodníky provozující zásilkový obchod. Při stanovování pouliční ceny při srovnávání výrobků jsou zohledňovány ze zkušenosti jenom nejnižší nabídky.

Jednotková cena je při kusovém zboží cena za jeden kus v nejmenším dostupném množství; při volně prodejném kusovém zboží cena za jednotku množství zboží jako např. litr.

Celková cena se většinou vztahuje k jednotlivému stavu na účtě a vyplývá z jednotkové ceny násobené vypočítaným množstvím. Pokud se vztahuje k celkovému účtu, odpovídá součtu celkových cen stavů na účtě s připočtením eventálních dalších částek, jako jsou daň z obratu, dodání, montáž atd.

Čistá cena je cena bez zákonné daně z obratu; je-li započtena povinná daň z obratu, pak se mluví o **hrubé ceně**.

Speciální oblasti

Cenová politika sleduje především cíl, stanovit s pomocí tvorby ceny motivace ke koupi.

Před tím než je výrobek uveden na trh, by mělo proběhnout určení cenové strategie.

Cenový index je statistický konstrukt, který má vypovídat o výši inflace (cenové úrovně) v národohospodářské oblasti.

Cenová elasticita

Cenovou elasticitou se v teorii národního hospodářství rozumí elasticity různých ekonomických veličin včetně cenových změn. Rozumí se tím především (podle Alfreda Marshalla) elasticita poptávky. Udává, jak silně působí cenová změna u jednoho zboží na poptávku. Může se s ní tedy vypočítat, jak silně potenciální kupci nějakého výrobku reagují na změnu ceny.

Cenová elasticita poptávky

V konkurenci o nejpřesnější odhad chování zákazníků v marketingu pomáhá pozorování cenové elasticity poptávky při tvorbě strategické cenové politiky. Na rozdíl od operativních cenových opatření, která slouží například krátkodobému odprodeji sezónního zboží nebo provádění konkurenčních akcí, má znalost cenové elasticity poptávky na trhu strategický význam. Je evidováno, od jaké tržní ceny zvýšení ceny podstatně sníží prodané množství, že celkový obrat je menší než před zvýšením ceny. Také v případě, že prodej výrobku nebo služby nesplňuje očekávání, může se s pomocí elasticity určit, jestli je snížení ceny smysluplné.

Výrobní faktor

Výrobními faktory se rozumí všechny materiální a nemateriální prostředky a služby, které spolurozhodují o poskytnutí zboží. Přitom je třeba rozlišovat mezi národohospodářským a podnikově hospodářským posuzováním.

Výrobní faktory v teorii národního hospodářství

Klasická teorie národního hospodářství sleduje od Adama Smithe faktory práce, kapitálu a půdy. Později je omezil Karl Marx jenom na práci. Na vědomosti se často pohlíží také jako na národohospodářský výrobní faktor.

Nositelem faktoru práce je v klasické teorii národního hospodářství jednotlivý člověk. Odstraněním otroctví není tento výrobní faktor slučitelný. Pojem půda označoval původně ornou půdu, v průběhu těžby nerostných surovin byl pak dále rozšířen o tento pojem. S přibývajícím nedostatkovostí výrobních prostředků jako vzduch a voda, se mezitím v teorii národního hospodářství hovoří o výrobním faktoru **příroda**. Kapitál jsou výrobní prostředky, jako např. stroje, nástroje atd.

VII. Závěr

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila překlad odborného textu z oblasti národního hospodářství z německého do českého jazyka. Pro toto téma jsem se rozhodla záměrně, jelikož mě na jedné straně problematika překladu velice zajímá, a na straně druhé souvisí zároveň se studijním oborem, který jsem dosud studovala.

Hned na začátku tohoto shrnutí bych proto chtěla krátce zmínit hlavní význam a funkce překladu. Pokud se podíváme na světové dějiny, tak zjistíme, že jazyky a s nimi spojené překlady hrály v minulosti vždy významnou roli, což zejména souviselo s tehdejší situací ve světě. Vedly se totiž neustále války o moc, a tak nový vládce potřeboval znát řeč svých nových poddaných, aby mohl spravovat nově získané oblasti. K tomuto účelu většinou využíval nadané otroky, kteří tak prostřednictvím překladů nejrůznějších dokumentů, nařízení, smluv nebo zákonů zprostředkovávali vzájemnou komunikaci. Totéž platilo i pro pozdější období, kdy docházelo k rozvoji měst a obchodu mezi zeměmi světa.

V současné době je situace podobná a potřeba tlumočení a překladu díky mnoha mezinárodním organizacím jako NATO, OSN nebo EU trvá i nadále, protože tyto organizace potřebují tlumočníky a překladatele k tomu, aby spolu mohly vzájemně komunikovat. Překladatelská činnost je tedy nezbytná pro překlad různých smluv, směrnic, zákonů a důležitých dokumentů. S tím jsou samozřejmě spojeny i mnohé problémy, proto jsem této problematice věnovala samostatnou kapitolu.

Nejdříve zmíním obecný postup při překládání, jak jsem sama postupovala. Prvním krokem bylo seznámení s textem, což znamená ho nejméně dvakrát přečíst, abych se dozvěděla, o jaký text se vlastně jedná a na co je třeba dát při překládání pozor.

Po přečtení jsem zjistila, že se jedná o odborný text, kde není komplikovaná skladba věty a ani velký počet odborných výrazů. Nebylo tedy nutné vyhledávat neznámé výrazy nebo řešit složitá souvětí. Poté následoval vlastní překlad, při kterém jsem využila následujících pomůcek.

Byly to především německo-český a česko-německý hospodářský slovník, internetový slovník a vyhledávač Google, protože jsem si vždy nebyla jistá, jak fungují vzájemné vztahy poptávky a nabídky v hospodářství, proto jsem si musela příslušnou teorii vyhledat v internetu a ověřit si ji.

Poté co jsem udělala předběžný překlad, jsem začala číst celý text znovu a opravovat ho. Musela jsem se především rozhodnout, která z různých variant je pro text lepší, protože jsem u některých částí textu měla více než jednu.

V neposlední řadě jsem se také zabývala slovosledem u přeloženého textu, protože se často stává, že přeložený text nese stopy slovosledu originálního textu.

Naproti tomu druhou část své bakalářské práce jsem věnovala problematice překladu uměleckého textu. Při zpracovávání této kapitoly jsem se nejenom dozvěděla mnoho zajímavých informací o skutečnostech a metodách, které souvisejí s tímto překladem, nýbrž jsem si také uvědomila, že by byl lidský život velice nudný, kdyby nebyli překladatelé, jelikož např. lidé, kteří nerozumí německy, by si nemohli přečíst knihy německých klasiků, jako byli Goethe nebo Schiller a spisovatelů jako Mann nebo Böll.

Zároveň jsem došla k závěru, že umělecký překlad plní i jiné důležité funkce. Má vzdělávací funkci, protože člověk si četbou rozšiřuje svoje znalosti. Kromě toho nám pomáhá při poznávání cizí kultury.

Obecně platí, že beletrii může profesionálně překládat kdokoli, kdo zná dobře jazyk, přičemž není nutné dokládat jakýkoli doklad o dosaženém vzdělání. Co se překladu odborného textu týče, zde je od překladatele vyžadována i určitá znalost odborné terminologie oboru, ze kterého nebo do kterého překládá.

Překladatelství je sice velice kreativní a zajímavá činnost, ale jak jsem se sama přesvědčila, ne každý, kdo dobře ovládá cizí jazyk, může také překládat. K překládání je totiž také nutné mít i jiné schopnosti a vlastnosti, jako jsou např. dobrá představivost, cit pro jazyk, schopnost rozlišovat různé styly textů a v neposlední řadě také píle, pečlivost a trpělivost.

Na závěr bych chtěla jenom říci, že při zpracovávání této práce jsem se dozvěděla mnoho nového a zajímavého o problematice překládání a ujasnila si mnoho dalších skutečností s tím spojených.

Kromě toho doufám, že se mi podařilo dosáhnout hlavního cíle této bakalářské práce a byla bych skutečně ráda, kdyby moje práce posloužila v budoucnu dalším studentům, kteří se budou zabývat problematikou překladu, a pomohla jim při zpracovávání podobného tématu.

VIII. Německé resumé – deutsche Zusammenfassung

Diese Bakkalaureatsarbeit beschäftigt sich mit dem Thema „Übersetzung eines Fachtextes über Volkswirtschaftslehre vom Deutschen ins Tschechische. Dieses Thema wurde absichtlich ausgewählt, weil es zurzeit sehr aktuell ist und auch viel mit der Problematik des Übersetzens und auch mit meinem Studienfach „Deutsch und Englisch für Wirtschaft“ zu tun hat.

Gleich am Beginn der Zusammenfassung wird in der Arbeit kurz auf die Hauptbedeutung und Funktionen der Übersetzung eingegangen. Wenn man sich die Weltgeschichte anschaut, stellt man fest, dass die Sprachen und damit verbundene Übersetzungen immer eine sehr wichtige Rolle in der Vergangenheit spielten. Dies war vor allem von der ehemaligen Situation in der Welt abhängig. Es gab nämlich viele Machtkriege und der neue Herrscher musste einfach die Sprache der Leute können oder vermittelnd verstehen, um die gewonnenen Gebiete verwalten zu können. Zu diesem Zweck wurden viele begabte Sklaven genutzt, die die gegenseitige Kommunikation durch ihre Übersetzungen verschiedener Dokumente, Anordnungen, Verträge oder Gesetze ermöglichten. Dasselbe galt auch später, wenn man mit den anderen Ländern der Welt mehr zu handeln begann.

Zurzeit ist die Situation nicht anders und der Bedarf an Dolmetschen und Übersetzen besteht wegen vieler internationaler Organisationen wie z.B. NATO, UNO oder EU weiter, die die Dolmetscher und Übersetzer dazu brauchen, um miteinander kommunizieren zu können. Die Übersetzungstätigkeit ist für die Übersetzung verschiedener Verträge, Richtlinien, Gesetze und wichtiger Dokumente nötig. Damit sind natürlich auch viele Probleme verbunden, deshalb wird dieser Problematik ein Kapitel dieser Arbeit gewidmet.

Weiter wird die Bedeutung der Übersetzung eines literarischen Textes erwähnt. Bei der Bearbeitung dieses Kapitels wurden nicht nur viele interessante Informationen über die Tatsachen und Methoden zusammengefasst, die mit der Übersetzung zusammenhängen, sondern wurde auch ein Schluss gezogen, dass das menschliche Leben sehr langweilig wäre, wenn es keine Übersetzer gäbe, weil z.B. die Leute, die kein Deutsch können, nicht die Bücher vieler guter deutscher Klassiker wie Goethe oder Schiller und Schriftsteller wie Mann oder Böll genießen könnten.

Das ist die eine Seite, wie man die literarische Übersetzung betrachten kann, aber die Übersetzung erfüllt auch viele andere Funktionen. Sie informiert uns über verschiedene Tatsachen, hat die Bildungsfunktion, weil man sich durch Lesen seine Kenntnisse erweitert. Außerdem hilft sie uns beim Kennenlernen einer für uns fremden Kultur.

Vom Inhalt der Bakkalaureatsarbeit her wird zuerst noch die literarische Übersetzung ein bisschen mehr beschrieben und zusammengefasst. Was die Übersetzung eines literarischen Textes betrifft, ist vor allem eine literarische Begabung notwendig. Man muss nicht nur die Ausgangssprache, von der er übersetzt, vollkommen beherrschen, sondern auch die Zielsprache, in die er übersetzt, weil jede Sprache einfach anders ist und nicht immer über das richtige Äquivalent für jedes Wort oder jede Wortwendung einer anderen Sprache verfügt. Das literarische Gefühl hilft dem Übersetzer neben seinen Sprachkenntnissen die richtigen Sprachmittel zu wählen und somit die Details und Nuancen der anderen Sprache aus der Sicht der Äquivalenz richtig zum Ausdruck zu bringen.

Die Übersetzung verschiedener Texte ist auch mit Kenntnissen der anderen Sprachdisziplinen verbunden, vor allem der Syntax oder Stilistik, wenn eine Übersetzung wirklich gut und wertvoll sein soll und ihre Funktion erfüllen soll.

Den zweiten Teil dieser Arbeit wurde der Übersetzung eines Fachtextes gewidmet, deshalb werden jetzt auch die grundlegenden Methoden bei dieser Art der Übersetzung erwähnt. Hier handelt es sich vor allem um die Übersetzung verschiedener Handelsverträge, Richtlinien, Gesetze, Bedienungs- und Gebrauchsanleitungen für Anlagen und Maschinen usw.

Nicht nur die gesellschaftliche, sondern auch die politische und wirtschaftliche Situation der Welt änderte sich seit den letzten zwanzig Jahren sehr, was eine schnelle Entwicklung des internationalen Handels und der Wirtschaft zur Folge hatte.

Zurzeit gibt es deshalb viele Firmen und Gesellschaften, die ihre Niederlassungen weltweit haben und mit der Zentrale und den Behörden des jeweiligen Landes, wo sie unternehmen, auf irgendeine Weise kommunizieren müssen, deswegen sind die Übersetzer besonders wichtig und gefordert.

Worin die Arbeit des Übersetzers eines Fachtextes eigentlich besteht, wird in folgenden Absätzen beantwortet, weil diese Bakkalaureatsarbeit auch die Übersetzung eines Fachtextes über das Thema „Volkswirtschaftslehre“ umfasst.

Zunächst wird auf das allgemeine Übersetzungsverfahren eingegangen. Also als erstes musste man sich natürlich mit dem Text vertraut machen, das heißt, ihn mindestens zweimal durchzulesen, damit man erfährt, um welche Textsorte und Stil es eigentlich geht und was man bei der Übersetzung besonders beachten muss.

Nach dem Durchlesen wurde festgestellt, dass es sich um einen Fachtext handelt, wo es keine komplizierte Syntax oder viele Fachtermini gibt, was ein großer Vorteil ist. Es war

deshalb nicht nötig, viele unbekannte Wörter zu suchen oder komplexe Satzverbindungen zu lösen. Danach begann man mit der Übersetzung, wozu man folgende Hilfsmittel brauchte.

Es waren vor allem das deutsch-tschechische und tschechisch-deutsche Wörterbuch, das Internetwörterbuch (www.seznam.cz) und die Suchmaschine Google, um die gegenseitigen Beziehungen der Nachfrage und des Angebots in der Volkswirtschaft eigentlich auszusuchen und zu überprüfen, wie sie eigentlich funktionieren.

Danach wurde die vorläufige Übersetzung gemacht, man begann nachher den Text erneut zu lesen und ihn zu korrigieren. Es musste vor allem entschieden werden, welche von den verschiedenen Varianten für den Text besser ist, weil es bei einigen Teilen des Textes mehr als eine gab.

Nicht zuletzt wurde auch die Wortfolge in dem übersetzten Text korrigiert, weil es sehr oft passiert, dass die Übersetzung die Spuren der Wortfolge des Originals trägt. Zusätzlich wird noch eine Zusammenfassung der gründlichen Eigenschaften, Kenntnisse und Fähigkeiten erwähnt, die zur Ausübung dieser Arbeit auch gehören.

Was die Übersetzung eines literarischen Textes angeht, braucht man vor allem die entsprechende Begabung, weil jeder Übersetzer den Text anders wahrnimmt. Damit hängt natürlich auch die Wahl der richtigen Wörter und anderer Sprachmittel zusammen, die die Endfassung bestimmen.

Es ist bekannt, dass jeder den Text irgendwie übersetzen kann, aber der Text muss auch seine Leser finden und ansprechen. Ein guter Übersetzer muss ihnen also die Atmosphäre des Originals vermitteln, damit sie das Lesen wirklich genießen können.

Im Allgemeinen gilt es, dass jeder, der ein bisschen Begabung hat und einige Fremdsprachen sehr gut beherrscht, kann die literarischen Texte übersetzen, wobei es sehr interessant ist, dass er kein Zertifikat betreffend des Ausbildungsabschlusses belegen muss.

Es wurden bisher zwar viele Annahmen und viele verschiedene Bücher von der Übersetzungstheorie geschrieben, aber die Praxis ist ganz anders und hängt von vielen Faktoren ab.

Es sind z.B. die ehemalige Situation in der Gesellschaft, anderes Denken der Leute, individueller Stil des Autors oder ein anderer Wortschatz und Redewendungen, die in dem Text vorkommen und die sich der Übersetzer in einer anderen Sprache auszudrücken bemüht. Damit sind viele Probleme verbunden, weil man nie alle einzelnen Nuancen zwischen verschiedenen Substantiven, Adjektiven oder Verben kennt.

Um die richtige Wahl unter diesen vielen Ausdrücken zu treffen, braucht man ein gutes Deutungswörterbuch, wo er auch verschiedene Kollokationen findet, die in einer bestimmten Sprache in diesem Kontext verwendet werden.

Außerdem muss der Übersetzer eines literarischen Textes noch folgende Eigenschaften und Fähigkeiten: gute Vorstellungskraft, Sprachgefühl, Fleiß, Sorgfältigkeit und nicht zuletzt auch Belesenheit und Geduld, weil jeder Text einen anderen Umgang verlangt.

Was die Übersetzung des Fachtextes betrifft, gibt es dagegen fast keine richtigen Pflichtregeln, denen man bei der Übersetzung folgen sollte. Im Unterschied zu der Übersetzung eines literarischen Textes muss man aber die Kenntnisse einer bestimmten Fachterminologie haben, auf die sich der zu übersetzende Text bezieht. Außerdem muss man noch ein Zertifikat über den erreichten Bildungsgrad belegen.

Bei der Bearbeitung dieser Bakkalaureatsarbeit wurde viel Neues und Interessantes von der Problematik des Übersetzens und von vielen anderen, damit verbundenen Tatsachen zusammengefasst.

Außerdem ist es auch zu hoffen, dass es gelang, das Hauptziel dieser Bakkalaureatsarbeit zu erreichen und den zukünftigen Studenten, die sich mit der Bearbeitung der Problematik des Übersetzens beschäftigen werden, hiermit dieses Thema zu vermitteln.

PŘÍLOHY

1. Osobnosti uměleckého překladu
2. Nejčastější zkratky používané v odborném jazyce
3. Originál překladového textu - Volkswirtschaftslehre
4. Slovníček vybraných odborných slov
5. Použitá literatura

1. Osobnosti uměleckého překladu

Doc. PhDr. Jiří Levý, DrSc. (8. 8. 1926 – 17. 1. 1967)

Český literární teoretik a historik a teoretik překladu, syn vysokoškolského profesora romanistiky a překladatele z francouzštiny Otakara Levého. Vystudoval angličtinu a češtinu na Masarykově univerzitě v Brně.

Přispíval do domácích a zahraničních vědeckých časopisů, přednášel doma i v zahraničí (Dubrovník, Varšava, Hamburk, Vídeň, Stuttgart) o problematice překládání.

Kromě toho byl i členem mnoha organizací zabývajících se literaturou a překladem, jako např. *Svazu československých spisovatelů*, aktivně působil v jeho překladatelské sekci a v mezinárodní překladatelské organizaci FIT. Dále byl členem redakčních rad *Odeonu*, časopisu *Česká literatura*, *Dialogu*, časopisu *Babel* a redaktorem sborníku *Teorie verše*. Spolu s J. F. Fraňkem redigoval edici *Český překlad*, přičemž jako první svazek této edice vyšla právě Levého publikace *České teorie překladu*. Tato kniha obsahuje Levého studii *Vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře* a překladatelské normy od 15. století do roku 1945.

Mezi další jeho známou publikaci patří *Umění překladu*, které představuje základní dílo o překládání umělecké literatury. Toto dílo vzbudilo pozornost i v zahraničí, o čemž svědčí jeho překlady do němčiny, ruštiny a dalších jazyků

Otokar Fischer (20.5.1883 – 12.3.1938)

Literární vědec, básník, dramatik a překladatel. Narodil se v Kolíně, kde také navštěvoval gymnázium. Po maturitě pokračoval ve studiu germanistiky, které zakončil doktorátem v Berlíně roku 1905. Roku 1909 se stal docentem, později profesorem dějin německé literatury na Karlově univerzitě.

Mimoto působil i jako dramaturg Národního divadla, později jako divadelní referent v různých novinách.

Jako překladatel integroval přední díla světové literatury do české kulturní sféry a stal se tvůrcem české překladatelské školy. Překládal zejména z němčiny, ale také např. z francouzštiny, španělštiny a ruštiny. Za jeho nejvýznamnější překlad je považován překlad *Fausta*.

2. Nejčastější zkratky používané v odborném jazyce

Zkratka	Německý název	Český název
AB	Ausführungsbestimmungen	prováděcí opatření (k zákonu)
Abs.	Absatz	odstavec
Allg.	Allgemein	všeobecně
a.o.	außerordentlich	mimořádný
AZ	Aktenzeichen	značka spisu
Beil.	beiliegend	v příloze, přiloženo
BLZ	Bankleitzahl	bankovní směrovací číslo, kód banky
bzgl.	bezüglich	co se týká
ca	cirka, zirka	asi
cf	cost and freight – Verladenkosten und Seefracht (bis Bestimmungs-Hafen)	náklady a přepravné (do přístavu určení)
c.i.	cost insurance – Verladekosten und Versicherung (bis Bestimmungshafen)	náklady a pojištění (do přístavu určení)
D/a	days after acceptance – Tage nach Akzept	dny po akceptaci směnky
d.h.	das heißt	to znamená
d.i.	das ist	tj.
DAX	Deutscher Aktienindex	frankfurtský burzovní index
DIN	Deutsche Industrienorm	německá průmyslová norma
dpa	Deutsche Presse-Agentur	Německá tisková kancelář
EG	Europäische Gemeinschaft	Evropské společenství
Est	Einkommensteuer	daň z příjmů
ff.	folgende Seiten	následující strany
gegr.	Gegründet	založen
gez.	gezeichnet	podepsaný
ggf., ggfs.	gegebenfalls	případně
Hr.	Herr(en)	pán(ové)
HG	Handelsgesellschaft	Obchodní společnost
i.A.	im Auftrag	z pověření, z příkazu
i.d.F.	in der Fassung	ve znění (u zákonů)
IHK	Industrie- und Handelskammer	Průmyslová a obchodní komora
Kto	Konto	konto
lfd.	laufend	běžný
Md., Mrd.,	Milliarde	miliarda
Mia.		
Mill., Mio.	Million	milion
MWSt.	Mehrwertsteuer	daň z přidané hodnoty
o.a.	oben angeführt	výše uvedený
p.a.	per annum, jährlich	ročně, za rok
PS	1. Pferdestärke 2. postskriptum	1. koňská síla 2. postskriptum, douška, dovětek

s.	siehe	viz
Slg.	Sammlung	Sbírka
stellv.	stellvertretend	zastupující
u.a.	1. unter anderem 2. und anderes und ähnliche	1. a podobné 2. a jiné a podobné
u.c.	usual conditions – übliche Bedingungen	běžné podmínky
u.U.	unter Umständen	podle okolností
WP	Wirtschaftsprüfer	autorizovaný účetní revizor
z.H.	zu Händen	k rukám ⁶⁵

---

⁶⁵ Šilerová, Zdena: Německé zkratky v obchodní, finanční a právnické terminologii, Praha 2004; str. 6 - 37

3. Originál překladového textu - Volkswirtschaftslehre

Betätigungsfeld und Grundannahmen der VWL⁶⁶

Grundproblem

"Die Menschheit steht unter dem kalten Stern der Knappheit" (Erich Schneider).

Die Volkswirtschaftslehre als Teilgebiet der Wirtschaftswissenschaften bzw. der Ökonomik (in Deutschen auch: Nationalökonomie oder Wirtschaftliche Staatswissenschaften) untersucht Probleme, die aus dem grundsätzlichen Problem der Knappheit von Gütern (Waren und Dienstleistungen), Zeit oder Ressourcen resultieren. Dadurch wird ein Haushalten (griech. oikos= Haus, Haushalt) notwendig. Die Knappheit oder allgemeine Restriktionen (nicht notwendigerweise rein materieller oder gar existentieller Natur) bedingen menschliche Wahlhandlungen und machen sie somit zum Gegenstand ökonomischen Denkmodells.

Untersuchungsfelder

In der Volkswirtschaftslehre werden gesamt- und einzelwirtschaftliche Zusammenhänge und Prozesse untersucht. Grundfragen sind Handel, Ressourcenallokation, die Ursachen des Wohlstandes, die Gestaltung der Produktion, die Verteilung des Wohlstandes in einer Gesellschaft, Ursachen von Wirtschaftskrisen sowie die damit verwandten Themen Finanzen, Steuern, Arbeit und Arbeitslosigkeit, Recht, Armut, Umweltschutz und viele andere.

Menschenbilder

In der Volkswirtschaftslehre wird häufig mit der Modellannahme des *homo oeconomicus* gearbeitet, nach dem der Mensch rational handelt, um sein Wohlbefinden unter gegebenem Informationsstand zu maximieren. Dieses Modell scheint für viele Untersuchungen ausreichend, da sich die irrationalen Vorlieben der einzelnen Individuen in der Summe wieder ausgleichen.

Neuere Forschungsmodelle erweitern zunehmend die Annahmen und beziehen irrationales Verhalten in ihre Denkmodelle der Verhaltensökonomie mit ein, so z. B. in der Spieltheorie. Einige Forscher haben für diese Ansätze schon den Wirtschaftsnobelpreis verliehen bekommen. Des Weiteren berücksichtigen neuere ökonomische Menschenbilder opportunistisches Verhalten (*opportunism*, Williamson), worunter eigennütziges Denken gepaart mit List und Tücke verstanden wird, und die Begrenztheit der menschlichen Rationalität aufgrund beschränkter kognitiver Kapazitäten (*bounded rationality*, Simon). So werden solche menschlichen Eigenschaften in der neuen Institutionenökonomik berücksichtigt.

Darüber hinausgehende Entwicklungen wie die des sog. REMM (resourceful, evaluating, maximizing man, Meckling) beziehen zudem die Lernfähigkeit des Menschen in die Betrachtung mit ein. Helmut Woll hat gezeigt, dass die Ökonomie eine Vielfalt von unterschiedlichen Menschenbildern kennt.

Werkzeuge und Themen der VWL

Werkzeuge der VWL

Mathematische Modelle spielen eine wesentliche Rolle in der VWL, da sie klare Beweisführung und eindeutig definierte Annahmen verlangen und in der Regel nicht zu vieldeutigen oder "weich" interpretierbaren Ergebnissen führen. Die generellen volkswirtschaftlichen Ansätze lassen sich aber mit einfacher Arithmetik und dem Verschieben

---

⁶⁶ <http://de.wikipedia.org/wiki/Volkswirtschaftslehre>

von Kurven darstellen, ohne dass man tiefere mathematische Kenntnisse mitbringen muss. Die Österreichische Schule vertritt sogar die Auffassung, dass jedes Modell, das über einfache Logik hinausgeht, nicht nur überflüssig, sondern sogar ungeeignet für ökonomische Analysen sei. In den letzten Jahren zeigt sich eine zunehmende Tendenz hin zu ökonometrischen Arbeiten.

Fachrichtungen der VWL

Mikroökonomie, die sich mit den Beziehungen von einzelnen Individuen und Unternehmen befasst.

Makroökonomie, die die Wirtschaft im Gesamtzusammenhang betrachtet, also die Wechselwirkungen von Einkommen, Beschäftigung und Inflation.

In den letzten zwanzig Jahren gab es immer wieder Versuche, diese beiden Grundrichtungen miteinander zu verzahnen. Heute herrscht weitgehend Einigkeit, dass gute makroökonomische Analysen auf fundierten mikroökonomischen Kenntnissen aufbauen müssen.

Innerhalb dieser beiden Fachrichtungen der VWL finden sich spezialisierte Themenbereiche, die ein breites Spektrum menschlicher Tätigkeiten abdecken. Das quantitative Methodenwissen der VWL ist in einer eigenen Fachrichtung zusammengefasst, der Ökonometrie.

Mikroökonomie

Die **Mikroökonomie** (auch: **Mikroökonomik**) ist ein Teilgebiet der Volkswirtschaftslehre. Ihr Gegenstand ist das wirtschaftliche Verhalten einzelner Konsumenten (Haushaltstheorie), Unternehmen (Produktionstheorie) und die Verteilung von knappen Gütern und Einkommen unter diesen. In der Mikroökonomie werden Individuen als Quelle der Arbeitskraft und des Kapitals angesehen sowie als Verbraucher produzierter Güter, die sie mit dem Ziel der Nutzenmaximierung konsumieren. Die Betriebe setzen die Produktionsfaktoren Arbeit, Boden, Kapital, techn. Fortschritt mit dem Ziel der Gewinnmaximierung ein. Im Gegensatz zur Mikroökonomie arbeitet die Makroökonomie mit aggregierten Größen, also zum Beispiel mit dem Einkommen aller Haushalte.

Teilgebiete

Die Haushaltstheorie beschäftigt sich mit der Nachfrageseite auf dem Gütermarkt. Wichtiger Untersuchungsgegenstand ist hier der Nutzen, den ein Nachfrager durch den Warenkorb, die Menge aller Güter, die er in einer bestimmten Periode kauft, hat. Dafür spielen Präferenzrelationen und Indifferenzkurven eine wichtige Rolle.

Dem gegenüber steht die Produktionstheorie, die sich mit der Angebotsseite des Gütermarktes beschäftigt. Ausgehend von einer gegebenen Produktionsfunktion, die das Verhältnis von Input- zu Outputfaktoren angibt, wird untersucht, welche Produktionsmengen mit welchen Inputfaktoren produziert werden sollen.

Schließlich untersucht die Preistheorie die Effekte, wenn Angebot und Nachfrage auf einem Gütermarkt aufeinander treffen.

Im weiteren Rahmen werden auch Entscheidungs- und Spieltheorie betrachtet.

Annahmen

In der Mikroökonomie werden meistens die Wirklichkeit abstrahierende Modelle benutzt, um die Fragestellungen beherrschbar zu machen. Dazu wird zum einen angenommen, dass alle Wirtschaftsakteure Nutzenmaximierung betreiben und rational handeln, also unter den zur Auswahl stehenden Handlungsalternativen immer die beste auswählen. Der so handelnde Ideal-Akteur wird auch Homo oeconomicus genannt.

Daneben werden oft weitere Annahmen getroffen. Die Konvexitätsannahme beschreibt die Vorstellung über die Präferenzrelation eines Entscheiders, die Nichtsättigungsannahme beschreibt die Annahme, dass jede Einheit eines Gutes den Präferenzwert eines Güterbündels erhöht und mit der Teilbarkeitsannahme erleichtern sich die Mikroökonomien ihre Rechnungen, da sie damit nicht bedenken müssen, dass Güter nur in ganzzahligen Einheiten nachgefragt und produziert werden. Für die Betrachtung von Präferenzrelationen sind auch die Transitivitätsannahme und die Vollständigkeitsannahme wichtig. Erstere sagt aus, dass es keine Widersprüche in den Präferenzen eines Wirtschaftsakteurs gibt und mit der zweiten Annahme wird gefordert, dass er auch für je zwei Güterbündel sagen kann, welches er vorzieht.

Makroökonomie

Die **Makroökonomie** (auch *Makroökonomik*) ist ein Teilgebiet der Volkswirtschaftslehre. Im Gegensatz zur Mikroökonomie arbeitet sie mit **aggregierten** Größen, d. h. sie untersucht Fragen nach dem Verhalten der Wirtschaft insgesamt, so z. B. Änderungen des Gesamteinkommens oder des Beschäftigungsgrades, der Inflationsrate oder Konjunkturschwankungen. Sie versucht Erklärungen für diese Schwankungen zu finden und die relevanten Steuergrößen und ihre Abhängigkeiten zu ermitteln.

Mittelpunkt makroökonomischer Theorien ist schließlich die Frage nach der Rolle des Staates im gesamtwirtschaftlichen Kontext; aus den Theorien werden Forderungen an die Wirtschaftspolitik abgeleitet. Regierungen versuchen, die Größen, die aufgrund der ex-post-Betrachtung als maßgeblich erscheinen, zu ändern. So werden durch Änderungen bei Steuern, Zinsen oder Staatsnachfrage politisch definierte Ziele wie Preisniveaustabilität, Vollbeschäftigung oder Wirtschaftswachstum angestrebt. Makroökonomische Kenngrößen spielen daher im politischen Legitimationsprozess eine wichtige Rolle, da sie von den Wählern als Hinweis auf die Qualität der Arbeit einer Regierung gedeutet werden

Markt (Ökonomie)

Der Begriff **Markt** bezeichnet in der Ökonomie den (realen oder virtuellen) Ort des Zusammentreffens von Angebot und Nachfrage von und nach einem Gut. Daraus ergibt sich das Marktgleichgewicht. Das Grundprinzip des Marktes ist der Tausch. Der **Marktpreis** (*Tagespreis*) ist im Handel der unter den momentanen Marktverhältnissen ausgehandelte Preis dieses Gutes. Durch Verwendung eines allgemein anerkannten Tauschmittels (z. B. Geld) kann der Tausch der Güter gegen Geld (der Leistungsaustausch) zeitlich voneinander getrennt werden. Wenn dieser Marktmechanismus nicht funktioniert, dann spricht man von Marktversagen. Man untergliedert den Markt in Teilmärkte. Der *Mindestmarkt* besteht aus einem Nachfrager, einem Anbieter und einem Handelsgut (Ware oder Dienstleistung).

Allgemeine Gleichgewichtstheorie

Die **Allgemeine Gleichgewichtstheorie** ist ein wichtiger Teil der modernen Mikroökonomie. Sie ist ein Ansatz, um Tausch, Produktion, Konsum und (relative) Preise in einer Ökonomie zu erklären.

Konzept

Für eine reine Tauschwirtschaft würde man zum Beispiel eine feste Zahl von Individuen betrachten, die mit einer bestimmten Anfangsausstattung an Gütern versehen sind und diese untereinander zu tauschen versuchen. Wenn jedes der Güter zu einem gegebenen Preis auf dem Markt gehandelt wird, wird jedes Individuum so viel anbieten bzw. kaufen wollen, dass es seinen Nutzen optimiert. Dadurch werden sich im Allgemeinen Über- oder Unterangebote für die einzelnen Gütermärkte ergeben. Die zentrale Existenzfrage der Allgemeinen

Gleichgewichtstheorie lautet nun, ob es Preissysteme gibt, so dass alle Märkte geräumt werden, d.h. dass genau so viel von einem Gut angeboten wird wie nachgefragt wird. Weiter möchte man wissen, ob die natürlichen Marktkräfte die Ökonomie in Richtung eines Allgemeinen Gleichgewichts bewegen. Dies ist die sogenannte Stabilität des Gleichgewichts. Es geht also darum, ein umfassendes Verständnis einer marktwirtschaftlichen Ökonomie durch einen Ansatz zu finden, der von unten nach oben gerichtet ist: Man beginnt mit sämtlichen Individuen und Unternehmen, deren Präferenzen und Produktionsmöglichkeiten, und betrachtet die sich ergebende Interaktion bei frei verfügbarer Information und rationalem Verhalten. Die Makroökonomie hingegen fasst Akteure in verschiedene Aggregate zusammen, um die Beziehungen dieser Aggregate zueinander zu modellieren. Große Teile der heutigen Makroökonomie - im Gegensatz zur makroökonomischen Sichtweise John Maynard Keynes - basieren auf der Allgemeinen Gleichgewichtstheorie.

Geschichte

Als erste Vorläufer dieser Theorie könnten (mit Einschränkungen) die französischen Physiokraten und die Politische Ökonomie von David Ricardo und Adam Smith genannt werden.

Der erste Versuch in der Neoklassischen Theorie, ein umfassendes Modell zur Bestimmung der relativen Preise in einer Ökonomie zu entwickeln, stammt von Léon Walras. Er wollte aus der Politischen Ökonomie von Adam Smith und David Ricardo eine "exakte Wissenschaft" machen. Daher versuchte er, die Wirtschaft mathematisch zu beschreiben. A. Wald und später Maurice Allais, Kenneth Arrow und Gerard Debreu beschrieben die Existenz und die Stabilität eines Allgemeinen Gleichgewichts für eine Marktwirtschaft mit Privateigentum. Arrow, Allais und Debreu erhielten für ihre Arbeiten zur Allgemeinen Gleichgewichtstheorie den Nobelpreis für Wirtschaft.

Kritik

Kritikern zufolge liegen die Schwächen der Allgemeinen Gleichgewichtstheorie darin, dass sie nur relative Preise von Gütern erklären kann, nicht aber die Bedeutung des Geldes für eine Ökonomie. Außerdem wird kritisiert, dass die Theorie rein statisch ist. Andererseits hat es sich als schwierig erwiesen, durch die Berechnung des Allgemeinen Gleichgewichts die Auswirkungen verschiedener Wirtschaftspolitik zu testen. Die Theorie habe also eingeschränkte praktische Relevanz.

Schließlich bezweifeln heute einige Wirtschaftswissenschaftler die Stabilität des Gleichgewichts selbst bei vollständigem Wettbewerb, d.h. die kapitalistische Wirtschaft kann im Prinzip effektiv sein, denn Arrow und Debreu haben die Existenz eines Gleichgewichts gezeigt, es könnte jedoch Kräfte geben, die die Stabilität des Gleichgewichts gefährden. Dies führte zur Entwicklung der Ungleichgewichtstheorie, d.h. der Beschreibung des Zustandes einer Ökonomie mit Über- und Unterangebot von Gütern und Arbeit.

Marktgleichgewicht

Marktgleichgewicht nennt man in der Ökonomie die Situation auf einem Markt, in der der Preis eines Gutes zu einer gleich hohen Angebots- wie Nachfragemenge führt. Der Preis wird dann **Gleichgewichtspreis**, die Menge **Gleichgewichtsmenge** genannt.

Da es umso weniger Verkäufer gibt, je niedriger der Preis ist und umso weniger Nachfrager, je höher der Preis ist, reguliert sich der Markt so, dass er ein Marktgleichgewicht bildet - der Preis fungiert als markträumende Variable.

Die Gleichgewichtsbildungen sind ein zentrales Element der Neoklassischen Theorie und der Allgemeinen Gleichgewichtstheorie.

Annahmen und Definitionen

Die Theorie geht von mehreren Annahmen aus, die zur Marktträumung und zur Herausbildung eines Gleichgewichtspreises erfüllt sein müssen. Diese Voraussetzung ist nicht streng erfüllbar, weswegen es *den* Gleichgewichtspreis in der Realität selten gibt. In einem vollkommenen Markt, das heißt einem Markt mit vielen kleinen rational handelnden Anbietern und Abnehmern, von denen keiner den Marktpreis nach eigenem Ermessen beeinflussen kann, stellt sich ein Gleichgewichtspreis ein.

Diese Annahme ist grundlegend für die einfache Theorie des Gleichgewichtspreises, wie sie in einführenden Wirtschaftsvorlesungen gelehrt wird. In vielen realen Märkten trifft diese Annahme jedoch nicht zu, weil einzelne Käufer oder Verkäufer genügend Marktmacht haben, um den Preis zu ihren Gunsten zu beeinflussen. In solchen Situationen ist das einfache Modell des Gleichgewichtspreises ungenügend und bedarf weiterer Untersuchungen. Des Weiteren wird angenommen, dass keine Transaktionskosten existieren, was in der Realität auch selten der Fall ist. Transaktionskosten bezeichnen diejenigen Kosten, die neben dem eigentlichen Kauf entstehen, also etwa die Kosten für die Preisinformation und die Transportkosten. In vielen Fällen ist das Modell jedoch als erste Approximation für das Marktgeschehen verwendbar.

Die Volkswirtschaftslehre widmet besonders solchen Fällen viel Aufmerksamkeit, in denen so genanntes Marktversagen zu einer suboptimalen Allokation, also einer nicht-optimalen Aufteilung knapper Ressourcen, führt. Zum Beispiel wird ein Monopolist immer überhöhte Preise fordern, wodurch es zu einer Verknappung der angebotenen Menge kommt. In solchen Fällen können Ökonomen versuchen, Regeln zu finden, die dieses Marktversagen und den daraus resultierenden Wohlfahrtsverlust für die Gesellschaft vermeiden oder wenigstens vermindern sollen. Der Staat könnte direkt durch gesetzliche Maßnahmen oder indirekt durch Marktregulierung, zum Beispiel in Form von Höchstpreisen oder Steuern, eingreifen.

Nachfrage

Nachfrage ist die Menge an Gütern, die die Konsumenten zu einem bestimmten Preis kaufen wollen. Ein Beispiel: Es gibt 30 Verbraucher, die jeweils eine Tüte Kartoffelchips kaufen wollen, wenn der Preis 1 EUR pro Tüte beträgt. Aber nur 15 Verbraucher, denen der Geschmack von Kartoffelchips 2 EUR pro Tüte wert ist. Man kann eine Nachfragetabelle erstellen, die die nachgefragte Menge zu allen möglichen Preisen zeigt. Diese Tabelle kann ebenso als Graph oder als mathematische Formel dargestellt werden. Die Hauptkriterien des Preises, der bezahlt wird, sind typischerweise die Menge des Gutes, die Höhe des eigenen Einkommens, persönlicher Geschmack, der Preis von Substitutionsgütern („Ersatz“) und komplementären Gütern. Die Güter „Auto“ und „Benzin“ sind beispielsweise komplementär, da sich ihr Konsum gegenseitig verstärkt.

Angebot

Angebot bezeichnet die Menge, die Erzeuger zu einem bestimmten Preis zu produzieren bereit sind. Beispielsweise gibt es nur einen Hersteller von Kartoffelchips, der für 1 EUR pro Tüte produzieren kann, aber erheblich mehr Hersteller können Chips für 2 EUR herstellen. Je höher der Marktpreis eines Gutes ist, desto höher ist in der Regel auch das Gesamtangebot aller Erzeuger.

Bestimmung des Gleichgewichtspreises

Die Angebotslinie startet mit kleinem Angebot bei einem niedrigen Minimalpreis und wächst mit steigendem Preis. Die Nachfragelinie startet mit einer kleinen Nachfrage bei einem hohen Maximalpreis und nimmt mit fallendem Preis immer weiter an Menge zu. Wie an diesen zwei Linien zu erkennen, gibt es immer mehr Anbieter und Ware, je höher der verlangte Preis ist.

Umgekehrt gibt es immer mehr Abnehmer, die immer mehr kaufen, je niedriger der für die Ware verlangte Preis ist. Da die Preiswünsche von Anbietern und Abnehmern gegenläufig sind, stellt sich im Markt ein Gleichgewicht an der Schnittstelle von Angebot und Nachfrage ein, die den Gleichgewichtspreis und das Maximum des Umsatzes festlegt.

Veränderung der Nachfrage

Auswirkungen einer steigenden Nachfrage

Wenn mehr Leute ein bestimmtes Gut haben wollen, wird sich die nachgefragte Menge zu allen Preisen erhöhen, das heißt die Nachfragelinie in der Grafik verschiebt sich nach rechts. Die Ursache einer höheren Nachfrage können zum Beispiel eine neue Mode, andere Lebensumstände oder höheres Einkommen sein. Infolge der höheren Nachfrage und der damit verbundenen Rechtsverschiebung der Nachfragelinie steigen der Gleichgewichtspreis und die umgesetzte Menge. Eine sinkende Nachfrage verschiebt die Linie nach links, was einen niedrigeren Preis und eine geringere Umsatzmenge zur Folge hat.

Wenn etwa mehr Menschen Kaffee kaufen wollen, werden die Anbieter zunächst den Preis erhöhen können, da mehr Nachfrage als Angebot vorhanden ist. Als Folge der Preiserhöhung werden weitere Anbieter hinzukommen oder bestehende Anbieter ihr Angebot vergrößern, da es sich bei dem höheren Preis nun für sie lohnt. Durch diese Reaktion des Marktes entsteht ein neues Marktgleichgewicht mit neuem Gleichgewichtspreis und neuer Umsatzmenge.

Wenn umgekehrt die Nachfrage sinkt, geschieht das Gegenteil. Die Nachfragekurve verschiebt sich nach links, der Gleichgewichtspreis sinkt, und als Folge davon wird auch das Angebot sinken.

Veränderung des Angebots

Auswirkung eines steigenden Angebots

Wenn sich hingegen das Angebot verändert, verschiebt sich die Angebotslinie der Grafik. Ein steigendes Angebot verschiebt die Linie nach rechts, was den Preis drückt und die umgesetzte Menge erhöht. Ein sinkendes Angebot verschiebt die Angebotslinie nach links. In der Folge steigt der Preis und sinkt die Menge.

Wenn beispielsweise ein verbessertes, kostengünstigeres Verfahren zum Weizenanbau eingeführt wird, könnten mehr Anbieter für den gebotenen Preis Weizen verkaufen. Dies führt zu einem Überangebot an Weizen. Um ihren ganzen Weizen verkaufen zu können, müssen die Anbieter den Preis reduzieren. Dies führt dazu, dass der Weizen für mehr Abnehmer, zum Beispiel für Bäcker, interessant wird, da diese damit günstigeres Brot herstellen können und ihrerseits mehr verkaufen können. In der Folge bildet sich ein neues Gleichgewicht im Weizenmarkt mit einem niedrigeren Gleichgewichtspreis und einem größeren Marktvolumen.

Elastizität

Ein wichtiges Konzept für das Verständnis des Gleichgewichtspreises ist die Preiselastizität. Sie gibt an, wie stark sich eine Preisänderung eines Produktes oder einer Dienstleistung auf die Nachfrage auswirkt, beziehungsweise wie stark sich die Änderung der Nachfrage auf den Preis niederschlägt. Bemerkenswert ist, dass es als Reaktion auf eine Erhöhung des Preises auch zu einer Erhöhung der Nachfrage kommen kann. Diese Anomalie bezeichnet man als Giffen-Paradoxon.

Kritik

Kritiker der Theorie der Gleichgewichtspreisbildung bezeichnen sie als theoretisches Modell, das in der Praxis nicht angewendet werden könne.

Sie verweisen dabei u. a. auf tatsächliche Abweichungen von der Modellannahme, dass ein höherer Preis zu weniger Nachfrage, aber mehr Angebot führt. Als Beispiel werden die Finanzmärkte genannt, auf denen manche Akteure Wertpapiere verkaufen, wenn diese unter einem bestimmten Kurs fallen. Kritikern zufolge ist das Modell der Gleichgewichtspreisbildung daher (wenn überhaupt) nur auf Güter anwendbar, die einen immanenten direkten Nutzen haben, wie etwa Brot vom Bäcker, und die nicht als Spekulationsobjekte "missbraucht" werden können. Allerdings zeigt gerade der Finanzmarkt den Realitätsbezug des Modells: Würde die Mehrheit der Wertpapier-Besitzer unter einem bestimmten Kurs verkaufen wollen, so würde der Kurs auf Null sinken. Dies ist in der Realität jedoch nur dann zu beobachten, wenn dem Wertpapier von Seiten der Anleger tatsächlich kein Wert mehr beigemessen wird - vielmehr finden die verkaufsbereiten Wertpapierbesitzer im Regelfall in ausreichendem Umfang Kaufinteressenten, so dass sich ein neuer (niedriger) Gleichgewichtspreis einstellt. Modellbefürworter erklären dieses Verkaufsverhalten daher ausschließlich mit dem Vorliegen neuer Informationen und einer daraus folgenden Neubewertung des Gutes durch die Besitzer.

Die beschriebene Gleichgewichtsbildung durch Angebot und Nachfrage setzt Ceteris-paribus-Bedingungen voraus. Das bedeutet, dass sich weder auf der Angebotsseite noch auf der Nachfrageseite durch die Preisänderung die Bedingungen für die Bildung von Angebot und Preis ändern.

Geschichte

Versuche, zu bestimmen, wie Angebot und Nachfrage zusammenhängen, nehmen ihren Ursprung im Buch *Wohlstand der Nationen* von Adam Smith, das erstmals 1776 veröffentlicht wurde. In diesem Buch ging Smith davon aus, dass die Nachfrage zwar vom Preis des Gutes abhängt, jedoch umgekehrt keine Beeinflussung des Preises von der Nachfrage existiere. David Ricardo veröffentlichte 1817 das Buch *Principles of Political Economy and Taxation*, in dem die erste Idee eines ökonomischen Modells vorgeschlagen wurde. In ihm legte er die Grundgedanken der Annahmen dar, die zur Bildung der Theorie des Gleichgewichtspreises führten.

Im späten 19. Jahrhundert entstand die Idee des Grenzpreises. Gründer dieser neuen Schule waren im Wesentlichen Stanley Jevons, Carl Menger und Léon Walras. Der Grundgedanke daran war, dass der Preis durch den höchsten Preis festgesetzt wurde, den ein Käufer zu zahlen bereit war, das heißt den Grenzpreis. Das war eine substantielle Verbesserung gegenüber den Gedanken Adam Smiths zur Bestimmung des Angebotspreises.

Letztendlich kombinierten Alfred Marshall und Léon Walras ihre Ideen über den Angebots- und Nachfragepreis und betrachteten den Gleichgewichtspunkt, an dem sich die beiden Kurven schnitten. Sie begannen ebenfalls damit, die Einflüsse verschiedener Märkte untereinander zu betrachten. Seit dem späten 19. Jahrhundert hat die Theorie von Angebot und Nachfrage kaum noch Veränderungen erfahren. Die größte Aufmerksamkeit richtet sich nun auf Fälle, in denen Marktversagen entsteht, etwa bei Monopolen oder irrationalen Handlungsweisen der Marktteilnehmer und auf die Betrachtung der Transaktionskosten.

Angebot (Volkswirtschaftslehre)

Unter **Angebot** versteht man in der Volkswirtschaftslehre allgemein die Menge jeder Art von Gut oder Leistung, die ein einzelner wirtschaftlicher Akteur oder eine Mehrheit von Akteuren zu einem bestimmten Preis im Austausch gegen Geld oder andere Güter und Leistungen herzugeben interessiert und bereit ist.

Diese primäre Definition von Angebot setzt die Vorstellung der Homogenität des jeweils betrachteten Gutes voraus, da nur so von verschiedenen Mengen *eines* Gutes die Rede sein kann und nur so das Angebot verschiedener Akteure mengenmäßig und in der nachgefragten

Qualität zusammengefasst werden kann. In einem abgeleiteten Sinn spricht man auch von dem aggregierten (zusammengefassten) Angebot verschiedener Güter etwa eines ganzen Industriezweigs oder der gesamten Volkswirtschaft, die als Summe des preislich bewerteten Angebots der einzelnen Güter bestimmt wird. Entsprechend wird der diesem so bestimmten aggregierten Angebot zugeordnete Preis als mit der gegebenen Angebotsstruktur gewichteter Durchschnittspreis bestimmt.

Wirtschaftswissenschaftliche Darlegung

In den Wirtschaftswissenschaften geht man in der Regel davon aus, dass - ceteris paribus - ein systematischer Zusammenhang zwischen den Preisen und den angebotenen Gütermengen besteht. Dieser Zusammenhang wird in Angebotsfunktionen oder Angebotskurven, die jedem Preis die bei diesem Preis angebotene Gütermenge zuordnen, dargestellt. Dabei wird allgemein angenommen, dass bei steigendem Preis das Angebot zunimmt, die Angebotskurven verlaufen also steigend (*Gesetz des Angebots*). Während sich ein steigender Verlauf der Angebotskurven für das Güterangebot eines Unternehmens bei geeigneten Annahmen (insbesondere die Annahme sinkender Skalenerträge) aus der neoklassischen Theorie der Unternehmung herleiten lässt, folgt das steigende Angebot an Produktionsfaktoren (wie z.B. Arbeit) nicht aus der neoklassischen Theorie der Haushalte. Ob sich z. B. ein mit den Löhnen fallendes Arbeitsangebot auch empirisch beobachten lässt, ist umstritten.

Ökonomische Analyse des Angebotsbegriffs

Bei der ökonomischen Analyse ist zu beachten, dass mit steigendem Aggregationsgrad (d.h. je mehr individuelle Akteure und einzelne Güter zusammengefasst werden), die ceteris paribus Klausel immer problematischer wird, da eben nicht mehr davon ausgegangen werden kann, dass übrige Umstände (Einkommen, Angebotsstruktur) von den in einer aggregierten Angebotsfunktion oder -kurve darstellbaren Änderungen von Preisen und Angebotsmengen unberührt bleiben. Diese Schwierigkeiten umgehen Modelle eines allgemeinen Gleichgewichts.

Für einzelne Güter unterscheidet man das *individuelle Angebot* eines Gutes durch einen einzelnen Akteur vom *Gesamtangebot*, das durch die Addition des Angebots aller Anbieter des entsprechenden Gutes bestimmt wird.

Angebot und Preistheorie

In der neoklassischen Preistheorie wird angenommen, dass unter Wettbewerbsbedingungen der aktuelle Preis eines Gutes durch die Schnittstelle der Gesamtangebots- und Gesamtnachfragekurve für dieses Gut bestimmt wird. In der allgemeinen Gleichgewichtsanalyse werden die Preise aller Güter durch die simultane Gleichsetzung des Gesamtangebots und der Gesamtnachfrage auf allen Märkten bestimmt.

Nachfrage

Unter **Nachfrage** versteht man in der Ökonomie zunächst allgemein die Menge jeder Art von Gut oder Leistung, die wirtschaftliche Akteure zu einem bestimmten Preis im Austausch gegen Geld oder andere Güter bereit und fähig sind zu erwerben.

Für einzelne Güter unterscheidet man die *individuelle Nachfrage* eines Gutes durch einen einzelnen Akteur von der *Gesamtnachfrage*, die durch die Addition der Nachfrage aller Nachfrager des entsprechenden Gutes bestimmt wird.

Das Zusammenspiel von Angebot und Nachfrage schafft das Marktgleichgewicht.

Definitionen

Diese einfachste Definition von Nachfrage setzt die Vorstellung der Homogenität des jeweils betrachteten Guts voraus, da nur so von verschiedenen Mengen *eines* Gutes die Rede sein kann und nur so die Nachfrage verschiedener Akteure mengenmäßig zusammengefasst werden kann.

In einem abgeleiteten Sinn spricht man auch von der aggregierten (zusammengefassten) Nachfrage nach verschiedenen Gütern etwa eines ganzen Industriezweigs oder der gesamten Volkswirtschaft, die als Summe der preislich bewerteten Nachfrage nach den einzelnen Gütern bestimmt wird. Entsprechend wird der dieser so bestimmten aggregierten Nachfrage zugeordnete Preis als mit der gegebenen Nachfragestruktur gewichteter Durchschnittspreis bestimmt.

Die Konsumgüternachfrage bezeichnet die Nachfrage privater oder öffentlicher Haushalte nach Konsumgütern (z.B. Nahrung, Kleidung, technische Geräte). Im Gegensatz dazu unterscheidet man die Investitionsgüternachfrage, die Nachfrage von Unternehmen nach Gütern zur Erweiterung oder Erhaltung der Produktionsfähigkeit (z. B. Maschinen, Rohstoffe, Patente etc.).

In den Wirtschaftswissenschaften geht man in der Regel davon aus, dass - ceteris paribus - ein systematischer Zusammenhang zwischen den Preisen, dem Einkommen und der nachgefragten Gütermenge besteht. Dieser Zusammenhang wird in Nachfragefunktionen oder Nachfragekurven dargestellt. Diese ordnen üblicher Weise bei gegebenem Einkommen jedem Preis die bei ihm nachgefragte Gütermenge zu. Veränderungen des Einkommens führen zu Verschiebungen der Nachfragekurven.

Zusammenhang zwischen Preis und nachgefragter Menge

Es wird bei den meisten Gütern angenommen, dass **bei steigendem Preis die Nachfrage** zurückgeht, die Nachfragekurven verlaufen also fallend (**Gesetz der Nachfrage**). Wie stark die Preissteigerung auf die Nachfrage durchschlagen wird, wird mit Hilfe der Preiselastizität der Nachfrage gemessen, die folglich üblicher Weise negativ ist (Sonderfall z.B. Giffen-Paradoxon). Während sich ein fallender Verlauf der Nachfragekurven für die Nachfrage nach Produktionsfaktoren aus der neoklassischen Theorie der Unternehmung herleiten lässt, folgt die fallende Nachfrage nach Konsumgütern nicht aus der neoklassischen Theorie der Haushalte, da die Existenz von Giffen-Gütern nicht ausgeschlossen werden kann.

Unter den üblichen Annahmen der mikroökonomischen Theorie lässt sich allerdings nachweisen, dass Haushalte ihre Nachfrage nach einem im Preis steigenden Produkt vermindern, wenn ihr reales Einkommen konstant gehalten wird, d.h. wenn die steigenden Preise durch ein höheres Einkommen ausgeglichen werden.

Zusammenhang zwischen Einkommen und Nachfrage

Der **Zusammenhang zwischen Nachfrage und Einkommen** wird durch die Einkommenselastizität der Nachfrage beschrieben. Dieser ist üblicherweise positiv, d.h. bei Einkommenssteigerungen nimmt auch die Nachfrage zu.

Sonderfälle: Bei lebensnotwendigen Gütern ist sie aber kleiner als 1 (Engel'sches Gesetz): Steigt das Einkommen um 10 Prozent, steigt beispielsweise die Nachfrage nach Lebensmitteln um 7 Prozent. Bei Luxusgütern ist entsprechend die Einkommenselastizität größer als 1. Negative Einkommenselastizitäten werden beobachtet für inferiore Güter, bei denen bei gegebenen Preisen und steigendem Einkommen die Nachfrage sinkt, sowie für Prestigegüter, die gekauft werden, weil der hohe Preis als soziales Signal dient (Snob-Effekt). Ob sich die von der Theorie unterstellten Nachfrageverläufe für bestimmte Konsumgüter auch empirisch beobachten lassen, ist umstritten, da man am Markt nie die Nachfrage als solches beobachten kann, sondern nur Marktergebnisse, die sich aus dem Zusammentreffen von Angebot und Nachfrage ergeben (sog. Identifikationsproblem).

In der neoklassischen Preistheorie wird angenommen, dass unter Wettbewerbsbedingungen der aktuelle Preis eines Gutes durch die Schnittstelle der Gesamtangebots- und Gesamtnachfragekurve für dieses Gut bestimmt wird. In der allgemeinen Gleichgewichtsanalyse werden die Preise aller Güter durch die simultane Gleichsetzung des Gesamtangebots und der Gesamtnachfrage auf allen Märkten bestimmt.

Wie weit die gesamtwirtschaftliche Nachfrage durch Lohnerhöhungen langfristig gesteigert werden kann, wie dies von Gewerkschaften gelegentlich mit Bezug auf die Kaufkrafttheorie der Löhne vorgebracht wird, ist fraglich. Höhere Löhne führen zwar einerseits kurzfristig zu mehr Einkommen, sie können aber auch dazu führen, dass Unternehmen Arbeitskräfte durch Kapital ersetzen und die Produktivität steigern. Dadurch geht dann die Zahl der Einkommensbezieher zurück. In der Bundesrepublik lässt sich allerdings empirisch nicht nachweisen, dass höhere Arbeitnehmereinkommen zu Arbeitslosigkeit führen. Eher lässt sich zumindest für die ersten Jahrzehnte das Gegenteil nachweisen.

Nachfrageverhalten

Das Nachfrageverhalten ist das Verhalten von Konsumenten in Abhängigkeit von Preis (Ausgaben) oder Einkommen (Einnahmen).

Je nach Gut unterscheidet man nach Einkommenseffekt und Preiseffekt.

Die Nachfrage ist aber noch von vielen sozialen Faktoren beeinflusst, wie Geltungskonsum oder Mitläufereffekten.

Wirtschaft

Der **Preis**, auch **Verkaufspreis** ist in der Wirtschaftswissenschaft der Indikator für die Knappheit von Gütern, gemessen an den verfügbaren Mengen und am Bedarf. Preise geben an, auf welche Mengen anderer Güter man verzichten muss, um eine Einheit des nachgefragten Gutes zu erlangen. Im Sinne von Einstandspreis wird Preis auch im Gegensatz zu Kosten verstanden, wobei Preis den Verkaufspreis eines Gutes und Kosten den in Geld ausgedrückten Aufwand zur Herstellung der Ware beschreibt.

Preisbildung

Die Preisbildung auf einem polypolistischen freien Markt erfolgt durch die Wechselwirkung von Angebot und Nachfrage. Dabei pendelt sich der Preis auf einem kompetitiven Markt so ein, dass er Angebot und Nachfrage ausgleicht (Marktgleichgewicht). Ist das Angebot größer als die Nachfrage, so sinkt der Preis. Zu einem tieferen Preis sind mehr Nachfrager bereit, das Produkt zu kaufen, aber weniger Anbieter bereit, das Gut anzubieten. Die Nachfrage steigt und das Angebot sinkt. Den Preis, bei dem Nachfrage und Angebot gleich groß sind, nennt man Gleichgewichtspreis.

Preise entstehen jedes Mal, wenn Käufer und Verkäufer einen Vertrag über den Eigentumswechsel eines Gutes (Ware, Dienstleistung, Forderung etc.) zu bestimmten (monetären und anderen) Konditionen schließen. So ist der Kurs der Preis von Wertpapieren, der Zins der Preis für geliehenes Geld.

Mit abnehmender Zahl der Anbieter und Abnehmer eines Gutes wird auch die Preisbildung schwieriger und unstetiger; bei einem unilateralen Monopol bestimmt der Anbieter bzw. der Abnehmer alleinig den Preis; in einem bilateralen Monopol ist die Preisfindung oft willkürlich.

Preisfunktionen

Signalfunktion des Preises

Preise dienen in der Wirtschaft als Wertmaßstab für Güter. Als Bezugsgröße für den Preis dient in der Regel Geld, welches den Tauschwert von Gütern angibt. Preise werden insbesondere in der Volkswirtschaftslehre als Indikatoren für die Knappheit von Gütern angesehen. Aus den Kosten eines Gutes (Preisuntergrenze) einerseits und der Begehrtheit eines Gutes andererseits (Nachfrage) ergibt sich sein Wert.

Beispiel: Die Kosten eines Handys können bei 100 € liegen, sein Wert dagegen kann wesentlich über dem Selbstkostenpreis liegen. Hat der Wert eines Gutes zum Beispiel ein negatives Maß, dann ist es nicht marktfähig. Ist das Maß der Begehrtheit zum Beispiel nicht an die Marke, sondern nur an die Art des Gutes gebunden, dann kann der Preis beim Selbstkostenpreis oder sogar darunter liegen. In der Praxis wird die Werbung über den Preis und die Qualität geführt. Dabei ist es die Aufgabe der Marketingabteilungen, dem Gut ein vorteilhaftes Image zu geben. In Zeiten der Rezession vermitteln Slogans wie "Geiz ist geil" das Gefühl, besonders günstig beziehungsweise preiswert einzukaufen.

Koordinierungsfunktion

Die Haushalte und Unternehmen nutzen den Preis, um ihre individuellen Pläne aufeinander abzustimmen.

Anreizfunktion

Durch niedrige Preise soll der Kunde animiert werden, ein Gut zu erwerben. Mit der Frage, wie mit Hilfe der Preisgestaltung Kaufanreize gesetzt werden, beschäftigt sich die Preispolitik. Hohe Preise sollen Unternehmen ermuntern, die Produktion auszuweiten.

Lenkungsfunktion

Der durch Angebot und Nachfrage gebildete *Gleichgewichtspreis* gewährleistet bei entsprechenden Annahmen und unter den normativen Zielvorstellungen der Neoklassik, dass die zu einem gegebenen Zeitpunkt vorhandenen Produktionsfaktoren (z. B. Arbeitskraft) dort eingesetzt werden, wo sie den größten Nutzen bringen (effiziente Allokation). Bei niedrigen Preisen stoppt das Unternehmen die Produktion.

Kosten (Minimum) und Begehrtheit (Maximum)

Kosten: *Kosten des einzelnen Betriebes* dürfen nicht mit den *volkswirtschaftlichen Kosten* verwechselt werden. Die Kosten bilden die Preisuntergrenze, wenn ohne Verlust gewirtschaftet werden soll. Für den Umsatz sind die Kosten aber nicht alles. Dazu kommt noch die Begehrtheit eines Gutes, um Gewinne zu erzielen, die über die kalkulatorischen Zinsen und den Unternehmerlohn (Bestandteile des Selbstkostenpreises) hinausgehen.

Die **Begehrtheit** eines Gutes ist seine Wertschätzung, eine bestimmte Geldmenge an den Anbieter zu übertragen. Es gibt in der Volkswirtschaft Phasen, wenn zum Beispiel die Erwartungen der Nachfrager durch eine negative Einschätzung der Zukunft beeinträchtigt sind, den Kauf eines Gutes zu verschieben oder ganz darauf zu verzichten. Wenn Güter weltweit angeboten werden, dann kommt noch das Wechselkursverhältnis ins Spiel. Deshalb muss die Währungsrelation Bestandteil von Kalkulationen werden.

Währungsrelationen

Die Güter können zum Beispiel in Euro, US-Dollar oder Yen angeboten werden. Die Umrechnung eines Gutes in die jeweilige Landeswährung kann zu einem Preisvorteil führen, der das Gut für den Nachfrager besonders attraktiv macht. Damit kann sich ein Arbitragevorteil realisieren lassen. Allerdings wird dieser Vorteil kleiner, wenn die Nachfrage nach Gütern aus einem bestimmten Währungsraum zu einer starken Devisennachfrage führt und sich damit der Preis der Devisen verteuert.

Der Anbieter / Verkäufer beziehungsweise Nachfrager / Käufer in einem Währungsgebiet (beispielsweise Europäische Union) kann Preisvorteile durch unterschiedliche Selbstkosten je Region realisieren, wenn die Währungsrelation außer Kraft gesetzt worden ist.

Beispiel: In der Europäischen Union sind die Relationen der nationalen Währungen untereinander zeitpunktabhängig festgeschrieben worden, so dass die unterschiedlichen Selbstkosten je Gut dem Nachfrager einen unmittelbaren Preisvorteil einbringen können, wenn der Anbieter den Preisvorteil weitergeben würde. Der Nachfrager gibt weniger Geld aus und kann damit zusätzlichen Bedarf decken. Auch der Anbieter kann Ersparungen realisieren, die er anderweitig anlegen kann, wenn der Wettbewerb dies zulässt (Arbitragevorteil).

Allerdings provoziert die Festschreibung der Währungsunterschiede in der EU dann Anpassungssubventionen aus Steuermitteln, wodurch die Ersparnis beim Kauf durch Steuererhöhungen abgeschöpft werden kann.

Besondere Preisbezeichnungen im Handel

Die **unverbindliche Preisempfehlung** (*UPE* oder *UVP*) ist der dem Handel vom Hersteller, Importeur oder Großhändler empfohlene Verkaufspreis. Wenn UPEs für viele Artikel in einer Preisliste zusammengefasst werden, spricht man auch von **Listenpreis**. Dieser Preis setzt in der Praxis meist die obere Preisschranke im Handel. Bei für den Einzelhandel bestimmten UPEs enthält er normalerweise die gesetzliche Umsatzsteuer, im Großhandel meist nicht.

Der **Straßenpreis** ist der ungefähre aktuelle durchschnittliche Verkaufspreis an Endverbraucher in Geschäften bzw. bei Versandhändlern. Bei Nennung eines Straßenpreises in Produktvergleichen werden erfahrungsgemäß nur die niedrigsten Angebote berücksichtigt.

Der **Einzelpreis** ist bei Stückgut der Preis für ein Stück in der kleinsten erhältlichen Menge; bei lose verkauftem Stückgut der Preis für eine Mengeneinheit einer Ware wie z. B. Liter.

Der **Gesamtpreis** wird meist auf eine einzelne Rechnungsposition bezogen und ergibt sich aus dem Einzelpreis multipliziert mit der berechneten Menge. Wenn er auf die gesamte Rechnung bezogen wird, entspricht er der Summe der Gesamtpreise der Rechnungspositionen zzgl. ggf. weiterer Beträge wie Umsatzsteuer, Anlieferung, Montage usw.

Der **Nettopreis** ist ein Preis exklusive der gesetzlichen Umsatzsteuer; ist die zu zahlende Umsatzsteuer enthalten, so spricht man vom **Bruttopreis**.

Spezialgebiete

Die Preispolitik verfolgt hauptsächlich das Ziel mit Hilfe der Preisgestaltung Kaufanreize zu setzen. Bevor ein Produkt in den Markt eingeführt wird, sollte eine Festlegung auf eine Preisstrategie erfolgen. Ein Preisindex ist ein statistisches Konstrukt, das eine Aussage über die Höhe der Inflation (Preisniveau) in einem volkswirtschaftlichen Bereich machen soll.

Preiselastizität

Unter **Preiselastizität** versteht man in der Volkswirtschaftslehre Elastizitäten verschiedener ökonomischer Größen bezüglich Preisänderungen. Insbesondere versteht man darunter (nach Alfred Marshall) die Nachfrageelastizität. Sie gibt an, wie stark sich eine Preisänderung bei einem Gut auf die Nachfrage auswirkt. Man kann mit ihr also errechnen, wie stark die potenziellen Käufer eines Produktes auf eine Preisänderung reagieren.

Preiselastizität der Nachfrage

Beim Wettbewerb um die genaueste Einschätzung des Kundenverhaltens im Marketing hilft die Beobachtung der Preiselastizität der Nachfrage bei der Gestaltung einer strategischen Preispolitik. Im Gegensatz zu operativen Preismaßnahmen, die beispielsweise dem kurzzeitigen Abverkauf von Saisonware oder der Führung von Wettbewerbsaktionen dienen, hat die Kenntnis der Preiselastizität der Nachfrage im Markt eine strategische Bedeutung. Es wird unter anderem erfasst, ab welchem Marktpreis eine Erhöhung der Preise die abgesetzte Menge so stark senkt, dass der Gesamtumsatz geringer ist als vor der Preiserhöhung. Auch für den Fall, dass der Absatz eines Produktes oder einer Dienstleistung hinter den Erwartungen zurückbleibt, kann man mit Hilfe der Elastizität bestimmen, ob eine Preissenkung sinnvoll ist.

Produktionsfaktor

Unter **Produktionsfaktoren** versteht man alle materiellen und immateriellen Mittel und Leistungen, die an der Bereitstellung von Gütern mitwirken. Dabei ist zwischen volkswirtschaftlicher und betriebswirtschaftlicher Betrachtung zu unterscheiden.

Produktionsfaktoren in der Volkswirtschaftslehre

Die klassische Volkswirtschaftslehre betrachtet seit Adam Smith die Faktoren Arbeit, Kapital und Boden. Später reduzierte Karl Marx diese nur noch auf die Arbeit. Wissen wird häufig auch als volkswirtschaftlicher Produktionsfaktor angesehen.

Träger des Faktors Arbeit ist in der klassischen Volkswirtschaftslehre der einzelne Mensch. Mit der Abschaffung der Sklaverei ist dieser Produktionsfaktor nicht kumulierbar. Der Begriff Boden bezeichnete ursprünglich Ackerboden, wurde im Zuge der Ausbeutung von Bodenschätzen dann zunächst auf diesen erweitert. Mit der zunehmenden Verknappung von Produktionsmitteln wie Luft und Wasser, wird in der VWL mittlerweile vom Produktionsfaktor *Natur* gesprochen. Kapital sind Produktionsmittel, also z. B. Maschinen, Werkzeuge etc.

4. Slovníček vybraných odborných slov

Abbildung, die = vyobrazení, zobrazení
Abnehmer, der = odběratel, zákazník
Abschaffung, die = zrušení, odstranění
abstrahieren = abstrahovat, zevšeobecňovat, na nic se neohlížet
Abverkauf, der = výprodej
Ackerboden, der = ornice, orná půda
Addition, die = sčítání, adice
Aggregation, die = agregace, shluk, nahromadění
Akteur, der = účastník, aktér
alleinig = výhradní, jediný, sám
Anbieter, der = nabízející
anderweitig = jinak, jiným způsobem
animieren = svádět, navádět, zaujmout, animovat
Anleger, der = vkladatel, investor
Anlieferung, die = dodání, poskytnutí
Annahme, die = akceptace, domněnka, předpoklad, přijetí, převzetí
Anomalie, die = anomálie, odchýlení od normálního stavu
Anpassung, die = přizpůsobení
Anreiz, der = pobídka, podnět, stimul
Ansatz, der = základ, kořen, počátek, náznak, sklon, formulace, vyjádření, odhad, východisko
anwenden = použít, využít
Allokation, die = alokace (přidělování finančních, výrobních a materiálních sil)
Approximation, die = přiblížení, aproximace
Arbitrage, die = arbitráž, smírčí řízení
ausgleichen = vyrovnat, vykompenzovat
ausreichend = dostatečný
ausschließen = vyloučit
Austausch, der = výměna, směna, střídání
ausweiten = rozšířit
Auswirkung, die = důsledek, následek, účinek, působení, dopad
sich auswirken = projevit se, ukázat se,
Beeinflussung, die = ovlivnění, vliv,
beeinträchtigen = narušovat, poškozovat
Berechnung, die = výpočet, vypočtení, propočet, odhad
Bereitstellung, die = dání k dispozici, přichystání, poskytnutí, příprava
betragen = činit, být
betriebswirtschaftlich = podnikově hospodářský, ekonomický
bewirken = způsobit, zavinit, zapříčinit
Bezug, der = odběr, ohled, zřetel, odkaz, plat, příjem
Befürworter, der = přímluvce
Betätigungsfeld, das = pole činnosti, pole působnosti
betrachten = prohlížet, sledovat, uvážit, posoudit, považovat, pokládat
Bezieher, der = odběratel, příjemce
Bezugsgröße, die = referenční veličina
bilateral = dvojstranný
Bodenschätze, die (PL) = nerostné suroviny

Bruttopreis, der = hrubá cena
ceteris paribus = za stejných podmínek
darlegen = vysvětlit, vyložit, vykládat, objasnit, vylíčit
darstellbar = znázornitelný
darstellen = představovat, zobrazit, znázornit
ebenso = právě tak, zrovna tak, stejně tak, také, rovněž
Eigentum, das = vlastnictví, majetek
sich einpendeln = ustálit se
Einstandspreis, der = pořizovací cena
sich einstellen = dostavit se, vyskytnout se, objevit se
Einzelpreis, der = jednotková cena
empirisch = empirický, ze zkušeností
enthalten = obsahovat, přičíst, započíst
entsprechend = vhodný, přiměřený, adekvátní, odpovídající
erfassen = chápat, vystihnout, evidovat, zapsat
erfüllbar = splnitelný
sich ergeben aus etwas = vyplývat, vyvstat z něčeho
erhältlich = k dostání
erheblich = značný, podstatný, zásadní, značně, podstatně
erlangen = dosáhnout, získat
ermuntern = pobídnout, povzbudit
errechnen = vypočítat
ersetzen = nahradit
Ersparung, die = uspoření, úspora
erzielen = dosáhnout
exklusive = vyjma, mimo, bez
ex-post = dodatečný
Fachrichtung, die = odbornost, obor, odborné zaměření
Fähigkeit, die = schopnost, způsobilost, dovednost
festschreiben = písemně určit, stanovit
folgen aus = vyplývat z
folglich = a proto, tudíž, pročež
Forderung, die = požadavek, pohledávka
Formel, die = vzorec, formule
ganzzahlig = celočíselný
gefährden = ohrožovat, vydávat v nebezpečí
gelegentlich = příležitostný, nahodilý
Geltung, die = platnost
genügend = postačující, dostačující
gesamtwirtschaftlich = z pohledu ekonomiky, hospodářský
gewichtet = vážený
ggf. (gegebenfalls) = v daném případě
Gleichgewichtsmenge, die = rovnovážné množství
Gleichgewichtspreis, der = rovnovážná cena
Gleichsetzung, die = srovnání, srovnávání
Grenzpreis, der = marginální, mezní cena
grundlegend = základní, podstatný, radikální
Gut, das = jmění, majetek, statek, zboží
Herausbildung, die = vytvoření, vznik
hergeben = vydat

herleiten = vyvodit, odvodit
hinzukommen = přidat se, přijít, připojit se
Homogenität, die = homogenita, stejnorodost
Image, das = image, obraz
im Allgemeinen = obecně vzato, kolem a kolem, všeobecně
immanent = tkvějící, spočívající
immateriell = nematerielní, nehmotný
im Regelfall = zpravidla, obvykle
Indikator, der = ukazatel, indikátor
Investitionsgüter, die (PL) = investiční majetek, dlouhodobý majetek
jeweilig = nynější, aktuální, dnešní, právě platný
jeweils = právě teď, nyní, vždy
Kaufinteressent, der = zájemce o koupi
Kaufkraft, die = kupní síla
Kenngröße, die = identifikační veličina, parametr
Knappheit, die = nedostatkovost, omezenost, těsnost
kombinieren = vyvodit, uzavřít, vykombinovat, sestavovat, dávat dohromady
komplementär = doplňkový
Konzept, das = osnova, členění, návrh, koncepce
Konsumgüter, die (PL) = spotřební zboží, spotřební statky
Konvexität, die = konvexita, konvexnost, vypuklina, vypuklost
Koordinierung, die = koordinace
Lenkung, die = řízení
Lernfähigkeit, die = talent, nadání k učení
Listenpreis, der = katalogová cena, cena v ceníku
marktfähig = konkurenceschopný, prodejný
Marktversagen, das = selhání trhu
mengenmäßig = množstevní, kvantitativní
Menschenbild, das = obraz, představ člověka
mitwirken = spoluúčinkovat, spolurozhodovat
Monopolist, der = monopolista (vlastník monopolního podniku)
Nachfrage, die = poptávka
Nettopreis, der = čistá cena
Neubewertung, die = přecenění, nové ocenění
Nutzen, der = užitek
Sättigung, die = nasycení, saturace
sich niederschlagen = odrážet se, projevat se
preislich = cenový
Prestige, das = prestiž, vážnost, význam
Preisuntergrenze, die = dolní hranice ceny
provozieren = provokovat, dráždit
Relation, die = vztah, poměr, relace
Relevanz, die = závažnost, důležitost
Schranke, die = bariéra, hranice, mez, překážka
Selbstkosten, die (PL) = vlastní náklady, režijní náklady
Selbstkostenpreis, der = režijní, výrobní cena
simultan = simultánní, společný, současný
sinnvoll = smysluplný, užitečný, uspokojující
Steuergröße, die = řídicí veličina, akční veličina
Stückgut, das = kusové zboží

substanzuell = substantivní, podstatný,
Substitution, die = náhrada, substituce, zastoupení
Tauschwert, der = směnná hodnota
Teilbarkeit, die = dělitelnost, odlučnost, štěpitelnost
Überangebot, das = nadměrná nabídka, nabídka převyšující poptávku
üblicherweise = obvykle
Ungefähr, das = osud, náhoda
Umfang, der = obvod, obsah, rozsah, množství, velikost, rozměr
umfassend = kompletní, úplný, rozsáhlý, objemný, obsáhlý
umgehen = zacházet, obcházet, vyhnout se, obejít
umgekehrt = opačný, obrácený
Umrechnung, die = přepočítání
Umsatz, der = obrát
Umsatzmenge, die = objem tržeb
Umsatzsteuer, die = daň z obrátu
umsetzen = přestavět, přesadit, přeměnit, prodávat, uvést do praxe
Umstände, die (PL) = okolnosti
unberührt = nedotčený, nedotknutý
Ungleichgewicht, das = nerovnováha
unilateral = týkající se jedné strany
unstetig = nestálý, nespojitý
Unterangebot, das = nižší nabídka, poptávka převyšující nabídku
Unternehmerlohn, der = podnikatelská mzda
Untersuchung, die = šetření, zkoumání, průzkum, výzkum
unterstellt = podřízený
Ursprung, der = původ, vznik
Variable, die = proměnná
verfügbar = použitelný, disponibilní
Verhalten, das = chování
Verknappung, die = zmenšení, zkrácení, zúžení
vermeiden = vyhnout se, obejít se, vyvarovat se
vermindern = zmenšit, snížit
versehen = zaopatřit, zásobit, vykovávat, plnit, zastávat, opatřit
verwechseln = zaměnit, plést si
verweisen = vykázat, odkázat, vytknout
verwendbar = použitelný, využitelný, upotřebitelný
vielmehr = spíše, naopak
vollkommen = dokonalý, perfektní, bezchybný
Volumen, das = objem, obsah
voraussetzen = předpokládat, požadovat
vorbringen = přednést, vyslovit, předložit
vorhanden = jsoucí po ruce, zbylý
Vorliegen, das = existence
vorschlagen = navrhnout
Warenkorb, der = spotřební koš
Wechselkurs, der = směnečný kurs
Wechselwirkung, die = vzájemné působení, interakce
weitergeben = předat, sdělit, dávat dále
Wertmaßstab, der = měřítko hodnoty
willkürlich = svévolný, libovolný

wirtschaftswissenschaftlich = vědeckohospodářský, ekonomický
Wirtschaftswissenschaft, die = ekonomika, národohospodářství
Wohlfahrt, die = blahobyt, blaho
Wohlstand, der = blahobyt
zulassen = dovolit, připustit, povolit
zumindest = přinejmenším, alespoň
zunächst = nejprve, zpočátku, nejdříve, prozatím
zunehmen = stoupat, zvyšovat se, zvětšovat se
zurückgehen = snížit se, ustoupit, klesnout
Zusammenhang, der = spojitost, souvislost, vztah
Zusammenspiel, das = souhra, soulad, harmonie
zusätzlich = doplňkový, dodatkový, dodatečný
zutreffen = být správný, platit
zzgl. (zuzüglich) = s připočtením

5. Použitá literatura

- Benešová, Radka:* Základy německé morfologie, České Budějovice 1996.
Bok, Václav: Úvod do studia germanistiky, České Budějovice 1995.
Bürger, Josef a kol.: německo-český hospodářský slovník, Plzeň 1997.
Bürger, Josef a kol.: česko-německý hospodářský slovník, Plzeň 1998.
Hrala, Milan: Kapitoly z dějin českého překladu (za kolektiv autorů), Praha 2002.
Knittlová, Dagmar: Teorie překladu, Olomouc 1995.
Krijtová, Olga: Pozvání k překladatelské praxi, Praha 1996.
Kufnerová, Zdena – Skoumalová, Zdena: Překládání a čeština, Jinočany 1994.
Kumprecht, Karel – Ostmeyer, Jürgen: Česko-německý a německo-český slovník, Vimperk 1996.
Levý, Jiří: České teorie překladu, Praha 1957.
Levý, Jiří: Umění překladu, Praha 1963.
Nord, Christiane: Einführung in das funktionelle Übersetzen, Tübingen 1993.
Nord, Christiane: Textanalyse und Übersetzen, Heidelberg 1995.
Reiß, Katharina - Hans J. Vermeer: Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie (2. Auflage), Tübingen 1991.
Šilerová, Zdena: Význam německých zkratk v obchodní, finanční a právnické praxi v Evropské unii, Praha 2004.
Šimečková, Alena: O němčině pro Čechy, Praha 1996.
Tomášek, Michal: Překlad v právní praxi, Praha 2003.
Vilikovský, Ján: Překlad jako tvorba, Bratislava 2002.
Vrbová, Alena: Stylistika pro překladatele, Praha 1998.
Žváček, David: Kapitoly z teorie překladu (Odborný překlad), Olomouc 1995.

Ostatní zdroje

<http://de.wikipedia.org/wiki/Volkswirtschaftslehre>
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Tlumo%C4%8Den%C3%AD>
<http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99eklad>
http://cs.wikipedia.org/wiki/Liter%C3%A1rn%C3%AD_p%C5%99eklad
www.seznam.cz
www.google.de